วารสารห้องสมุด

T.L.A. BULLETIN

ISSN 0857-0086

ปีที่ 52 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2551

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
รายนามคณะกรรมการบริหาร ประจำปี พ.ศ. 2550-2551

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์	นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์	อุปนายก คนที่ 1
3. นางสาวประดิษฐา ศิริพันธ์	อุปนายก คนที่ 2
4. นางสาวสุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์	เหรัญญิก คนที่ 1
5. นางสาวเอมอร ตันเถียร	เหรัญญิก คนที่ 2
6. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพจน์ วนิชกุล	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 1
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนา หาญพล	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 2
8. นางชวนพิศ สุศันสนีย์	ประธานแผนกประชาสัมพันธ์ คนที่ 1
9. นางสาวศันสนีย์ สุวรรณเจตต์	ประธานแผนกประชาสัมพันธ์ ที่ 2
	ประธานชมรมห้องสมุดเพื่อการอาชีวศึกษาและเทคโนโลยี
10. นางสาวปรียาพร ฤกษ์พินัย	นายทะเบียน
11. นาวาอากาศเอก หญิง นวรัตน์ ทองสลวย	ประธานแผนกหาทุน
12. นางสาวกรองกาญจน์ ถนอมพล	ประธานแผนกนิเทศห้องสมุด
	ประธานชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน
13. นางสาวอรพินท์ ลิ่มสกุล	ประธานแผนกแลกเปลี่ยนหนังสือและสิ่งพิมพ์
	ประธานชมรมเพื่อหอสมุดแห่งชาติ
14. นางสาวสุจิตร สุวภาพ	ประธานแผนกมาตรฐาน คนที่ 1
	ประธานชมรมห้องสมุดเฉพาะ
15. ดร.สุวิมล ธนะผลเลิศ	ประธานแผนกมาตรฐาน คนที่ 2
16. ดร.ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์	ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์
17. รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข	ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา คนที่ 1
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ	ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา คนที่ 2
	ประธานชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์
19. นางสาวพูลสุข ปริวัตรวรวุฒิ	ปฏิคม และประธานชมรมบรรณารักษ์
	และนักเอกสารสนเทศนานาชาติ
20. รองศาสตราจารย์ ดร.ลำปาง แม่นมาตย์	ประธานแผนกจัดทำวารสาร
21. นางวิจิตร มโนทัย	ประธานแผนกจัดพิมพ์
22. นางอภินันท์ สีสันต์	บรรณารักษ์
23. นางสาวพิณทิมา เลิศสมบูรณ์	กรรมการและเลขานุการ คนที่ 1
24. นางสาวบารนี อาชวนิจกุล	กรรมการและเลขานุการ คนที่ 2
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี วิเชษฐ์พันธุ์	ผู้จัดการสำนักงานสมาคม
26. นางละเอียด ศรีวรนันท์	ประธานชมรมห้องสมุดโรงเรียนเอกชน
27. นายกุลธร เลิศสุริยะกุล	ประธานชมรมห้องสมุดประชาชน
28. นางสาวรุ้งทิพย์ ห่อวโนทยาน	ประธานชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา

EXECUTIVE BOARD OF

THE THAI LIBRARY ASSOCIATION

Under the Royal Patronage of H.R.H. Princess Mahachakri Sirindhorn
2007-2008

1. Assoc.Prof.Dr. Chutima Sacchanand	President
2. Assoc.Prof.Dr. Sukhum Chaleoysub	Vice President I
3. Miss Praditta Siripan	Vice President II
4. Mrs. Suwakhon Siriwongworawat	Treasurer I
5. Miss Aim-orn Tanthien	Treasurer II
6. Assoc.Prof.Dr. Chumpot Wanichakul	Chirperson of Professional Development and Training I
7. Assoc.Prof.Dr. Tassana Hanpol	Chirperson of Professional Development and Training II
8. Mrs. Chuanpit Susansanee	Chairperson of Public Relations I
9. Miss Sunsanee Suvannajatte	Chairperson of Public Relations II
	Vocational Education and Technology Libraries Group
10. Miss Preeyaporn Rerkpinai	Chairperson of Membership
11. Group Captain Nawarat Tongsaluay	Chairperson of Fund Raising
12. Miss. Krongkarn Thanompol	Chairperson of Library Supervision
	School Librarians Group
13. Miss Orapin Limsakul	Chairperson of Publication Exchange
	Group for National Libraries
14. Miss. Suchit Suvaphab	Chairperson of Library Standard I
	Special Libraries Group
15. Dr. Suvimon Tanapollerd	Chairperson of Library Standard II
16. Dr. Prachark Wattananusit	Chairperson of Foreign Relation
17. Assoc.Prof.Dr. Kulthida Tuamsuk	Chairperson of Research and Development I
18. Associatie Professor Dr. Chollapbat Wongprasert	Chairperson of Research and Development II
	Library Science Teachers Group
19. Miss Poolsook Priwatrworawute	Chairperson of Hospitality & The International
	Librarians and Information Specialists Group
20. Assoc.Prof.Dr. Lampang Manmat	Chairperson of T.L.A. Bulletin
21. Mrs. Vichit Manothai	Chairperson of Publication
22. Mrs. Aphinun Seenun	Librarian
23. Miss. Pintima Lertsomboon	Secretary I
24. Miss. Baranee Archavanitkul	Secretary II
25. Associatie Professor Suwadee Vichetpan	Office Manager
26. Mrs. Laiet Srivoranan	Private Institute Library Group
27. Mr. Kulthorn Lerdsuriyakul	Public Libraries Group
28. Mis Rungtip Hovanotayan	Academic Librarians Group

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

ISSN 0857-0086 ปีที่ 52 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2551

บทบรรณาธิการ

วารสารห้องสมุดฉบับนี้ ในความตั้งใจเดิมตั้งใจจะให้เนื้อหาออกไปในทางการบริหารห้องสมุดสมัยใหม่ทั้งหมด แต่ด้วยข้อจำกัด ในด้านการรวบรวมบทความ ไม่ได้เป็นไปตามแผนที่กำหนด จึงจำเป็นต้องนำบทความที่มีทั้งหมดมาตีพิมพ์ก่อน แต่ก็เป็นบทความที่น่าสนใจ และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านเพราะบทความส่วนใหญ่มาจากผู้เขียนที่มีประสบการณ์ตรงในแต่ละเรื่อง อาทิ ยุทธศาสตร์การบริหารห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษา การศึกษาขึ้นพื้นฐานกับห้องสมุดโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่น่าสนใจทางด้านการจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากรห้องสมุดในยุคดิจิทัล ซึ่งกองบรรณาธิการเห็นว่า บทความเหล่านี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติงานอยู่ในวิชาชีพสารสนเทศ ทั้งสิ้น นอกจากนี้วารสารฉบับนี้ยังมีบทความพิเศษที่ผู้เขียนบรรจงเรียบเรียงขึ้น เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในงานด้านอักษรศาสตร์ ซึ่งกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

เพื่อให้วารสารสมาคมห้องสมุด เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวิชาชีพอย่างแท้จริง จึงใคร่ขอเชิญชวนทุกท่าน ได้ส่งบทความมาร่วมเผยแพร่ในวารสารห้องสมุดฉบับต่อไป จักขอบพระคุณยิ่ง

ลำปาง แม่นมาตย์
บรรณาธิการประจำฉบับ

ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา สัจจานนท์
นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
ประธานแผนกจัดทำวารสาร : รองศาสตราจารย์ ดร. ลำปาง แม่นมาตย์
บรรณาธิการประจำฉบับ : รองศาสตราจารย์ ดร. ลำปาง แม่นมาตย์
ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ : รองศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา สัจจานันท์
รองศาสตราจารย์ ดร. สมสรวง พฤติกุล
รองศาสตราจารย์ ดร. สมาน ลอยฟ้า
รองศาสตราจารย์ ดร. น้ำทิพย์ วิภาวิน
บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี วิเชษฐ์พันธุ์
ผู้พิมพ์ออกแบบปกและรูปเล่ม : นางพาณิภัค พระชัย นายอนุวัฒน์ ศรีสวัสดิ์
สำนักงาน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ : 1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทร. (02) 734-9022-3, (02) 736-7838 โทรสาร. (02) 734-9021
พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์ 64-66 ถนนรื่นรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 โทร.(043) 221938, 220128 E-mail : khonkaenprint@yahoo.com

วารสารห้องสมุด

ปีที่ 52 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2551

สารบัญ

บทบรรณาธิการ ก

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ กับงานอักษรศาสตร์ 1
ทศพนธ์ นรทัศน์

ยุทธศาสตร์การบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา 16
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ มีคุณ

การศึกษาขั้นพื้นฐานกับห้องสมุดโรงเรียน 23
ดร.สุวิมล ธนะผลเลิศ

การปรับกระบวนงานการจัดระบบและจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศโดยใช้กระบวนการ KM : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 31
ศุภางค์ลักษณ์ จิระสวัสดิ์พงศ์, ยุวดี มโนมยิทธิกาญจน์

โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมกับการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดในยุคดิจิทัล 45
อรทัย วารีสะอาด

แหล่งข้อมูล ช่องทางการรับความรู้ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการฟาร์มแบบมีข้อตกลงของเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในจังหวัดราชบุรี 59
ไพโรจน์ เอี่ยมชัยมงคล, นันทิยา อักษรกิตติ์

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษากลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา 65
ปัทมา สมพงษ์

ห้องสมุดที่ดี : ทำให้หนังสือมีชีวิตชีวาขึ้น 79
ทอม รูดเซียนดรา, เพ็ญศรี ทองใหญ่

การสมัครเป็นสมาชิกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ 81

ใบสมัครสมาชิกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ 83

ใบสมัครสมาชิกวารสารห้องสมุด 85

อัตราโฆษณาในวารสารห้องสมุด 86

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย http://www.tla.or.th
บทความทุกเรื่องที่ลงตีพิมพ์จะได้รับการตรวจอ่านโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
ความคิดเห็นและบทความที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนซึ่งมิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำและมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
การนำบทความในวารสารนี้ไปตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากคณะผู้จัดทำ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ กับงานอักษรศาสตร์

ทศพนธ์ นรทัศน์*
hs4hnl@msn.com

บทคัดย่อ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (พ.ศ. 2466-2551) ทรงเป็นแบบอย่างของนักอักษรศาสตร์โดยแท้ ทรงสร้างสรรค์ผลงานทางด้านหนังสือ งานวิชาการภาษาและวรรณคดี อันเป็นงานด้านอักษรศาสตร์ ไว้เป็นจำนวนมากในบรรณพิภพ ประกอบด้วยพระนิพนธ์เกี่ยวกับพระราชวงศ์ 12 เรื่อง พระนิพนธ์แปล 3 เรื่อง พระนิพนธ์สารคดีเชิงท่องเที่ยว 10 เรื่อง และพระนิพนธ์บทความทางวิชาการ 1 รวมทั้ง ทรงรับเป็นพระอาจารย์สอนภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายสถาบัน ทรงเปี่ยมด้วยพระวิริยะอุตสาหะในการสอนและถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์ ส่งเสริมสนับสนุนให้ศิษย์เรียนรู้จริง สามารถใช้ความรู้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตและแก่ประเทศชาติ ตลอดจน ทรงพระกรุณาอุปถัมภ์การศึกษาของชาติเป็นอเนกประการ นับเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อแวดวงอักษรศาสตร์ของประเทศไทยและของโลก สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย จึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล "นราธิป" องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญวิกเตอร์ อูโก (Victor Hugo) อันเป็นเครื่องหมายเชิดชูเกียรติด้านอักษรศาสตร์ และรัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ทูลเกล้าฯ ถวายถวายอิสริยาภรณ์สูงสุดทางด้านศิลปะและอักษรศาสตร์

* นักวิชาการคอมพิวเตอร์ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บทนำ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (พ.ศ. 2466-2551) ทรงสนพระทัยด้านอักษรศาสตร์มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อทรงเจริญพระชนมายุขึ้น ก็ได้ทรงสร้างสรรค์ผลงานทางด้านหนังสือ งานวิชาการ ภาษาและวรรณคดี อันเป็นงานด้านอักษรศาสตร์ไว้เป็นจำนวนมากในบรรณพิภพ เป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อแวดวงอักษรศาสตร์ของประเทศไทยและของโลก ดังเป็นที่ประจักษ์เมื่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาติ (UNESCO) ได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญวิกเตอร์ อูโก (**Victor Hugo**) อันเป็นเครื่องหมายเชิดชูเกียรติด้านอักษรศาสตร์ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 (สิทธา พินิจภูวดล, 2545)

ความสนพระทัยด้านอักษรศาสตร์

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงสนพระทัยด้านการอ่านและการเขียนซึ่งเป็นพื้นฐานของอักษรศาสตร์ มาแต่เมื่อทรงศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนราชินี ได้ทรงอ่านหนังสือภาษาไทยเท่าที่จะทรงหาได้ แต่ในเวลานั้นหนังสือสำหรับเด็กยังมีน้อยจึงทรงอ่านหนังสือพิมพ์ ทรงจำได้ว่าทรงอ่านเรื่องสำหรับเด็กเรื่องหนึ่ง ซึ่งต่อมาเมื่อเสด็จไปศึกษาที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ก็ทรงได้อ่านเรื่องเดียวกันนี้เป็นภาษาฝรั่งเศส คือ เรื่อง “**Sans Famille**” หรือ “**ไร้ญาติ**” ของเอกตอร์ มาโล (Hector Malot) ซึ่งต่อมาได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดยหม่อมหลวงสาย สนิทวงศ์ “ไร้ญาติ” เป็นเรื่องราวของเด็กกำพร้าคนหนึ่งที่ถูกเก็บมาเลี้ยงโดยครอบครัวชาวนาที่ยากจน และได้ถูกขายให้กับนักแสดงละครเร่ที่ตระเวณแสดงละครหาเงินไปตามเมืองต่างๆ โดยมีสุนัข 3 ตัวกับลิงอีกหนึ่งตัว เป็นนักแสดงอยู่ในคณะ จากจุดเริ่มต้น

ของชีวิตที่ผกผัน ความไม่ลงรอยกันของคนและสัตว์กลายมาเป็นความผูกพันอย่างมิตรที่ไม่อาจแยกจาก แต่ชะตาชีวิตหรือจะบันดาลเพียงความสุข ชะตากรรมแห่งทุกข์ทำให้ทั้งหมดต้องพลัดพราก ต่างต้องผจญกับภัยในชีวิตที่ซัดกระหน่ำดั่งคลื่นวิบากกรรมที่ถาโถมแต่ละชีวิตให้ต้องเจ็บช้ำระทมทุกข์ จนกระทั่งใครคนหนึ่งยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือให้ความสุขกับเรมีอย่างที่ครอบครัวดีๆ ครอบครัวหนึ่งจะมีให้ เมื่อ “เรมี” ได้รับสัมผัสอันอบอุ่นไม่นานก็ต้องมีเหตุให้พลัดพรากจากความรักอีกครั้ง จนกระทั่งที่สุดผลของความดีและการมีความหวังอยู่ตลอดเวลา ได้ทำให้เขาได้พบกับสิ่งที่เขาตามหามาทั้งชีวิต... เรื่องราวของเรมี, โซลี-เกอร์ (ลิง) และสุนัข 3 ตัว และตัวละครสำคัญอื่นๆ ที่สลับกันเข้ามาในฉากละครชีวิตหรรษาปนทุกข์ระทม และด้วยกลวิธีการประพันธ์ของมาโล ทำให้นวนิยายเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมเยาวชนคลาสสิกเรื่องเยี่ยมที่ไม่ควรพลาด *(ไร้ญาติ, 2551)*

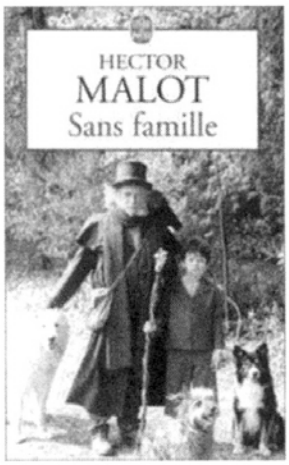

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเล่าไว้ในพระนิพนธ์ เรื่อง “แม่เล่าให้ฟัง” ความตอนหนึ่งว่า “ที่ ชองโซเลย์ *(สถานรับเลี้ยงเด็ก)* ข้าพเจ้าได้เรียน

ภาษาฝรั่งเศสวันละชั่วโมง หรือ 2 ชั่วโมง ซึ่งครูที่นั่นสอนให้พิเศษ มีหนังสือเด็กให้อ่านด้วย ตอนแรกอ่านไม่เข้าใจอะไรเลย เว้นแต่ชื่อคน อ่านๆ ไปก็ชักรู้เรื่อง แม่ (สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี) ก็เรียนภาษาฝรั่งเศสเหมือนกัน และครูที่สอนแนะนำให้อ่านหนังสือง่าๆ ก่อน บางเล่มก็เป็นหนังสือเด็ก บางครั้งเลยมาอ่านหนังสือเล่มเดียวกันกับลูกสาวข้าพเจ้าเลยมีโอกาสถามแม่บ้าง *(กัลยาณิวัฒนา, 2549ก: 182)*

เมื่อ พ.ศ. 2478 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสตรีชื่อ École Supérieure de Jeunes Filles de la Ville de Lausanne ทรงเรียนภาษาเยอรมันและภาษาละตินด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2481 ทรงย้ายไปศึกษาต่อที่เจนีวาในลักษณะของนักเรียนประจำที่ International School of Geneva ทรงสอบผ่านชั้นสูงสุดของระดับมัธยมศึกษาได้เยี่ยมเป็นที่ 1 ของโรงเรียน และที่ 3 ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ณ ที่นี่พระองค์ท่านทรงอ่านหนังสือวรรณคดีมาก และทรงพบว่าการอ่านมีส่วนช่วยให้ภาษาฝรั่งเศสของพระองค์ดีขึ้น *(สรรพสามิต, 2550: 34)*

พ.ศ. 2485 ได้เสด็จเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโลซานน์ในคณะวิทยาศาสตร์สาขาวิชาเคมี ทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาตรี และได้รับ Diplôme de Chimiste A เมื่อ พ.ศ. 2491 ในระหว่างที่ทรงศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยโลซานน์ ได้ทรงเข้าศึกษาหลักสูตรของสังคมศาสตร์-ครุศาสตร์ Diplime de Sciences Sociales Podagogiques อันประกอบด้วยวิชาต่างๆ ในสาขาวิชาการศึกษา วรรณคดี ปรัชญา และจิตวิทยา แม้เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีสาขาวิชาเคมีแล้ว ก็ยังทรงศึกษาวิชาวรรณคดีและปรัชญาต่อไปอีกด้วยความสนพระทัย *(วัฒนธรรม, กระทรวง, 2550:10-11)*

งานวิชาการ ภาษาและวรรณคดี

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงลุ่มลึกในงานวิชาการ ภาษาและวรรณคดี ทรงเป็นครูโดยพระอัธยาศัยมาตลอดพระชนม์ชีพ เมื่อทรงพระเยาว์ทรงเป็นครูของสมเด็จพระโสทรานุชาทั้งสองพระองค์ ทรงเป็นครูของพระสหาย เมื่อใครถามว่าโตขึ้นจะทรงเป็นอะไร ก็ทรงตอบว่าจะเป็นครูเมื่อทรงพระเจริญขึ้นก็ได้ทรงเป็นครูมีลูกศิษย์เต็มบ้านเต็มเมืองจริงๆ *(วิษณุ เครืองาม, 2551)*

เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จนิวัติประเทศไทยใน พ.ศ. 2493 สมเด็จพระบรมราชชนนี ทรงทราบดีว่าพระธิดาโปรดการเป็นครูมาแต่ทรงพระเยาว์ ได้รับสั่งแนะนำให้ทรงงานเป็นอาจารย์ จึงทรงรับงานเป็นอาจารย์พิเศษสอนภาษาฝรั่งเศสที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2495 ขณะพระชนมายุ 29 พรรษา

การที่ต้องทรงสอนภาษาฝรั่งเศสในระดับมหาวิทยาลัยนั้น แต่แรกก็ไม่ถูกพระอัธยาศัยนัก เพราะโปรดจะสอนเด็กในโรงเรียนมากกว่า แต่วิชา

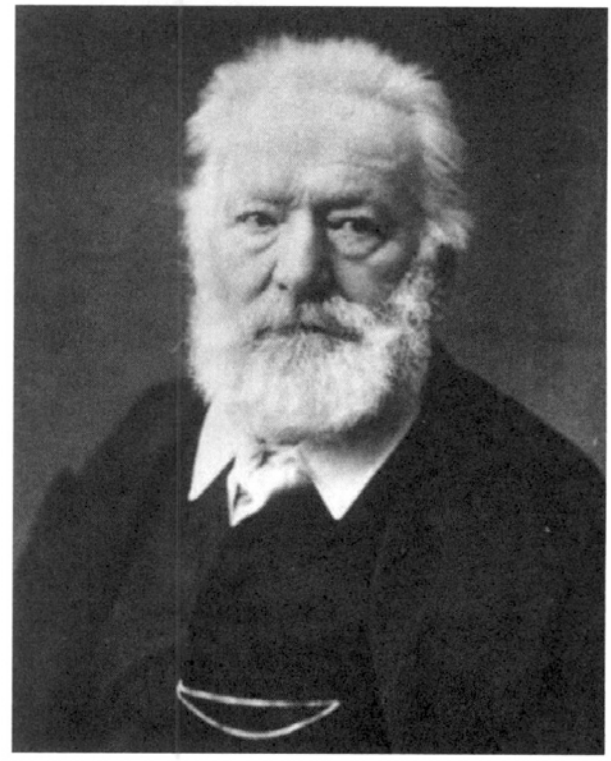

ภาษาฝรั่งเศสและวรรณคดีฝรั่งเศสเป็นวิชาชั้นสูงเรียนกันในระดับมหาวิทยาลัย *(วิษณุ เครืองาม, 2551)* ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ พระองค์ท่านทรงสอนวิชาสนทนาภาษาฝรั่งเศส วิชาอารยธรรมฝรั่งเศส และวิชาวรรณคดีฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทรง**เน้นวิชาสนทนาภาษาฝรั่งเศส และวรรณคดีฝรั่งเศส** นิสิตที่ได้มีโอกาสเป็นศิษย์ล้วนปีติยินดีในพระกรุณาธิคุณยิ่งนัก หลายคนรำลึกได้ว่าในวิชาวรรณคดีฝรั่งเศสทรงสอนผลงานของ Victor Hugo นักประพันธ์เอกของโลก สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทรงสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนถึง พ.ศ. 2501 *<< Victor Hugo (ค.ศ.1802 - 1885)* กวีและนักประพันธ์เอกชาวฝรั่งเศส

ต่อมาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2505 มีแผนงานขยายหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศหลายด้าน อันประกอบด้วยภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น และรัสเซีย จำเป็นต้องมีผู้อำนวยการภาษาต่างประเทศในหน้าที่นี้ *(โครงการเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, 2551)* โดยผู้อำนวยการนั้น ต้องกำกับดูแลและประสานสาขาวิชาภาษาต่างประเทศที่จะพึงมีต่อไป ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ คณบดีคณะศิลปศาสตร์ในขณะนั้น ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2512 ณ วังสระปทุม ได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงโครงการขยายการศึกษาสาขาวิชาเอกด้านต่างๆ ในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะในด้านภาษาต่างประเทศมีปัญหาการขาดแคลนอาจารย์และผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะเป็นผู้บริหารงานในสาขา และด้านการสอนวิชาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส งานหัวหน้าสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส และงานผู้อำนวยการภาษาต่างประเทศ

จากการที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มั่นใจในพระปรีชาสามารถ จึงขอพระราชทานพระกรุณาให้ทรงรับงานสอนและงานบริหารในคณะศิลปศาสตร์ และด้วยพระกรุณาเป็นล้นพ้น พระองค์ท่านจึงทรงรับงานสอนและงานบริหารดังกล่าว โดยนอกจากทรงสอนภาษาฝรั่งเศส และวรรณคดีฝรั่งเศส แก่นักศึกษาชั้นปีต่างๆ แล้ว ยังทรงดูแลหลักสูตร ดูแลการสอนของอาจารย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้ง การปฏิบัติงานในสาขาวิชาดังกล่าวด้วย ทรงจัดทำหลักสูตรปริญญาตรีภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสจนสำเร็จใน พ.ศ. 2516 เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม ทรงจัดระเบียบการปฏิบัติงานของอาจารย์ในสาขาฝรั่งเศสและภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น หลักเกณฑ์การวัดผลทางการศึกษา การประเมินผลการสอนของอาจารย์ ทรงศึกษาค้นคว้า และติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ได้ทรงเสด็จดูงานและเข้าสัมมนายังต่างประเทศอย่างสม่ำเสมอ ได้ทรงนำการจัดสัมมนาวิชาการ การริเริ่มงานใหม่ๆ อาทิเช่น การจัดสร้างแบบทดสอบจัดระดับความรู้ภาษาฝรั่งเศสมาใช้เพื่อจัดแบ่งนักศึกษาเข้ากลุ่มเรียนตามความสามารถของตน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่มีการทดสอบวัดระดับความรู้ภาษาฝรั่งเศสสำหรับนักศึกษา และยังพระราชทานแบบทดสอบมาตรฐานภาษาฝรั่งเศสสำหรับนักศึกษาให้กับอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ นำไปใช้ในสถาบันของตนอีกด้วย

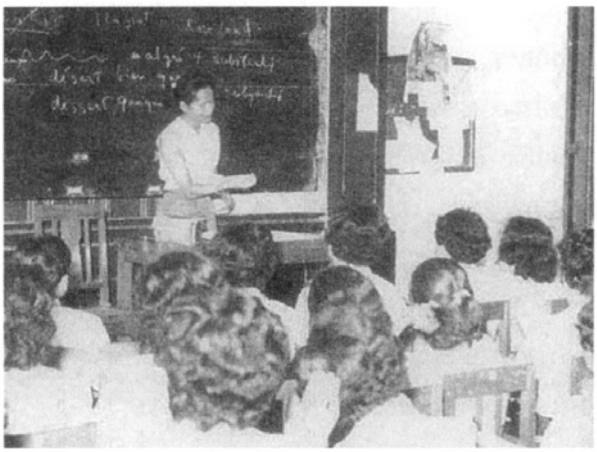

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ขณะกำลังทรงสอนภาษาฝรั่งเศส ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พระองค์ท่านทรงอ่านหนังสือด้านภาษาศาสตร์จำนวนมาก รวมทั้งทรงอ่านและศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม โบราณคดีต่าง ๆ โดยจะทรงแสวงหาหนังสือและเอกสารเกี่ยวกับประเทศนั้นมาศึกษาอย่างละเอียดก่อนเสมอ และระหว่างที่ทรงงานสอน ก็ได้ทรงร่วมกิจกรรมทางวิชาการหลายด้าน อาทิเช่น ทรงเป็นกรรมการสอบชิงทุน ก.พ. ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ทรงเป็นประธานออกข้อสอบภาษาฝรั่งเศสในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ

ในปี พ.ศ. 2519 เมื่อพระราชกิจด้านอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จึงทรงลาออกจากตำแหน่งอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ แต่ก็ยังเสด็จเป็นองค์บรรยายพิเศษต่อไปอีก นอกจากนั้นยังทรงรับเป็นองค์บรรยายพิเศษวิชาภาษาฝรั่งเศสในคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อีกด้วย

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงสนพระหฤทัยศึกษาค้นคว้าตำราด้านการสอนภาษาและภาษาศาสตร์เพื่อนำทฤษฎีใหม่ ๆ มาปรับใช้กับปัญหาการสอนภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัยของไทย ได้ทรงพระเมตตาพระราชทานคำแนะนำ เกี่ยวกับการสอนภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสแก่อาจารย์ในสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสนานัปการ หลังพระราชทานคำแนะนำและข้อวิเคราะห์ ในการจัดทำและข้อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและแนวการสอนภาษาฝรั่งเศส ทำให้งานด้านวิชาการของสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ และทำให้อาจารย์ได้มีโอกาสปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยพระหฤทัยที่มุ่งมั่นในอันที่จะปฏิบัติพระราชกิจในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีที่สุด และเพื่อการนี้ทรงเสียสละทั้งเวลา ความสะดวกสบาย ตลอดจนทรัพย์ส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้ทรงแสวงหาหนังสือและนิตยสารภาษาฝรั่งเศส พระราชทานให้เป็นสมบัติของคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์เพื่อให้อาจารย์และนิสิตสามารถติดตามเหตุการณ์ของโลกและวิชาความรู้ใหม่ ๆ ในด้านต่าง ๆ

หลังจากที่ปฏิบัติงานด้านการสอนมาจนถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2521 ทรงได้รับการโปรดเกล้าฯ พระราชทานตำแหน่ง ศาสตราจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

ต่อมาเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กราบทูลให้ทรงทราบปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ เพราะเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ในจังหวัดห่างไกลและมีปัญหาเรื่องความปลอดภัย ก็ได้พระราชทานพระเมตตา เสด็จทรงบรรยายวิชาภาษาฝรั่งเศส วิชากวีนิพนธ์ โดยประทับอยู่ในวิทยาเขตปัตตานี ดังเช่นอาจารย์อื่น ๆ การเสด็จครั้งนั้นทรงสร้างขวัญและกำลังใจแก่คณาจารย์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีโดยทั่วกัน

ในระหว่างที่ทรงปฏิบัติงานอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กราบทูลเชิญเป็นองค์บรรยายพิเศษวิชาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสแก่นักศึกษาในสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสระดับชั้นปีที่ 3, 4 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2524 จนถึง พ.ศ. 2527 และได้พระราชทานเงินสมนาคุณที่มหาลัยวิทยาลัยเชียงใหม่ ทูลเกล้าฯ ถวายเนื่องในโอกาสที่ทรงได้มาสอนพิเศษแก่นักศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศส คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อซื้อตำราประกอบการเรียนเป็นประจำทุกปี ๆ ละ 2 ทุน

นอกจากจะทรงมีพระเมตตาแก่นักศึกษาแล้ว ยังได้พระราชทานคำแนะนำเกี่ยวกับการสอนภาษาและวรรณคดีแก่อาจารย์ในสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศสนานัปการ ทำให้งานด้านวิชาการของสาขาวิชาฝรั่งเศสของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ เป็นที่น่าพอใจยิ่งและเมื่อได้มีการก่อตั้งสมาคมฝรั่งเศสเชียงใหม่ ก็ได้ทรงพระกรุณารับเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของสมาคมด้วย

พระปรีชาญาณจากประสบการณ์ที่ทรงงานสอนภาษาฝรั่งเศสมาเป็นระยะเวลานาน จึงทรงตระหนักถึงปัญหาความต่อเนื่องในการเรียนภาษาฝรั่งเศสระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ทรงริเริ่มก่อตั้ง**สมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย**ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2520 เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนและการศึกษาวิจัยค้นคว้าอารยธรรมและวัฒนธรรมของประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสในทุกระดับและแขนงวิชา และเพื่อเป็นศูนย์กลางการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านวิชาการ สื่อการสอน วิธีการสอน และประสบการณ์ เป็นศูนย์ประสานงานการส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างสถาบันต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการติดต่อกับองค์กรและหน่วยงานของไทยที่เกี่ยวข้อง (Services Culturels) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และ Southeast Asian Ministers of Education Organization (SEAMEO) เป็นต้น รวมทั้งเพื่อส่งเสริมความสามัคคีและสวัสดิการของครูภาษาฝรั่งเศส พระองค์ท่านทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ของสมาคมฯ ตราบจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นแก่สมาคมฯ นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังได้พระราชทานความอนุเคราะห์แก่สมาคมฯ ในทุกทาง อาทิเช่น ทรงสนับสนุนการพิมพ์วารสารของสมาคม เพื่อเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ พระราชทานพระนิพนธ์บทความลงวารสาร

ทรงส่งเสริมให้สมาชิกครูได้เข้ารับการสัมมนาดูงานและศึกษาต่อ เป็นต้น ทำให้การเรียนการสอนวิชาภาษาฝรั่งเศสและการวิจัยด้านภาษาฝรั่งเศสในประเทศไทยทั้งระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาเจริญรุดหน้าเป็นลำดับ

รัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้ตระหนักถึงพระราชกิจ ที่ได้ทรงปฏิบัติเพื่อความเจริญก้าวหน้าของการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศส และฝรั่งเศสศึกษา พระปรีชาสามารถอันเป็นเลิศ และที่ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นแบบอย่างอันดีงาม จึงได้ถวายอิสริยาภรณ์สูงสุดทางด้านศิลปะและอักษรศาสตร์ คือ Croix de Commandeur des Arts et des Lettres เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เมื่อเดือนมกราคม 2522 ต่อจากนั้น เดือนพฤษภาคม 2535 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญวิกเตอร์ อูโก (Victor Hugo) ในฐานะที่ทรงปรีชาสามารถทางด้านอักษรศาสตร์ฝรั่งเศส ทรงได้รับเหรียญเป็นลำดับที่ 4 ซึ่ง 3 ดับแรกเป็นชาวฝรั่งเศสทั้งสิ้น(มติชน, 2551) และเดือนตุลาคม 2540 รัฐบาลฝรั่งเศสตระหนักถึงพระกรณียกิจที่ได้ทรงสนับสนุนการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสอย่างต่อเนื่อง จึงถวายอิสริยาภรณ์สูงสุดอีกสาขาหนึ่ง คือ Croix de Commandeur de l' Ordre National du Mérite

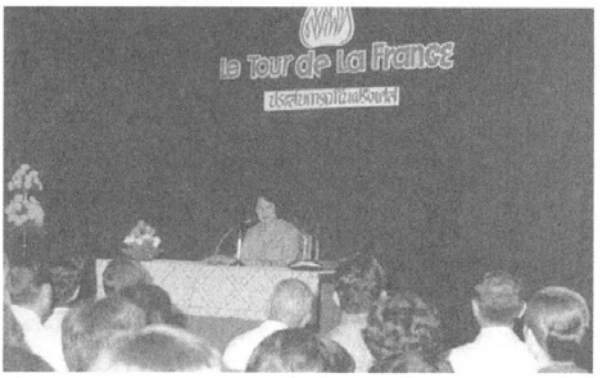

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงอ่านและศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม โบราณคดี และประวัติศาสตร์มาโดยตลอด ในการเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ จะทรงแสวงหาหนังสือ และเอกสารเกี่ยวกับประเทศนั้นมาศึกษาอย่างละเอียดก่อนเสมอ

แม้กระทั่งเมื่อครั้งทรงเจริญพระชนมายุมากขึ้น ก็มิได้เป็นเหตุให้ทรงย่อท้อเบื่อหน่ายในการศึกษาหาความรู้จากการอ่านดังรับสั่งว่า "...**หนังสือเป็นเพื่อนที่ดี เวลาเราอ่านหนังสือเราต้องอยู่ในความเงียบสงบ ทำให้เกิดสมาธิ จึงเป็นความสุขอย่างหนึ่งและเป็นการฝึกใจที่ดี ในทางปฏิบัติบางคนต้องทำงานหรือมีภารกิจมาก ก็หาเวลาสัก 5 นาที 10 นาทีก็พอหรืออ่านหน้าเดียวก็ยังดี...แต่ต้องระวังอย่าให้เกินไป...ขอให้พอดี ๆ เถอะ**" และทรงฝากถึงการอ่านไว้ว่า "**เมืองไทยเรามีกิจการพิมพ์และหนังสือมากมายเหลือเกิน ฉันก็หวังว่าจะมีคนอ่านหนังสือให้มากสมกับที่มีการพิมพ์หนังสือออกมามากมายเช่นนี้**" นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ยังทรงเป็นสมาชิกนิตยสารบางฉบับด้วย แม้บางครั้งทรงมีพระภารกิจมาก ทำให้ทรงมีเวลาในการอ่านน้อย จึงทรงคิดจะยกเลิกการเป็นสมาชิก "...แต่ก็ทำไม่ลง ..." *(พระอัจฉริยภาพด้านการอ่าน, 2551)*

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงศึกษาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อาทิเช่นภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ภาษาละติน ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จนทรงพระปรีชาสามารถใช้ประโยชน์ได้ดียิ่ง ทั้งการเขียน การพูด สามารถรับสั่งได้อย่างคล่องถึง 4 ภาษา ประกอบด้วย ภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และที่พอรับสั่งได้ประปรายอีก 2 ภาษา คือ สเปน กับรัสเซีย *(แถมสิน รัตนพันธุ์, 2549 : 218)* ทรงเชี่ยวชาญในการแปลและการสอน ทรงพระเมตตาพระราชทานคำแนะนำ คำสอนและวิจารณ์ในการใช้ภาษาอยู่เนื่อง ๆ (พระอัจฉริยภาพด้านพระนิพนธ์, 2551)

การเขียนและงานพระนิพนธ์

ในด้านการเขียน เมื่อพระชนมายุประมาณ 9 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ได้ทรงเริ่มออกวารสาร "**รื่นรมย์**" ทรงเป็นบรรณาธิการ ทรงเริ่มจากซื้อสมุดธรรมดาด้วยราคาราว 10 สตางค์ เขียนด้วยลายมือ สมาชิกกองบรรณาธิการประกอบด้วยข้าราชบริพารรุ่นเยาว์วัยเดียวกันในวังสระปทุม ช่วยกันเขียน แต่ปรากฏว่าออกวางตลาดได้เพียงครั้งแรกและครั้งเดียวเท่านั้น นิตยสารเล่มนี้ก็มีเหตุต้องปิดตัวลงไปเพราะ "เหนื่อยเสียเหลือเกิน" นอกจากนี้สมเด็จพระบรมราชชนนีก็ได้ทรงสนับสนุนให้ทรงอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ และเรียบเรียงเรื่องด้วย

พ.ศ. 2475 เมื่อสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุครบ 70 พรรษา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ "หลานรัก" พระองค์น้อยพระองค์โตก็ทูลเกล้าฯ

ถวายของขวัญแด่สมเด็จย่าอันเป็นที่รัก ของขวัญชิ้นนี้แตกต่างจากเด็กคนอื่นในวัยเพียง 10 ขวบที่สามารถจะสร้างสรรค์ให้สำเร็จลงได้ง่าย หากปราศจากเสียซึ่งความวิริยะอุตสาหะและหัวใจที่รักจริง

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงแปลหนังสือนิทาน แล้วพิมพ์ทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงแจกในวันประสูติ วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2475 หนังสือเล่มนั้นคือ **"นิทานสำหรับเด็ก"** ที่ประกอบด้วยนิทานสั้นๆ 13 เรื่อง สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า "สมเด็จแม่รับสั่งว่าในเมื่อข้าพเจ้าอ่านภาษาอังกฤษออก และรู้จักนิทานฝรั่งมากน่าจะมาแบ่งให้เด็กไทยได้ทราบบ้าง" และ "วิธีแปลของข้าพเจ้าตอนนั้นคือ อ่านเรื่องให้เข้าใจเสียก่อนแล้วก็เล่าเป็นภาษาไทย ดังนั้นเรื่องที่ยาว 5-6 หน้าจึงเหลือเพียง 1-2 หน้า" ของขวัญชิ้นนี้ คงทำให้สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงพอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง *(ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2551: 55)*

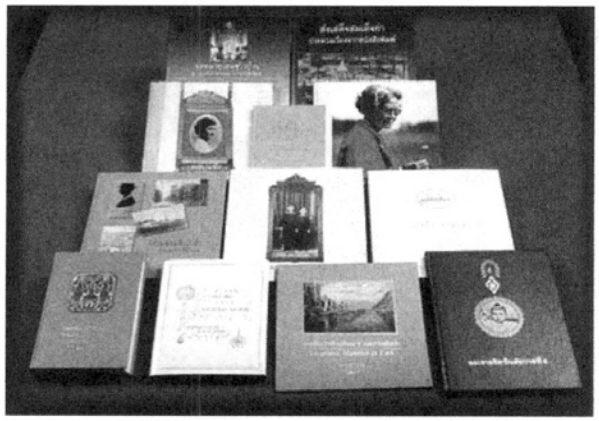

ความสามารถด้านพระนิพนธ์ เป็นที่ประจักษ์จากผลงานอันประกอบด้วยพระนิพนธ์เกี่ยวกับพระราชวงศ์ 12 เรื่อง พระนิพนธ์แปล 3 เรื่อง พระนิพนธ์สารคดีเชิงท่องเที่ยว 10 เรื่อง และพระนิพนธ์บทความทางวิชาการ 1 เรื่อง สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของหนังสือ ซึ่งเป็นสื่อด้านความรู้สติปัญญาที่ดีที่สุด จึงทรงพระนิพนธ์ หนังสือที่รวบรวมข้อมูลอันทรงคุณค่าไว้จำนวนมาก สามารถใช้อ้างอิงและประกอบการศึกษาค้นคว้าเชิงศาสตร์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งทางด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา ที่เรียบง่ายตรงไปตรงมา กระจ่างชัดรัดกุม

ในฐานะที่ทรงสร้างสรรค์พระนิพนธ์มาโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง ยาวนานและทรงได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง เมื่อ พ.ศ. 2545 สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย จึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯถวายรางวัล **"นราธิป"** แด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

พระนิพนธ์ที่รวบรวม ณ ที่นี้มีจำนวน 27 ชื่อเรื่อง แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้ดังนี้ *(พระอัจฉริยภาพด้านพระนิพนธ์, 2551)*

เกี่ยวกับพระราชวงศ์ พระนิพนธ์เกี่ยวกับพระราชวงศ์เหล่านี้ล้วนทรงคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ของชาติ ข้อความในหนังสือสามารถใช้อ้างอิงในเชิงวิชาการ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และ/หรืออักษรศาสตร์ *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551: 21)* พระนิพนธ์เกี่ยวกับพระราชวงศ์ประกอบด้วย

1. จุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรส ธิดาและพระราชนัดดา
2. แม่เล่าให้ฟัง
3. พระราชธิดาในรัชกาลที่ 5
4. เวลาเป็นของมีค่า (Busy Fingers)
5. เจ้านายเล็กๆ - ยุวกษัตริย์
6. ไปรษณียบัตรเจ้าฟ้า (Postcard Games)
7. เจ้าฟ้าทหารเรือ พ.ศ. 2454 ถึง พ.ศ. 2458 (ค.ศ. 1911 ถึง ค.ศ. 1916)
8. ตราแผ่นดิน ตราราชสกุลและสกุล อักษรพระนาม และพระนามย่อ
9. สมเด็จเจ้าฟ้ามหิดลฯ และงานศิลปะ (Prince Mahidol and Art)
10. จดหมายเหตุชาวบ้าน ข่าวสมเด็จย่าสวรรคตจากหนังสือพิมพ์ (Popular Chronicle From The Press, The Demise of the Princess Mother)

11. ส่งเสด็จสมเด็จย่า ประมวลเรื่องจากหนังสือพิมพ์

12. มหามกุฎราชสันตติวงศ์ พระนาม พระราชโอรสธิดา พระราชนัดดา (พระนิพนธ์เล่มล่าสุด มีความหนากว่า 600 หน้า พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2547)

พระนิพนธ์แปล ได้สะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถทางด้านภาษาศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สามารถเข้าใจทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสได้อย่างลุ่มลึก จนถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งได้เป็นอย่างสมบูรณ์ทั้งในด้านความหมายและอารมณ์ของเรื่อง

1. นิทานสำหรับเด็ก

2. แม่เล่าให้ฟัง (ภาค 2)

3. ราชาภิเษกพระเจ้ากรุงสเปน (Le Coronnement Espagnol - The Spaininsh Coronation)

สารคดีท่องเที่ยว พระนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยว มีทั้งทรงนิพนธ์ด้วยพระองค์ทั้งเล่ม และทรงรวบรวมเรียบเรียงจากการที่ทรงแบ่งหน้าที่ให้ผู้ร่วมคณะตามเสด็จไปต่างประเทศเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้แสดงความคิดเห็นเมื่อได้ไปชมสถานที่ต่างๆ ทั้งในทวีปยุโรป อเมริกา อาฟริกา เอเชีย และตะวันออกกลาง โดยการเสด็จเยือนแต่ละครั้งได้ช่วยส่งเสริมสัมพันธไมตรี กระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศต่างๆ ให้แน่นแฟ้นใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น *(มติชน, 2551)* ทรงทำหน้าที่บรรณาธิการด้วยพระองค์เอง และภาพถ่ายจำนวนมากในหนังสือ บางภาพก็เป็นภาพถ่ายฝีพระหัตถ์อันแสดงถึงพระปรีชาสามารถในการถ่ายรูป ทรงแนะนำ กำชับช่างภาพจากสื่อมวลชนที่ตามเสด็จให้ถ่ายภาพในจุดที่สำคัญๆ ก่อนที่จะมีอิสระในการเลือกถ่ายภาพตามแง่มุมต่างๆ ที่ตนต้องการ พระนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวบางเล่ม มีการนำเสนอทางวีดิทัศน์ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างยิ่ง และบางเรื่องก็มีเพียงวีดิทัศน์เท่านั้น อาทิเช่น การเสด็จเยือนหลายประเทศในทวีปอเมริกาใต้ *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551: 21)* พระนิพนธ์เกี่ยวกับสารคดีท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. หนึ่งโหลในเมืองจีน

2. ยูนนาน (Yunan)

3. สายอารยธรรมจีน : 7 ธานีแห่งอาณาจักรกลาง

4. จากโคริโอสู่โคเรีย : 8 วันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี

5. ภูฏาน : เกาะเขียวบนแผ่นดิน (BHUTAN : GREEN ISLAND ON LAND)

6. ที่ไซบีเรียหนาวไหม (IS IT COLD IN SIBERIA?)

7. ตุรกี : ดินแดนจักรพรรดิโรมันและสุลต่านออตโตมัน (TURKEY : LAND OF THE ROMAN EMPERORS AND OTTOMAN SULTANS)

8. ซินเจียงและกานซู : ภาพจากดินแดนสุดหล้าฟ้าเขียว (XINJIAN AND GANSU : PICTURES FROM FAR AWAY PLACES)

9. จีนตะวันออก ขึ้นเขา ลงทะเลสาบ เข้าวัด (EASTERN CHINA: MOUTAIN, LAKE, TEMPLES)

10. จีนอีสานและเสฉวน : จากแดนแมนจูสู่ง้อไบ๊

บทความวิชาการ ได้แก่บทความภาษาฝรั่งเศส ชื่อ Du bon et du mauvais usage มีเนื้อหากล่าวถึงการใช้ภาษาฝรั่งเศสที่มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้อง และสามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง พิมพ์ครั้งแรกเป็นตอนๆ ในวารสารสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย ปีที่ 1-7 ฉบับที่ 1-12 พ.ศ.2521-2527

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระนิพนธ์บางเล่ม

1. จุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรส ธิดาและพระราชนัดดา เป็นงานพระนิพนธ์ ชิ้นแรกในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2500 ทรงแสดงพระประสงค์ไว้ในคำนำถึงมูลเหตุที่ทรงนิพนธ์ว่า “เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็กอยู่ต่างประเทศ มีความรู้สึกว่ามีพี่น้องมากเหลือเกิน จนจำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร ได้รบกวนแม่อยู่เสมอด้วยคำถามเช่น “พี่องค์นี้เป็นลูกของใคร” ครั้นได้รับหนังสือ “มหามกุฎราชสันตติวงศ์” ก็ได้ใช้เป็นคู่มือตลอดไป ต่อมาได้เคยนึกอยากจะรวบรวมลำดับสันตติวงศ์พระราชวงศ์จักรี โดยไม่ทิ้งพระนามเจ้านายที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว แต่ไม่ทราบว่าจะเริ่มตอนไหน และไม่มีความเพียรพอ เพราะเป็นเรื่องใหญ่เกินกำลัง...” ผลที่สุดแล้ว พระองค์ท่านก็ทรงรวบรวมและนิพนธ์เป็นหนังสือคู่มือเล่มหนึ่งของการศึกษาพระนามพระราชโอรส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบัน *(ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2551: 92)*

2. แม่เล่าให้ฟัง แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาค 1 ‘แม่เล่าให้ฟัง’ พระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พ.ศ. 2443-2481 และภาค 2 ‘แม่สนิทสนมสมาคมกับ...’ หนังสือเล่มนี้สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงคิดจะทำขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ในโอกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จะเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา อันที่จริงในเวลานั้นพระองค์ท่านตั้งใจจะให้มีแต่ส่วนที่เป็นภาค 2 เท่านั้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจนิสัยใจคอของแม่โดยทำความรู้จักกับ ‘เพื่อน อาจารย์ของแม่ และผู้ที่แม่นับถือ’ โดยอ่านคำแปลจากข้อความสั้นๆ ที่ตัดมาจากผลงานของท่านเหล่านั้น...แต่ภายหลังเมื่อได้รับอัลบั้มภาพเก่าๆ ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งที่ยังทรงพระเยาว์ พระองค์ท่านจึงได้เขียนพระราชประวัติเมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนียังทรงพระเยาว์ พร้อมด้วยภาพประกอบที่ทรงคุณค่าทางประวัติที่ศาสตร์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงกล่าวไว้ในบทส่งท้ายของหนังสือแม่เล่าให้ฟัง ด้วยข้อความที่สะท้อนถึงความรักความผูกพันที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงมีต่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี อย่างหาที่สุดมิได้ ความว่า “ในที่สุดนี้ ขอให้แม่มีความสุขความสบายอย่าง ‘เรื่อยๆ’ ที่แม่เองชอบพูด และขอให้มีอายุยืนนานตามที่สัญญาไว้ เพื่อที่จะให้ลูกสามารถเขียนหนังสือได้อีกหลายๆ เล่ม” *(กัลยาณิวัฒนา, 2549ก : 282)*

3. เวลาเป็นของมีค่า(Busy Fingers) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นในโอกาสที่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช ชนนี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 7 รอบ เนื้อหาพระนิพนธ์มีภาคภาษาอังกฤษประกอบด้วย

กล่าวถึง การใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่าของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ ทรงเล่าถึงการเล่นและงานอดิเรกต่าง ๆ ตัวอย่างผลงานฝีพระหัตถ์ เช่น เครื่องกระเบื้อง เครื่องเคลือบดินเผา พระพุทธรูป ภาพปัก งานดอกไม้แห้ง ทรงเล่าถึงเบื้องหลังที่มาของงานฝีพระหัตถ์แต่ละชิ้น พร้อมมีภาพประกอบอันเป็นงานอดิเรกที่ทรงคุณค่างดงาม แสดงให้เห็นถึงความวิริยะอุตสาหะ ทรงทำสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และมิใช่เพียงทำเป็นงานอดิเรกเท่านั้น แต่ยังทำเพื่อประชาชนและเพื่อการกุศลอีกด้วย *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)*

4. เจ้านายเล็ก ๆ -ยุวกษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา โดยทรงเล่าพระราชประวัติเมื่อทรงพระเยาว์ของรัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ควบคู่กันไป ซึ่งมีผู้คัดค้านว่าไม่ควรทำเช่นนั้น ไม่ควรให้ประชาราษฎร์เปรียบเทียบความรู้สึกของตนต่อพระมหากษัตริย์สองพระองค์นี้ ควรเขียนเป็นสองเล่ม แต่พระองค์ท่านก็ทรงยืนยันว่าแยกกันไม่ออก ทรงเป็นมากกว่าพี่น้อง ทรงเป็นเหมือนแฝดกันเลย และทรงเป็นเพื่อนที่รักกันมากกว่าเพื่อนอื่น ๆ... พระองค์ทรงท่านกล่าวไว้ว่า เจ้านายเล็ก ๆ-ยุวกษัตริย์ ไม่ได้เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหนังสือที่พี่เขียนให้น้องที่จะครบ 5 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม 2530 เพื่อที่จะระลึกด้วยกันถึงทุกข์สุขสมัยที่เป็นเด็กและเยาวชนด้วยกัน โดยแบ่งให้ผู้อื่นได้ทราบด้วย หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 3 ภาคใหญ่ ๆ ภาคที่ 1 กล่าวถึงสมัยที่ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นเจ้านายเล็ก ๆ ภาคที่ 2 กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของพระองค์พี่เป็นยุวกษัตริย์ ภาคที่ 3 กล่าวถึงการเป็นยุวกษัตริย์จนถึงพระองค์น้องต้องมาเป็นยุวกษัตริย์ต่อไป จะอ่านได้หลายแบบ จะดูแต่รูปก็มีให้ดู เกือบ 800 รูป จะอ่านแต่ส่วนที่เป็นการเล่นสนุก ๆ ก็ได้ หรือจะทำให้อยากศึกษาราชประเพณีต่อไป เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่รัชกาลที่ 8 ไม่ได้ทรงเข้าพิธี จึงต้องมาประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธยภายหลังเป็น “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” หรือจะทำให้อยากศึกษาปัญหาการเมืองของสภาสมัยนั้น ...” *(กัลยาณวัฒนา, 2549ข : คำนำ)*

5. มหามกุฎราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรสธิดา พระราชนัดดา นับแต่พระนิพนธ์เรื่อง “จุฬาลงกรณราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรส ธิดาและพระราชนัดดา” พระนิพนธ์ชิ้นแรกในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2500 ในอีก 47 ปีต่อมา (พ.ศ. 2547) มีความหนา 666 หน้า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงเรียบเรียงด้วยตั้งพระทัยจะให้เป็นหนังสือชุดเดียวกับจุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์ พระนามพระราชโอรสธิดา และพระราชนัดดา เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 กล่าวถึง

รายละเอียดพระนาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 บทที่ 2 เป็นตารางแสดงพระนามพระราชโอรส พระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 รวม 82 พระองค์ มีคำอธิบายเกี่ยวกับพระนามและพระอิสริยยศ บอกวันเดือนปีประสูติแบบสุริยคติและปีนักษัตร พระนามพระมารดา วันเดือนปีที่สิ้นพระชนม์ รวมพระชนมายุ อีกทั้งบอกด้วยว่าเป็นต้นราชสกุลใด บทที่ 3 เป็นภาคผนวก รวบรวมเอกสารและข้อมูลสำคัญไว้อีก 10 เรื่อง การลำดับพระนามพระราชโอรสธิดา และพระราชนัดดาเรียงตามวันเดือนปีที่ประสูติโดยไม่แยกชายหญิง การสะกดพระนามอาจมีการใช้อักขระที่แตกต่างกันบ้าง แต่จะทรงตรวจสอบจากเอกสารต่างๆ ที่น่าเชื่อถือ และอธิบายเพิ่มเติมไว้อย่างละเอียดในดัชนีพระนามและพระรูปสะดวกต่อการค้นหาข้อมูล *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)* การที่ทรงศึกษารวบรวมและวิเคราะห์เอกสารเก่าเช่นนี้เอง ยิ่งทำให้ทรงคุ้นเคยอย่างยิ่งต่อพระบรมวงศ์ฝ่ายในผู้ทรงเป็นขัตติยะนารีแห่งพระราชวงศ์จักรี ความนอบน้อมพระองค์ ยิ่งทำให้ทรงเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องมากขึ้น เพราะกระบวนการแสดงหาข้อมูลที่สำคัญประการหนึ่งคือการสัมภาษณ์ ดังนั้น จึงทรง "อาศัยทูลถามเจ้าพี่ไปหลายพระองค์" *(ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2551: 92)*

6. นิทานสำหรับเด็ก สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงแปลและเรียบเรียงขึ้นจากนิทานฝรั่ง ขณะทรงดำรงพระยศพระองค์เจ้ากัลยาณิวัฒนา ทรงมีพระชันษา 9 ปี เป็นงานพระนิพนธ์ของเด็กที่พระราชทานแก่เด็ก หนังสือเรื่องนี้เคยพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2475 และครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2539 สำหรับครั้งที่ 3 สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 ได้รับพระราชทานอนุญาตให้จัดพิมพ์ ซึ่งมีการจัดทำภาพประกอบสี่สีเพื่อให้เด็กๆ ได้สนุกสนานและเพลิดเพลินกับเนื้อเรื่องยิ่งขึ้น ภายในเล่มประกอบด้วยนิทานฝรั่งจำนวน 13 เรื่อง คือ (1) หมูสามตัว (2) พระเจ้าแผ่นดินไม่เสวยพระกระยาหาร (3) ผู้ชายที่ไม่ชอบงาน (4) ทำไมสุนัขจิ้งจอกจึงมีหางขาว (5) ตาเดียว สองตา และสามตา (6) ทำไมช้างถึงมีงวง (7) ไก่แดง (8) พระอุทุมชุมฉาย (9) เจ้าหญิงนอนหลับ 100 ปี (10) นางงามและหมี (11) เจ้าหญิง 12 องค์ (12) ดิ๊ก วิททิงตั้ว และแมว (13) หม้อแป้งโอ๊ต *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)*

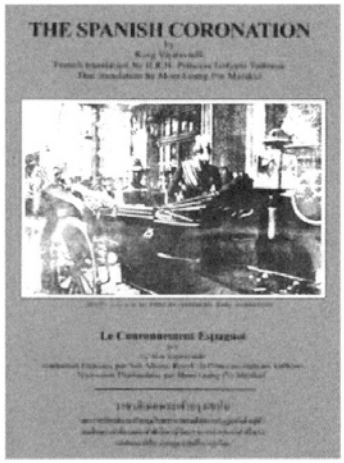

7. ราชาภิเษกพระเจ้ากรุงสเปน : พระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ทรงแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แปลเป็นภาษาไทย (The Spanish Coronation by King Vajiravudh French translation by H.R.H. Princess Galyani Vadhana Thai translation by Mom Luang Pin Malakul)

The Spanish Coronation by King Vajiravudh นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ตั้งแต่ดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังกรุงแมดริด เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2445 เพื่อร่วมในงานพระราชพิธีราชาภิเษกพระเจ้าอัลฟองโซที่สิบสามแห่งสเปน โดยทรงบันทึกไว้ในรูปของพระราชหัตถเลขารวม 8 ฉบับ นับเป็นเอกสารที่มีความสำคัญมาก ซึ่งต่อมาพระองค์ได้ทรงใช้พระราชนิพนธ์นี้สอนภาษาอังกฤษให้แก่นายจ่ายวด (ปาณี ไกรฤกษ์) ผู้เป็นพี่ชายของท่านผู้หญิง ดุษฎีมาลา มาลากุล และท่านผู้หญิงได้เก็บรักษาไว้ จนกระทั่งมีหอวชิราวุธานุสรณ์เกิดขึ้น จึงได้นำมามอบให้หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แปลความเป็นภาษาไทย ต่อมาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยใช้ชื่อว่า Le Couronnement Espagnol จนเสร็จสมบูรณ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เผยแพร่หนังสือนี้ทั้ง 3 ภาษาในเล่มเดียวกันครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2531 เนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาทั้งต้นฉบับภาษาอังกฤษและฉบับแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส นอกจากให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังแสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านอักษรศาสตร์ของทั้งสองพระองค์อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ในการศึกษางานแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดีอีกด้วย *(วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)*

8. ยูนนาน (YUNNAN) หนังสือแบ่งเป็นสองภาค ภาคที่ 1 กล่าวถึงการเดินทางของคณะที่ไปเยือนมณฑลยูนนาน ในระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน - 17 ธันวาคม พ.ศ. 2528 มีข้อมูลเกี่ยวกับมณฑลยูนนาน เขตสิบสองปันนา เต้อหง ต้าหลี่ และคุณหมิง พร้อมข้อสังเกต ความคิดและความรู้สึก สิ่งที่ได้พบที่น่าสนใจของคณะผู้เดินทาง ภาคที่ 2 เกี่ยวกับบทความวิชาการ สุนทรพจน์ ของหัวหน้าเขตสิบสองปันนา ตำนานเมืองเมา บทขับร้องต้อนรับภาษาไตลื้อ พร้อมทั้งการถอดความอย่างละเอียดบทความเกี่ยวกับภาษาไตลื้อและไตเหนือ เรื่องศิลาจารึกโก๊ะล่อฟง กำแพงเมือง พุทธศาสนาในยูนนาน กำเนิดและวิวัฒนาการของอักษรไทย ท้ายเล่มมีภาษาต่างประเทศ (วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)

9. สายธารอารยธรรมจีน 7 ธานี แห่งอาณาจักรกลาง สายธารอารยธรรมจีน คือ บริเวณแม่น้ำสำคัญสองสายที่ไหลผ่านกลางประเทศจีน คือ แม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) และแม่น้ำน้ำเงิน (แยงซี) หนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 3 ภาค ภาคที่ 1 กล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศ สถานที่ท่องเที่ยว ความรู้ทั่วไป ภาคที่ 2 กล่าวถึงพระราชดำรัสในงานเลี้ยงถวายพระกระยาหาร ณ เมืองต่างๆ และบทสัมภาษณ์ของวิทยุปักกิ่ง ภาคที่ 3 ประกอบด้วย บทความพิเศษเกี่ยวกับการศึกษา พุทธศาสนา สามก๊ก และอาหารจีน ความประทับใจ จากวัดและพุทธสถานบางแห่งของจีน มีภาพประกอบตลอดทั้งเล่ม (วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)

10. ที่ไซบีเรียหนาวไหม (IS IT COLD IN SIBERIA?) การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พร้อมคณะ ระหว่างวันที่ 11 ถึง 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 ให้ความรู้เรื่องประเทศสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตโดยสังเขป อาทิเช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ประชากร ที่พัก อาหาร สถานที่สำคัญ โดยเล่าการเยือนสถานที่สำคัญ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รายวันตามกำหนดการ อาทิเช่น ทรงเยี่ยมชม วิหารเซนต์บาซิล พิพิธภัณฑ์ศิลปะตะวันออก พระราชวังเครมลิน วัดโนโวเดวิชี เวลินฮิลล์ เป็นต้น นอกจากนี้ในแต่ละสถานที่ที่ไปเยี่ยมชมจะมี "ความคิดเห็น" ของคณะผู้ร่วมเดินทาง พร้อมภาพสีประกอบทั้งเล่ม (วัฒนธรรม,กระทรวง, 2551)

สรุป

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเป็นแบบอย่างของนักอักษรศาสตร์ ผู้เปี่ยมด้วยหัวใจนักปราชญ์ อันประกอบด้วย **สุ.** สุตะ (การฟังอย่างตั้งใจและเข้าใจหมั่นเพียรในการศึกษาอยู่เป็นนิจ) **จิ.** จินตะ (หมั่นคิดคอยเอาจิตตรองศึกษา ขวนขวาย ค้นคิดทุกมวลวิชาจนเกิดปัญญาแตกฉาน) **ปุ.** ปุจฉา (หมั่นถามอันซึ่งเนื้อความที่สงสัยในทุกแห่ง ให้ผู้รู้ช่วยชี้แจงจนรู้แจ้งเห็นจริง) **ลิ.** ลิขิต (หมั่นเขียน เป็นเรื่องราวทั้งมวล) ในความเป็นผู้รู้นั้น ไม่เพียงแต่พระองค์จะทรงรอบรู้อย่างลุ่มลึกเฉพาะพระองค์เท่านั้น หากแต่ทรงแผ่ความรู้เหล่านี้ไปยังคนทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะในรูปแบบของหนังสือต่าง ๆ ดังกระแสพระดำรัสความตอนหนึ่งว่า "...**ถ้าฉันไม่เขียน ไม่ค้นคว้าแล้วใครจะทำ ฉันชอบค้นคว้าและเขียนอยู่แล้ว ยิ่งต้องค้นคว้าเรื่องเก่า สนุกมาก เพราะค้นไปเรื่อย ๆ ไม่จบสิ้น เจอเรื่องที่เราไม่รู้อีกมาก...**" นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังทรงรับเป็นพระอาจารย์ในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ทรงเปี่ยมด้วยพระวิริยะอุตสาหะในการสอนและถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์ ส่งเสริมสนับสนุนให้ศิษย์เรียนรู้จริง สามารถใช้ความรู้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตและแก่ประเทศชาติ ตลอดจน ทรงพระกรุณาอุปถัมภ์การศึกษาของชาติเป็นอเนกประการ นับเป็นพระกรุณาธิคุณด้านอักษรศาสตร์ที่จะตราตรึงในความทรงจำของชนชาวไทยและชาวต่างชาติสืบไป

บรรณานุกรม

กัลยาณิวัฒนา, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า, กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. เจ้านายเล็ก ๆ - ยุวกษัตริย์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ชิลค์เวอร์ม, 2549ก.

_____. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า, กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. แม่เล่าให้ฟัง พระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พ.ศ. 2443-2481. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : ชิลค์เวอร์ม, 2549ข.

โครงการเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. http://www. hrh84yrs.org/s33_act_tech_fr.htm ค้นคืนเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2551.

แถมสิน รัตนพันธุ์. ใกล้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ : ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.

ทศพนธ์ นรทัศน์. พระมหากรุณาธิคุณด้านการพัฒนาสังคมในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 3(1), มกราคม-มีนาคม, 2551. หน้า 9-25.

_____. . พระมหากรุณาธิคุณด้านการศึกษาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศสในประเทศไทยของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยา ณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, http:// www.atpf-th.org ค้นคืนเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551.

ปรีดี พิศภูมิวิถี. เก็จแก้วกัลยา. กรุงเทพฯ : มติชน, 2551.

พระอัจฉริยภาพด้านการอ่าน. http://www. hrh84yrs.org/n10_ai_reading.htm ค้นคืนเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551.

พระอัจฉริยภาพด้านพระนิพนธ์. http://www. hrh84yrs.org/n10_ai_writing.htm ค้นคืนเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551.

มติชน. พระอัจฉริยภาพด้านการประพันธ์ ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ. http:// www1.matichonmultimedia.com/~matichon/news_detail.php?id=15408 ค้นคืนเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2551.

ไร้ญาติ. Sans Famille by Hector Malot. http://moacb.multiply.com/journal/item/5 ค้นคืนเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม2551.

วัฒนธรรม, กระทรวง. เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เนื่องในโอกาสมหามงคลเจริญพระชนมายุ 7 รอบ 6 พฤษภาคม 2550. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, 2550.

_____. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. http://www. m-culture.go.th/hrh/. ค้นคืนเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2551.

วิษณุ เครืองาม. ขอถวายสักการะ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงฯ. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. 21(274), 11 มกราคม 2551. หน้า 25.

สรรพสามิต, กรม. กัลยาณีแห่งราชกุลมหิดล. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง, 2550.

สิทธา พินิจภูวดล. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงสืบสานมรดกวัฒนธรรม ทรงนำพัฒนาครูอาจารย์ ในสกุลไทย, ฉบับที่ 2482 ปีที่ 48 ประจำวันอังคารที่ 14 พฤษภาคม 2545, http://www. sakulthai.com/DSakulcolumndetail.asp?stauthorid=79&stcolcatid=2&stcolumnid=1402&stissueid=2482 ค้นคืนเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551.

ยุทธศาสตร์การบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ มีคุณ*

บทคัดย่อ

การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการบริหารงานห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นผลการบริหารด้านงบประมาณ ผลการปฏิบัติงาน และการประเมินผล เครื่องมือที่นิยมใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ได้แก่ Balanced Scorecard ซึ่งเป็นหลักการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของ Professor Robert Kaplan และ Dr. David Norton แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งเสนอให้ประเมินผลองค์การจากตัวชี้วัด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านผู้รับบริการ ด้านกระบวนการภายใน และด้าน การเรียนรู้และการพัฒนา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้

Abstract

The strategic planning is the instrument for effective library administration that along with a commitment to results-oriented budgeting, performance management, and strategic measurement and evaluation. The balanced scorecard is a refinement of strategic planning conceived by Professor Robert Kaplan and Dr. David Norton of Havard University. The balanced scorecard is focused on the four key perspectives that guide an enterprise in turning strategy into action (1) financial, (2) customer (3) internal and (4) learning and growth that relevant to academic libraries.

* ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด และอาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทนำ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เป็นหน่วยงานบริการสารสนเทศ ที่สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองตอบต่อภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ การให้บริการสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถาบัน การบริการเพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น รวมทั้งภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมดังนั้นการบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องนำยุทธศาสตร์การบริหารงานที่สนองตอบต่อภารกิจหลักทั้ง 4 ประการดังกล่าวอย่างครบถ้วนมาใช้เป็นแนวทางในการบริหาร นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในยุคปัจจุบัน อาทิเช่น พระราชบัญญัติการบริหารบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับชาติ และระดับสถาบัน มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต้องให้ความสำคัญ

การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ในปัจจุบันลักษณะและรูปแบบการบริการสารสนเทศของห้องสมุดทุกประเภท มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก โดยมีปัจจัยสำคัญมาจากพัฒนาการของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีการเปลี่ยนแปลงและเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ประกอบกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ที่มุ่งส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต จึงทำให้ห้องสมุดเพิ่มความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของข้อมูลสารสนเทศและองค์ความรู้ใหม่ที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว การวางแผนยุทธศาสตร์จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคปัจจุบัน ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของห้องสมุดมีคำถามหลักที่ต้องการและต้องหาคำตอบดังนี้

1. ต้องการให้ห้องสมุดเป็นอย่างไร หรือมุ่งไปสู่ทิศทางไหนซึ่งเรียกว่า “วิสัยทัศน์ (Vision)”

2. จะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ เรียกว่า “พันธกิจ (Mission)”

3. จะต้องมุ่งเน้นอะไร เพื่อให้ห้องสมุดไปสู่ทิศทางที่ต้องการ เรียกว่า “ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue)”

4. ทำแล้วได้อะไร เกิดอะไร เรียกว่า เป้าประสงค์ (Goal)

5. รู้ได้อย่างไรว่าสำเร็จ มีอะไรเป็นตัวบ่งบอกความสำเร็จของการดำเนินการ เรียกว่า “ตัวชี้วัด (Key Performance Indicator - KPI)”

6. ตั้งเป้าให้สำเร็จมากน้อยแค่ไหน เรียกว่า “เป้าหมาย (Target)”

7. มีกลวิธีอย่างไรที่จะดำเนินการให้บรรลุ เรียกว่า “กลยุทธ์ (Strategy)”

8. มีโครงการ กิจกรรมอะไรบ้างที่ต้องจัดทำ เรียกว่า “แผนงาน / โครงการ / กิจกรรม (Initiative)”

เมื่อผู้บริหารห้องสมุดสามารถหาคำตอบจากคำถามทั้ง 8 ข้อดังกล่าวจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แล้ว การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารงานห้องสมุดย่อมดำเนินการ ได้อย่างเป็นระบบ

กระบวนการวางแผนที่มีประสิทธิภาพมีความสำคัญต่อความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์ของห้องสมุด รวมถึงส่งผลต่อความอยู่รอดในอนาคต ดังนั้น ห้องสมุดซึ่งเป็นหน่วยงานอำนวยความสะดวกด้านการบริการข้อมูลสารสนเทศของสถาบันอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการ

วางแผนอย่างเป็นระบบ ต้องสอดคล้องและสนับสนุนให้สถาบัน อุดมศึกษา ที่ห้องสมุดสังกัด บรรลุภารกิจที่กำหนดไว้ ซึ่งมีลักษณะการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, หน้า 160)

1. มีการกำหนดและจัดพิมพ์วิสัยทัศน์ของห้องสมุด รวมถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

2. มีการกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของมหาวิทยาลัย

3. มีการจัดสรรทรัพยากรตามลำดับความสำคัญตามแผนงานที่กำหนด

4. มีการประเมินผลกิจกรรมและต้นทุน

5. มีการตรวจติดตามประเมินผลการปฏิบัติจริงเทียบกับวัตถุประสงค์และความต้องการของผู้รับบริการเพื่อหาวิธีการปรับปรุงและพัฒนา

6. ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ บุคลากรห้องสมุดและผู้ใช้บริการ มีส่วนร่วมในการวางแผนและประเมินผลงานการบริการและกิจกรรมทั้งหมด

7. วางแผนบนพื้นฐานของการเป็นชุมชนวิชาการ (academic community) หรือองค์การแห่งการเรียนรู้ (learning organization)

8. ยอมรับความเสี่ยงที่ได้ประเมินไว้ และนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารความเสี่ยง

Balanced Scorecard : เครื่องมือเพื่อการบริหารงานห้องสมุดยุคใหม่

Balanced Scorecard หรือที่เรียกย่อๆ ว่า BSC เป็นเครื่องมือทางการบริหารงานยุคใหม่ใช้เป็นเครื่องมือในการนำกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อความสำเร็จขององค์การ

จุดเริ่มต้นของ Balanced Scorecard เกิดขึ้นเมื่อ ปี ค.ศ. 1992 โดย Professor Robert Kaplan และ Dr. David Norton อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ Balanced Scorecard ใน Harvard Business Review และ ได้รับความนิยมแพร่หลายต่อมา แนวคิดหลักของ Balanced Scorecard เสนอให้ผู้บริหารประเมินผลองค์การจากตัวชี้วัด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน (financial perspective) ด้านผู้รับบริการ (customer perspective) ด้านกระบวนการภายใน (internal Process perspective) และด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (learning and growth perspective) โดยตัวชี้วัดการประเมินทั้ง 4 ด้าน จะต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์การ

การใช้ Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือในการการบริหารงานห้องสมุด สามารถดำเนินการตามกระบวนการจัดระบบบริหารยุทธศาสตร์ตามขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุด ผู้บริหารห้องสมุดจะต้องวิเคราะห์ความต้องการทางยุทธศาสตร์ที่แท้จริงของห้องสมุด โดยศึกษาวิเคราะห์จากนโยบาย (policy) ของห้องสมุดที่กำหนดไว้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ซึ่งต้องวิเคราะห์ถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับห้องสมุดทุกฝ่าย เช่น ผู้บริหารมหาวิทยาลัย ผู้ปฏิบัติงาน และที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ใช้บริการ อีกประการหนึ่งที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ อย่างชัดเจนก็คือ ภารกิจ (Business) ของห้องสมุด สำหรับห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษานั้น ย่อมมีภารกิจสำคัญในการให้บริการสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอน การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่สังคมตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย และเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทั้ง 3 ประการดังกล่าวโดยละเอียดแล้ว ให้นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มากำหนดเป็น ความต้องการหรือจุดยืนทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุดตัวอย่าง เช่น เป็นศูนย์บริการทรัพยากรการเรียนรู้ระดับแนวหน้า เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาที่เพรียบพร้อม เป็นห้องสมุดที่ถึงพร้อมด้วยข้อมูลและการให้บริการที่ทันสมัย เป็นต้น

แผนผังการวิเคราะห์ความต้องการทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุด

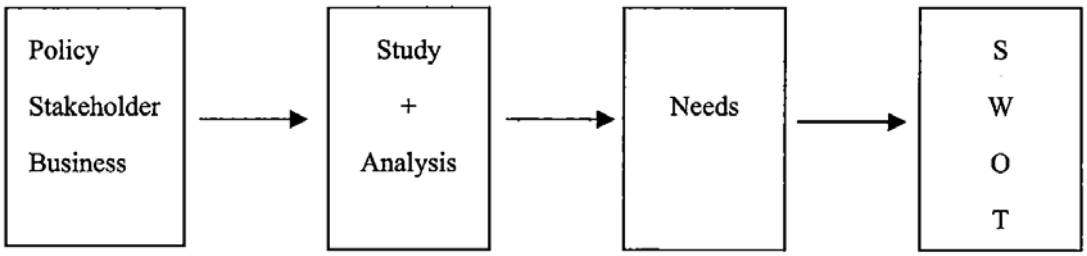

2. การประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุด ในขั้นตอนนี้ผู้บริหารและบุคลากรห้องสมุดจะต้องร่วมกันประเมินศักยภาพของห้องสมุดเพื่อการสนองตอบต่อจุดยืนทางยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ผู้บริหารและบุคลากรห้องสมุดสามารถนำมาใช้ประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุดได้ก็คือ SWOT Analysis ได้แก่ การประเมินจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และภาวะคุกคาม (Threat) ของห้องสมุด ในการประเมินศักยภาพโดยวิธี SWOT Analysis จะต้องกระทำด้วยความละเอียดรอบคอบและเป็นกลาง เมื่อได้ทราบข้อมูลจากการประเมินศักยภาพของห้องสมุดแล้ว จะต้องนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ต่อการบริหารงานต่อไป เช่น เมื่อทราบจุดแข็ง (Strength) ของห้องสมุดแล้วจะต้องหาวิธีเสริมจุดแข็งนั้น ให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น และเมื่อทราบถึงจุดอ่อน (Weakness) ก็จะต้องหาวิธีแก้ไขหรือปิดจุดอ่อนนั้นให้หมดไปหรือลดลงมากที่สุด ในด้านโอกาส (Opportunity) ก็จะต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบริหารจัดการห้องสมุด ส่วนในกรณีภาวะคุกคาม (Threat) จะต้องพยายามเปลี่ยนภาวะคุกคามนั้น ให้เป็นโอกาสสำหรับการดำเนินงานห้องสมุดให้มากที่สุด

การประเมินศักยภาพของห้องสมุดโดยวิธี SWOT Analysis สามารถนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินงานห้องสมุด โดยนำผลการวิเคราะห์ดังกล่าวมาจัดทำเป็น SWOT Matrix เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

SWOT Matrix

Internal Factor / External factor	จุดแข็ง Strength	จุดอ่อน Weakness
โอกาส Opportunity	S-O ใช้จุดแข็งประสานกับโอกาส	W-O ใช้โอกาสปิดจุดอ่อน
ภาวะคุกคาม Threat	S-T ใช้จุดแข็งปิดภาวะคุกคาม	W-T ลดจุดอ่อนเลี่ยงภาวะคุกคาม

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลรอบด้านโดยละเอียดรอบคอบ จะทำให้การประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์มีความถูกต้องแม่นยำ นำไปสู่การกำหนดทิศทางการบริหารงานที่ถูกต้อง

3. การกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ของห้องสมุด ในขั้นตอนนี้ผู้บริหารและบุคลากรห้องสมุดจะต้องร่วมกันระบุรายละเอียด สิ่งที่ต้องการให้ห้องสมุดเป็น โดยกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรให้

ชัดเจน เผยแพร่ให้แก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานทุกคนได้รับทราบ สิ่งที่ต้องกำหนดในขั้นตอนนี้ได้แก่

3.1 วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นภาพในอนาคตที่ห้องสมุดจะเป็น โดยสอดคล้องกับความต้องการทางยุทธศาสตร์ การกำหนดวิสัยทัศน์ต้องให้บุคลากรทุกคนในห้องสมุดมีส่วนร่วมและเข้าใจและสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติได้

3.2 พันธกิจ (Mission) คือรายละเอียดที่แจ้งให้ทราบว่าห้องสมุดจะทำอะไร ประกอบด้วยพันธกิจตามกฎหมาย หรือข้อกำหนดที่จำเป็นต้องปฏิบัติ และพันธกิจตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด โดยต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในสิ่งที่จะทำ

3.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue) คือรายละเอียดที่กล่าวถึงสิ่งที่ห้องสมุดมุ่งเน้นเพื่อนำไปสู่ผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

3.4 เป้าประสงค์ (Goal) คือการกำหนดผลที่จะได้จากการดำเนินการตามวิสัยทัศน์ต้องสามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเป้าประสงค์แต่ละประการต้องมีกลยุทธ์ (Strategy) รองรับ

การกำหนดรายละเอียดแต่ละขั้นตอนข้างต้นจะต้องมีการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ (Critical Success Factors) เพื่อให้การนำไปปฏิบัติมีความเป็นไปได้และบรรลุผล

4. การแปลงยุทธศาสตร์สู่การวัดผลและกำหนดกลยุทธ์และโครงการ เป็นขั้นตอนการกำหนดแผนงาน โครงการและกิจกรรม ที่ห้องสมุดต้องดำเนินการให้เป็นไปตามทิศทางยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยระบุกลยุทธ์ (Strategy) หรือกลวิธีในการดำเนินงาน และเป้าหมาย (Target) ซึ่งเป็นค่าตัวชี้วัดสิ่งที่ต้องการจะทำ อาจวัดเป็นเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ เวลา หรือต้นทุนตามความเหมาะสมของโครงการและกิจกรรม

เพื่อให้การแปลงยุทธศาสตร์สู่การวัดและกำหนดกลยุทธ์และโครงการเป็นไปด้วยความรอบคอบอาจจัดทำเป็นผังความคิด (mind map) ตามตัวอย่าง ดังนี้

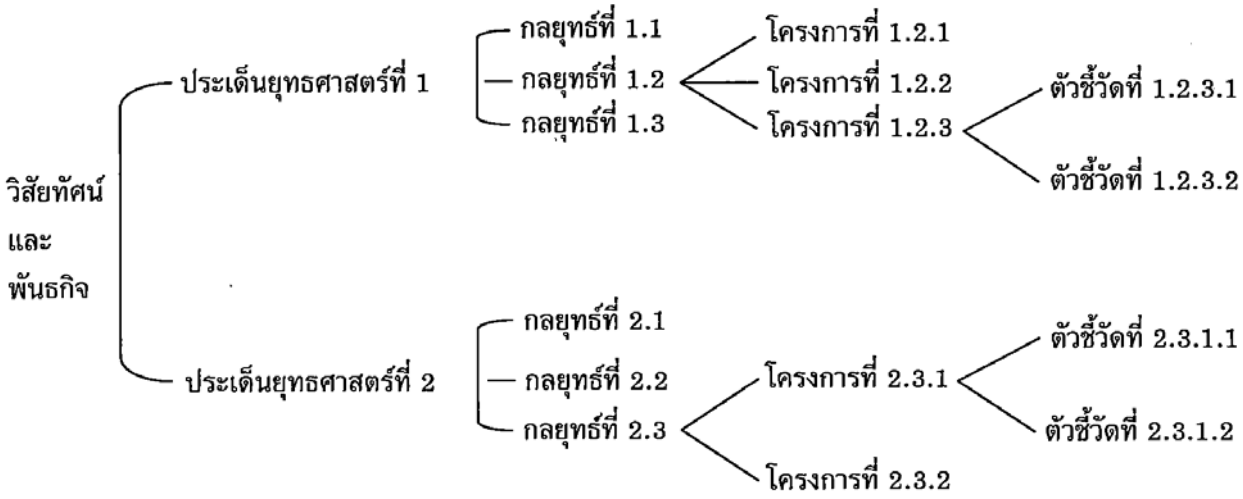

5. การดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่นำแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติ ได้แก่ การจัดทำข้อเสนอโครงการ การคัดเลือกโครงการ ตามลำดับความสำคัญ และความจำเป็นเร่งด่วนการประเมินผลโครงการ และการรายงานผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ

6. การเชื่อมโยงความสมดุลของทรัพยากรทางยุทธศาสตร์ ในขั้นตอนนี้ควรเริ่มต้นด้วยการทบทวนภารกิจและโครงสร้างของห้องสมุด การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรทุกฝ่ายการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารให้ทันสมัย การจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นกลยุทธ์และวัดความคุ้มค่า รวมทั้งการยกระดับภาวะ

ผู้นำแก่ทีมผู้บริหารห้องสมุด

จากรายละเอียดดังกล่าวอาจสรุปเป็นแผนผังแสดงกระบวนการบริหารยุทธศาสตร์โดยใช้ Balanced Scorecard ดังนี้

กระบวนการจัดระบบบริหารยุทธศาสตร์โดยใช้ Balanced Scorecard

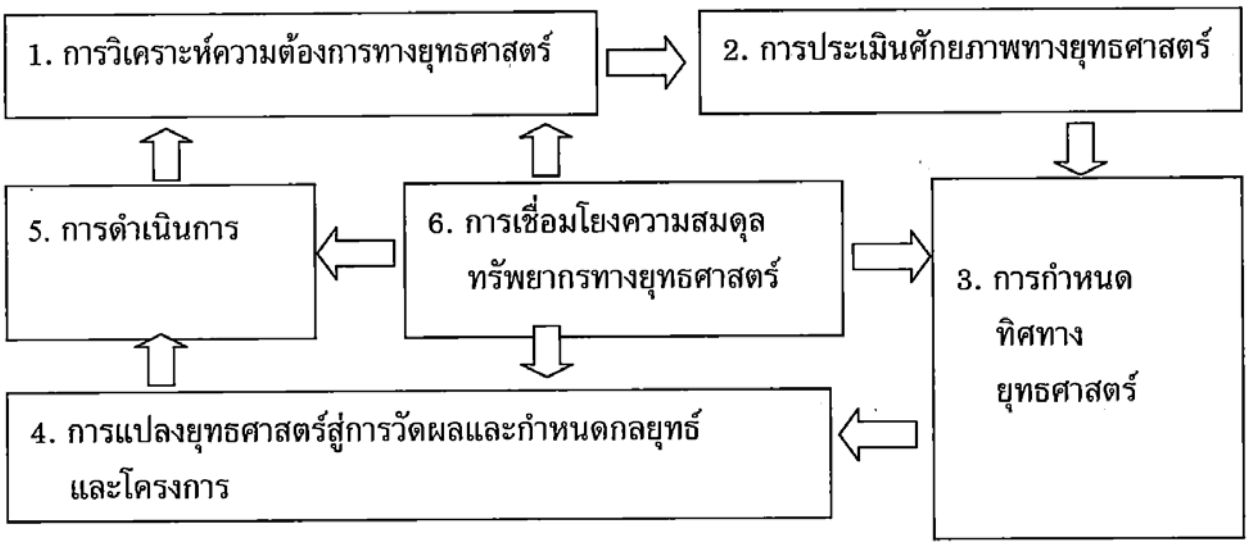

การใช้ประโยชน์จากแผนยุทธศาสตร์

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำผลจากการวางแผนยุทธศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานได้ดังนี้

ด้านการบริหารงบประมาณ

1. จัดสรรงบประมาณได้เหมาะสมสอดคล้องกับโครงการ/ กิจกรรม

2. การใช้งบประมาณอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. ลดการใช้จ่ายงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับพันธกิจ

4. ลดอัตราการเสี่ยงด้านงบประมาณและการลงทุน

ด้านการบริการสารสนเทศ

1. การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบัน

2. การจัดโครงการ/ กิจกรรม เพื่อส่งเสริมการบริการสารสนเทศ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจของห้องสมุด

3. การจัดหาเทคโนโลยีและเครื่องมือเพื่อการบริการสารสนเทศ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับโครงการ/ กิจกรรม

4. การบริการสารสนเทศสอดคล้องกับความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้แก่ ผู้ใช้บริการห้องสมุด

ด้านการบริหารงานบุคคล

1. การกำหนดภาระหน้าที่ของบุคลากรให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน

2. การจัดทำเกณฑ์วัดผลการปฏิบัติงานระดับบุคคล

3. การประเมินความสามารถของบุคลากรได้ อย่างเที่ยงตรงและยุติธรรม

4. การจัดโครงการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและความจำเป็นที่แท้จริงของห้องสมุด

บทสรุป

ยุทธศาสตร์การบริหารงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ที่จะช่วยให้การดำเนินงานของห้องสมุดบรรลุเป้าหมายตามภารกิจหลักและภารกิจตามวิสัยทัศน์ ควรเริ่มต้นด้วยการวางแผนที่ดีและมีระบบการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการที่สามารถ

นำมาปรับใช้ในการบริหารงานห้องสมุด ได้เป็นอย่างดี เพราะจะช่วยให้สามารถประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างรอบคอบครบถ้วน แต่ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ แผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้จะต้องสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ดังนั้นขั้นตอนการนำแผนหรือแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจึงเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ผู้บริหารห้องสมุดต้องคำนึงถึง เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการดำเนินงานห้องสมุด ควรจะเกิดผลลัพธ์ตามตัวชี้วัดของการเป็นองค์การชั้นนำ (Indicators of world class organization) 4 ประการ ได้แก่ คุณภาพของผู้ปฏิบัติงาน (Quality of Staff) คุณภาพของการให้บริการ (Quality of Products) การให้บริการที่ทันต่อความต้องการ (On time Delivery) และการประหยัดต้นทุน (Low Cost)

เอกสารอ้างอิง

ชำนาญ แสงแก้ว. 2548. **การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

น้ำทิพย์ วิภาวิน. 2550. **การบริหารห้องสมุดยุคใหม่ (Modern library management).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอสอาร์ พริ้นติ้ง แมส-โปรดักส์.

พิสัณห์ นุ่นเกลี้ยง. 2550. **เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำโครงการเชิงยุทธศาสตร์.** ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

วุฒิชัย ธนาพงศธร. 2550. **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์ ของสถาบัน.** ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544. **การเปรียบเทียบสมรรถนะ : คู่มือสำหรับ มหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลีย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา สกศ.

สิทธิศักดิ์ พฤกษ์ปิติกุล. 2546. **การบริหารกลยุทธ์และผลสัมฤทธิ์ขององค์กรด้วยวิธี Balanced Scorecard.** กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

สุชาติ เมืองแก้ว. 2548. **ปรัชญาการกำหนดนโยบายและการวางแผนการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

Hernon, P., Powell, R.R. & Young, A.P. 2003. **The next leadership : attributes of academic and public library directors.** Westport, Connecticut : Libraries Unlimited.

P ymm, B. 2000. **Learn library management.** Canberra : Book Promotion & Service.

Wood, E.J., Miller, R. & Knapp, A. 2007. **Beyond survival : managing academic libraries in Transition.** Westport, Connecticut : Libraries Unlimited.

การศึกษาขั้นพื้นฐานกับห้องสมุดโรงเรียน

ดร.สุวิมล ธนะผลเลิศ*

บทคัดย่อ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นความเปลี่ยนแปลงทั้งที่มีความพร้อมและไม่พร้อม โรงเรียนสมบูรณ์แบบจะมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานเป็นปัจจัยสำคัญ ห้องสมุดโรงเรียนจะเป็นที่ส่งเสริมการเรียนที่สำคัญนอกห้องเรียน โดยใช้หนังสือเป็นสื่อชี้นำไปสู่การแก้ปัญหาทั้งเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว จึงเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของครูบรรณารักษ์ ที่จะส่งเสริมการอ่านของนักเรียน ให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ รักการเรียนรู้ บริหารจัดการห้องสมุดให้เป็นที่พักพิงอย่างปลอดภัย มีเอกลักษณ์และตัวตน

Abstract

Basic Education Curriculum B.E.2544 brought changes for schools with both readiness and unreadiness for the changes. A comprehensive school has a standard school library as one of the key performance indicators. Since the school library helps promote outside classroom learning. With the guidance of books, students' school and personal problems are dissolved. This is obvious that the school librarians need to shoulder enhancing students' reading skills so that they gain knowledge acquirement skill and learning appreciation. Moreover, library management as a reliable academic shelter with a unique atmosphere for all users is a challenging task for the school librarians.

* ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในขณะที่กระทรวงศึกษาธิการ เร่งสร้างกลไกที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนรู้ ในหลากหลายมิติ จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของนักการศึกษาทุกคน ทุกระดับในการนำทางนักเรียนสู่การศึกษาที่ดี ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้สูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติของห้องสมุดโรงเรียนที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งโรงเรียน เป็นห้องสมุดมีชีวิต ที่ทุกคนปรารถนาที่จะเห็นห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดสมบูรณ์แบบที่มีทรัพยากรหลากหลาย มีความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา ใครอยากอ่านได้อ่าน ใครอยากค้นคว้าก็ได้ค้นคว้า มีความทันสมัย มีสภาพแวดล้อมที่สบาย ผ่อนคลายสมอง ที่ พักพิงปลอดภัย มีบริการด้วยเทคโนโลยีและสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างหลากหลาย เพียงพอ รวดเร็วทันใจ เข้าใช้บริการอย่างมีความสุข มีครูบรรณารักษ์ที่ใจดีคอยให้คำปรึกษา ห้องสมุดจึงควรได้พัฒนาเติบโตไปพร้อมกับโรงเรียน เพราะถ้ามีห้องสมุดดีๆ ที่ไหนจะมีคนดีเกิดขึ้นที่นั้น (ว. วชิรเมธี, 2551)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

นับตั้งแต่การปฏิรูปหลักสูตรมาสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่มุ่งปลูกฝังด้านสติปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้คู่คุณธรรม การใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2547) ซึ่งทิศทางการพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดทำกรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วง 5 ปีที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดแนวคิดที่จะให้การศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาให้เกิดคุณธรรมนำความรู้ สมานฉันท์ สันติวิธี มีวิถีประชาธิปไตย มีความภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์และความเป็นคนไทยบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

จากการที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และรัฐต้องจัดการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ให้กับผู้เรียนทุกคน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทำให้มีจำนวนนักเรียนได้เรียนเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการก็ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม นับเป็นหลักสูตรที่แตกต่างจากหลักสูตรระดับประถมและมัธยมศึกษาทุกฉบับที่เคยใช้ในประเทศไทย นั่นคือ การให้สถานศึกษามีบทบาทในการจัดทำสาระหลักสูตรของตนเอง โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นแกนกลาง 8 กลุ่มสาระเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ถึงแม้ว่า หลักการของหลักสูตรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและความถนัด เพื่อเน้นให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะ

เฉพาะด้าน ในการเตรียมตัวศึกษาต่อ แต่การที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนถึง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตลอด 12 ปี ทำให้ครูจำเป็นต้องยัดเยียดเนื้อหาในการสอน ทำให้นักเรียนต้องเรียนหนักและมีเวลาทำกิจกรรมน้อยลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

มาตรฐานการศึกษาชาติ

เมื่อหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำไปสู่การปฏิบัติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่มีทั้งความพร้อมและความไม่พร้อมในหลายๆ เรื่อง และเพื่อเป็นการส่งสัญญาณความเข้าใจในทิศทางที่จะเดินไปพร้อมๆกัน จึงมีการประกาศ มาตรฐานการศึกษาของชาติเมื่อ 26 ตุลาคม พ.ศ.2547 ถือได้ว่าเป็นการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ที่ได้กำหนดคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแล การตรวจสอบการประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยมีอุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยกำหนด มาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก: คนไทย เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา: จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้: การสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

การประกาศมาตรฐานการศึกษาของชาติทำให้มีความชัดเจนในแนวทางการจัดการศึกษาที่ทุกฝ่ายควรใช้เป็นกรอบการดำเนินการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ อำรุง จันทวานิชและคณะ, 2545 ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นโรงเรียนสมบูรณ์แบบมี ดังนี้

องค์ประกอบด้านผลผลิต/ผลลัพธ์ ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โรงเรียนเป็นที่ชื่นชมของชุมชน โรงเรียนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น

องค์ประกอบด้านกระบวนการ การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบริหารจัดการดี การประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบด้านปัจจัย ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามืออาชีพและจำนวนเพียงพอ ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทันสมัย แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย งบประมาณมุ่งเน้นผลงาน สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนดี มีสังคมบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย ซึ่งมีปัจจัยหลักความสำเร็จ 3 ปัจจัย คือ ห้องสมุดได้มาตรฐาน มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนในโรงเรียน มีแหล่งการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายไว้บริการแก่ผู้เรียนและชุมชน

สำหรับปัจจัยหลักความสำเร็จ ประการสำคัญ คือ โรงเรียนควรมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐาน ผลการสำรวจสภาวะการศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2549 พบว่า อัตราการเข้าเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 92 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 89 และระดับมัธยมตอนปลาย ร้อยละ 65 ล้วนอยู่ในระดับสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก แต่จากการ

ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ในโครงการ PISA ปี พ.ศ.2546 พบว่า นักเรียนไทยมีความอ่อนด้อย เมื่อเทียบกับนานาชาติ รวมทั้งประเทศในเอเชียด้วยกัน ทั้งในด้านการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยเฉพาะการอ่าน ทักษะด้านการค้นหาสาระจากข้อความที่อ่านค่อนข้างต่ำกว่าด้านอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

การรู้สารสนเทศจากห้องสมุดโรงเรียน

การรู้สารสนเทศมีความสำคัญและถือเป็นสมรรถนะหลักของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีข้อมูล ข่าวสาร หรือสารสนเทศ เป็นหัวใจสำคัญ และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพลังขับเคลื่อนหรือปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนในสังคม ทั้งสังคมโลกและสังคมไทย (ชุติมา สัจจานันท์, 2550) ดังนั้นบทบาทของครูบรรณารักษ์ต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ รู้จักแหล่งสารสนเทศให้กว้างขวางมากขึ้น สามารถค้นหาสารสนเทศได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ทั่วโลกเพื่อการเข้าถึงและค้นคืนสารสนเทศที่บรรณารักษ์ต้องช่วยแบ่งเบาปัญหาสารสนเทศท้วมท้นโดยการคัดกรอง ประเมินให้เหมาะสมตรงความต้องการของผู้ใช้

บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนย่อมเป็นที่พึ่งที่หาใครเทียบไม่ได้ (Jurkowski, 2006) ห้องสมุดโรงเรียนเป็นที่ส่งเสริมการเรียนที่สำคัญนอกห้องเรียน เป็นส่วนขยายของห้องเรียน เงียบแต่มีชีวิตชีวาและปลอดภัย ให้บริการและมีกฎระเบียบ มีบรรยากาศเชิญชวนเข้าใช้ ค้นคว้าข้อมูล สารสนเทศ ที่ครูกำหนดหรือความสนใจส่วนตัว และเป็นที่พักผ่อนและพักพิง ห้องสมุดโรงเรียน เป็นสถานที่ค้นคว้าของนักเรียน รวมไปจนถึงการแก้ปัญหาที่นักเรียนอาจมี ครูบรรณารักษ์จะมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในลักษณะแบบตัวต่อตัวในการช่วยค้นหาข้อมูลที่นักเรียนต้องการ จึงควรเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้ให้ความรักความช่วยเหลือ ให้นักเรียนสามารถค้นหาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาหรือทางออก หรือการยอมรับสภาพของชีวิต ด้วยการใช้หนังสือหรือสื่อการศึกษาที่มีในห้องสมุด ชี้นำทางไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมเส้นทางการศึกษาที่ดี ให้กำลังใจเพื่ออนาคตข้างหน้า

องค์การยูเนสโก และประเทศในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Development of Information Literacy through School Libraries in Southeast Asia Countries) จำนวน 8 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม แต่ละประเทศได้ทำวิจัยเชิงสำรวจสภาพการจัดการศึกษาด้านการเรียนรู้สารสนเทศผ่านทางห้องสมุดโรงเรียน สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการสำรวจสภาพการจัดการศึกษาด้านการเรียนรู้สารสนเทศผ่านทางห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศ กระจายตามพื้นที่การศึกษาในทุกจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ และครูผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนรู้สารสนเทศผ่านห้องสมุดโรงเรียนมีความสำคัญกับนักเรียน ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่สุด เป็นแหล่งรวมความรู้ที่ใกล้ตัวผู้เรียนที่มีความทันสมัย ใช้ได้สะดวก รวดเร็วและยังช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อเหตุการณ์ รู้เท่าทันเทคโนโลยี เป็นการเรียนรู้แบบยั่งยืนด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในด้านสภาพห้องสมุดโรงเรียนและการใช้ห้องสมุดโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้สารสนเทศ พบว่า ส่วนใหญ่สถานศึกษามีห้องสมุดโรงเรียน หรือที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น มุมหนังสือ ห้องอ่านหนังสือ ศูนย์เทคโนโลยี เป็นต้น โดยมีทรัพยากรประเภท

หนังสือ คิดเป็นอัตราส่วนกับผู้เรียน 5 เล่ม ต่อ 1 คน ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ทำงานบางเวลา และไม่มีบุคลากรตำแหน่งบรรณารักษ์วิชาชีพ แต่จะมีครูทำหน้าที่บรรณารักษ์อย่างน้อย 1 คน (พจมาน พงษ์ไพบูลย์, 2549) ดังนั้น การขาดบุคลากรอย่างครูบรรณารักษ์ ก็ยิ่งส่งผลเสียหายต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เพราะการที่มีหนังสือ มีทรัพยากรที่หลากหลาย แต่ไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องคุณภาพห้องสมุดก็มิอาจจะเกิดขึ้นได้

บทบาทสำคัญของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นสถานที่สำหรับการค้นคว้าวิจัยและข้อมูลทางวิชาการ นักเรียนสามารถใช้ห้องสมุดโรงเรียนสำหรับการค้นหาสารสนเทศส่วนตัวได้ ห้องสมุดโรงเรียนต้องมีการสนับสนุนความสนใจหลายอย่างนอกเหนือจากข้อมูลทางวิชาการ ครู บรรณารักษ์สามารถใช้ทักษะการค้นคว้า บทความ รายงาน หนังสือ เว็บไซต์ และอื่นๆ ที่นักเรียนต้องการ นอกจากนี้การค้นคว้ายังก้าวข้ามจากการทำเป็นงานอดิเรกและความสนใจธรรมดาไปสู่การพยายามหาทางแก้ปัญหาส่วนตัว การรับรู้ข้อขัดแย้ง ปมปัญหา หรือคำถามอื่นที่นักเรียนหาคำตอบไม่ได้ ไม่ว่านักเรียนจะประสบกับการไม่เชื่อมั่นตนเอง การถูกโดดเดี่ยวทางสังคม การติดยาเสพติด ผลการเรียนตกต่ำ หรือปัญหาทางบ้าน เช่น การถูกว่ากล่าวด่าทอ หรือการถูกทำร้ายร่างกาย นักเรียนจะสามารถหาข้อมูลเพื่อช่วยจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้ นักเรียนสามารถหาผู้ที่เป็นตัวอย่างและความแข็งแกร่งที่จะใช้ในการเอาชนะปัญหา หรือยอมรับสภาพได้ ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดในการช่วยสนับสนุนนักเรียนที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ในการค้นคว้าอาจนำไปสู่หนทางแห่งความเข้มแข็งที่ได้มาจากความรู้ที่ได้รับ ทั้งนี้เพราะการศึกษาที่ดีอาจเป็นหนทางสู่การหลีกหนีจากชีวิตเดิมๆ การนำทางนักเรียนไปสู่การศึกษาที่ดีและให้กำลังใจ ตลอดจนความช่วยเหลือเพื่ออนาคตข้างหน้าที่ดีกว่า ครูบรรณารักษ์จึงมีบทบาทสำคัญในความสำเร็จของนักเรียน เนื่องจากว่าจะมีนักเรียนประมาณ 15% ที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดย 80% (ของใน 15% นั้น) มีความบกพร่องทางการอ่าน บรรณารักษ์จึงควรจัดการกับปัญหาของเด็กกลุ่มนี้ (Jurkowski, 2006)

ห้องสมุดเป็นทั้งสถานที่เฉพาะของท้องถิ่นหนึ่ง โดยลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ แต่นับวันก็จะกลายเป็นสถานที่ของโลก หรือมีความเป็นสากลเข้าไปทุกวันด้วยเทคโนโลยี ห้องสมุดโรงเรียนจึงต่างจากห้องเรียนโดยสิ้นเชิง ตรงที่ต้องตอบสนองความต้องการทั้งโรงเรียน ดังนั้นจึงต้องยืดหยุ่นได้ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างระหว่างกิจกรรมและที่นั่งอ่านเพื่อให้นักเรียนเข้ามาปลดปล่อยความจำเจจากห้องเรียน ดังนั้นห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่ต้องรองรับความต้องการหลายอย่างโดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อและ สามารถใช้บริการได้อย่างอิสระ(Jurkowski, 2006) บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนต้องตอบสนองให้ได้กับความต้องการต่างๆ เหล่านี้ ความคิดเดิมๆ ที่ว่าห้องสมุดต้องเงียบกริบ ดูจะไม่ถูกต้องทีเดียวเสียแล้ว เพราะมีการทำงานกลุ่มและกิจกรรมในห้องสมุดมากขึ้น ที่ต้องการการมีส่วนร่วมของนักเรียนที่สูงขึ้น แต่ห้องสมุดก็ยังเป็นสถานที่ เปิดโอกาสให้นักเรียนมานั่งอ่านและ คิดคำนึงเงียบๆ ได้ พื้นที่ใช้สอยในห้องสมุดอาจจะถูกแบ่งให้สอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ จึงจะสามารถรองรับความต้องการของนักเรียนได้ทุกแบบ ไม่ว่านักเรียนจะต้องการเพียงแค่อิสระเล็กน้อยจากการเรียนในห้องเรียน การพักผ่อนสมอง พูดคุย เล่นเกมส์ หรือจะอ่านหนังสือเงียบๆ ห้องสมุดย่อมเป็นที่ที่นักเรียนจะชื่มชับบรรยากาศดีๆ ในการเป็นสถานที่แห่งความสงบสันติ และความเป็นมิตร

นอกจากนี้ ห้องสมุดโรงเรียนยังเป็นแหล่งที่ให้การต้อนรับ มีความแสงสว่างเพียงพอ ครูบรรณารักษ์มักพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ห้องสมุดเป็นสถานที่น่าเข้าเยี่ยมเยือน โดยจัดที่ให้นั่งอย่างสบายๆ มีป้ายประกาศเชิญชวน ต้นไม้ และรูปภาพ ซึ่งล้วนแล้วแต่สำคัญยิ่ง ถึงแม้ว่านักเรียนส่วนมากมุ่งไปที่ชั้นหนังสือและ สารสนเทศมากมาย แต่การชี้ให้นักเรียนที่ไม่ได้มาอ่านแต่หนังสืออย่างเดียวให้เห็นว่า ยังมีสิ่งอื่นที่น่าสนใจในห้องสมุดอีกมากก็ย่อมเป็นประโยชน์ บางคนถือว่าห้องสมุดเป็นที่พักอย่างปลอดภัยสำหรับนักเรียน เป็นสถานที่ให้การต้อนรับ มีบรรยากาศที่เต็มใจมากกว่าที่จะเหมือนห้องเรียน ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่มีเอกลักษณ์และมีตัวตน

บทบาทของห้องสมุดในการช่วยให้นักเรียนใช้ชีวิตได้อย่างปรกติสุข คือความสามารถที่จะพยายาม ให้นักเรียนได้เติบโตและ สามารถปรับตัวได้เสมอไม่ว่าหนทางชีวิตจะนำไปสู่ เส้นทางใด ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในลักษณะการทำงานกับนักเรียนแบบตัวต่อตัว ตอนช่วยค้นหาข้อมูลที่นักเรียนต้องการ ไม่ว่าจะเรื่องเรียนหรือส่วนตัว การกระทำเช่นนี้ ทำให้เกิดผลโดยตรงในการพัฒนาทักษะ การแก้ปัญหาและ เรื่องการอ่าน บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนที่สอนการแก้ปัญหาและการเรียนรู้สารสนเทศเพื่อเตรียมนักเรียนให้รู้จักค้นหาและใช้สารสนเทศ ในการแก้ปัญหาทั้งเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว นอกจากนี้ห้องสมุดที่มากด้วยสารสนเทศสามารถจัดหานักเรียนและ สื่อสารสนเทศมาเข้าห้องสมุดโดยจัดหาเรื่องที่ช่วยสร้างทักษะสังคมและที่เกี่ยวกับงานอดิเรกหลายๆ อย่างมาให้เลือกอ่าน เป็นการพิสูจน์ได้ว่าครูบรรณารักษ์ได้ช่วยส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคมตลอดจนความรู้ความสามารถของเยาวชน โดยใช้การอ่านหนังสือเป็นการเรียนรู้ให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหา อารมณ์ สังคมในทางที่ถูกที่ควรและเหมาะสม

วิชาชีพครูบรรณารักษ์

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิชาชีพทางการศึกษา จากเดิมเป็นวิชาชีพที่ไม่จำกัดมา เป็นวิชาชีพควบคุม ด้วยถือว่า วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพชั้นสูงประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับ แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ พยาบาล สัตวแพทย์ ฯลฯ ที่จะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ โดยมีคุรุสภาดำเนินการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์) ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้ คุรุสภา ได้ กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออกเป็นข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 ได้กำหนด 3 หมวด ได้แก่ หมวด1 มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ หมวด2 มาตรฐานการปฏิบัติงาน และหมวด3 จรรยาบรรณวิชาชีพ อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้มีผลบังคับใช้แล้ว วิชาชีพครูบรรณารักษ์ก็ต้องถูกกระทบด้วย จึงเป็นเรื่องที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องศึกษาทำความเข้าใจ และหาหนทางแก้ไขปัญหาโดยเร็ว

คุณภาพห้องสมุดโรงเรียน

ผลจากการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบแรก (พ.ศ.2543-2548) ทั่วประเทศ จำนวน 36,007 แห่ง โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ในส่วนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 26,584 โรง พบว่า ภาพรวมของสถานศึกษาด้านผู้เรียน ผู้บริหารและครู ได้มาตรฐาน 34% ไม่ได้มาตรฐาน 66% ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นสถาน

ศึกษาขนาดเล็กในชนบท ถึงแม้การประเมินรอบแรกจะไม่ได้ลงลึกลงไปในเรื่องของห้องสมุดโรงเรียน แต่ก็อาจคาดการณ์ได้ว่า โรงเรียนที่ผ่านการประเมินรอบแรก ก็จะมีห้องสมุดที่สมบูรณ์แบบหรือเกือบสมบูรณ์แบบด้วย แต่ที่น่าเป็นกังวลอีก 66 % ที่ไม่ได้มาตรฐาน สภาพของห้องสมุดจะเป็นเช่นไร และตามกฎหมายการศึกษา ทุก 5 ปีสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องได้รับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งในรอบที่สอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2549-2553 สำหรับการประเมินรอบที่สองนี้ ทางสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษา ตัวบงชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับห้องสมุด อยู่ในมาตรฐานที่6 กล่าวคือ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยกำหนด มี 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ รอบตัว เกณฑ์การพิจารณา ร้อยละของผู้เรียนที่อ่านหนังสือนอกหลักสูตรอย่างน้อยเดือนละ 1 เล่ม ร้อยละของผู้เรียนที่อ่านวารสารและหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถสรุปประเด็นและจดบันทึกข้อมูลความรู้ที่ได้จากการอ่านอยู่เสมอ ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถตั้งคำถามเพื่อค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านได้ ร้อยละของผู้เรียนที่แสวงหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆทั้งภายใน ภายนอกโรงเรียน เกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับตัวบ่งชี้ จากค่าร้อยละเฉลี่ย ปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 50) พอใช้ (ร้อยละ.50-74) ดี (ร้อยละ 75-89) ดีมาก (ร้อยละ 90 ขึ้นไป)

2. ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน สนุกกับการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3. ผู้เรียนสามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งเรียนรู้และสื่อต่างๆทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เกณฑ์การพิจารณา

ร้อยละของผู้เรียนที่รู้จักค้นคว้าหนังสือในห้องสมุดและใช้ห้องสมุดไม่ต่ำกว่าสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ร้อยละของผู้เรียนที่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ร้อยละของผู้เรียนที่สามารถค้นคว้าหาความรู้จากอินเตอร์เน็ตหรือสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ได้ เกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับตัวบ่งชี้ จากค่าร้อยละเฉลี่ย ปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 50) พอใช้ (ร้อยละ50-74) ดี (ร้อยละ 75-89) ดีมาก (ร้อยละ 90 ขึ้นไป)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการประเมินในรอบที่สองจะมีหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินอิงเกณฑ์และอิงสถานศึกษา เพื่อให้มีความสมดุลระหว่างเกณฑ์ที่กำหนดกับงานที่สถานศึกษาดำเนินการ ดังนั้น ครูบรรณารักษ์ หรือครูผู้ทำหน้าที่ในห้องสมุดควรร่วมมือกับครูผู้สอนในกลุ่มสาระต่างๆ ในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีการสรุปประเด็นเรื่องที่อ่าน การเขียนสาระสังเขปหนังสือเล่มที่ชอบ หรือการนำเสนอให้เพื่อนๆได้ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะกระบวนการส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องสำคัญและต้องใช้เวลาต่อเนื่อง เอาใจใส่อย่างจริงจังและมีการติดตามประเมินผล การจัดเก็บสถิติการให้บริการต่างๆ ทุกกิจกรรม เก็บสถิติปริมาณนักเรียนที่เข้าใช้บริการ จำนวนหนังสือที่ยืมกลับควรจัดเก็บให้สม่ำเสมอและเป็นระบบ และเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนอีกด้วย

ท้ายที่สุดขออัญเชิญพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการประชุมใหญ่สามัญและการประชุมทางวิชาการของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ประจำปีพุทธศักราช 2530 ณ โรงแรมบางกอกพาเลส เมื่อวันจันทร์ที่ 21 ธันวาคม 2530 ดังนี้

...ได้เห็นความอุสาหะพยายามของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ในการเสาะ

แสวงหาหนังสือตลอดจนสื่อความรู้อื่นๆ ที่มีคุณค่า ได้พยายามดำเนินงานทางเทคนิค บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในการจัดหมวดหมู่หนังสือ ทำบัตรรายการ และเครื่องมือในการค้นคว้าความรู้อย่างมีระบบ เป็นที่น่าเสียดายว่า ในห้องสมุดที่มีการจัดระบบอย่างดีเช่นนี้ บางแห่งมีผู้ใช้น้อยเกินไป การมีหนังสือที่มีคุณภาพและมีเนื้อหาหลากหลายสนองความต้องการทางความรู้ และการพัฒนาได้หลายประการนั้น นับว่าเป็นการเกื้อกูลการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความเจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ดี ความรู้ที่มีอยู่เพียงในหนังสือไม่ได้เข้าสู่สมองของคนก็ไม่สามารถช่วยสร้างความเจริญงอกงามให้แก่คนได้ การทำให้อ่านหนังสือ จึงเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของบรรณารักษ์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. 2547. **รายงานผลการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

ชุติมา สัจจานันท์. 2550. การรู้สารสนเทศ : การสอนและการวิจัย. **วารสารห้องสมุด** 51, 2 ฉบับพิเศษ (กรกฎาคม- ธันวาคม.) 22- 45.

ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี. 2538. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

พจมาน พงษ์ไพบูลย์. 2549, **รายงานผลการสำรวจข้อมูลการเรียนรู้ข่าวสารผ่านทางห้องสมุดโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ว.วชิรเมธี (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี). 2551. **การบรรยายเรื่อง ความสุขของเรา คือการทำให้เขามีความสุข.** เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551 ณ ห้องประชุมชั้น 7 สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน). 2549. **หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 - 2553).** กรุงเทพฯ: จุดทอง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2548. **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

Jurkowski,O. 2006 The Library as a Support System for Students. **Intervention in School and Clinic.** 42, 2 (November) : 78-83.

การปรับกระบวนงานการจัดระบบและจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ โดยใช้กระบวนการ KM : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศุภางค์ลักษณ์ จิระสวัสดิ์พงศ์*
ยุวดี มโนมยิทธิกาญจน์**

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการกล่าวถึง การปรับกระบวนงานการจัดระบบและจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ โดยการใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management) ในลักษณะของการระดมสมองจากบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานด้าน การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ (Catalog) ทั้งที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาเป็นเวลานานและที่เริ่มปฏิบัติงานใหม่ ซึ่งมีประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ประกอบด้วย 1) กระบวนการหรือขั้นตอนการทำงาน และการทำรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด 2) ด้านความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์การทำงาน 3) ด้านบรรณารักษ์มีภาระหน้าที่ที่หลากหลาย 4) ด้านหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ และ 5) ประเด็นด้านการบริหารจัดการ

* บรรณารักษ์ (ชำนาญการ) ระดับ 8 หัวหน้ากลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** บรรณารักษ์ ระดับ 6 กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ให้บริการทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัยในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา มีการดำเนินงานโดยแบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย คือ สำนักงานผู้อำนวยการ ฝ่ายหอสมุดมหาวิทยาลัย ฝ่ายโสตทัศนศึกษา ฝ่ายผลิตเอกสารและฝ่ายศูนย์หนังสือ โดยเฉพาะฝ่ายหอสมุดมหาวิทยาลัย มีหน้าที่ดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุดทั้งหมดของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประกอบด้วย หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะ 13 แห่ง ซึ่งเป็นการบริหารงานแบบระบบศูนย์รวม (Centralization) ในด้านงบประมาณ อัตรากำลัง และการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการ ส่วนการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศและการบริการนั้น ห้องสมุดคณะดำเนินการเอง ฝ่ายหอสมุดมหาวิทยาลัยแบ่งการดำเนินงานเป็น 19 งาน คือ 1) งานธุรการ 2) งานพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด 3) งานเทคนิค 4) งานวารสารและเอกสาร 5) งานบริการ 6) งานพัฒนาระบบและเทคโนโลยีห้องสมุด 7) งานห้องสมุดคณะ 13 แห่ง และ 2 โครงการ คือ 1) โครงการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยขอนแก่น และ 2) โครงการศูนย์ข้อมูลการศึกษานานาชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 สำนักวิทยบริการ ได้เริ่มดำเนินการศึกษาโครงสร้างองค์กรและระบบบริหารงานของหน่วยงานตามนโยบายภาครัฐและของมหาวิทยาลัยในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและระบบบริหารงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อปรับบทบาทภารกิจและขนาดให้เหมาะสม ยกระดับความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้เทียบเท่าสากล พัฒนาคุณภาพการบริการ เพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, 2545 ; สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548)

ในปี พ.ศ. 2548 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการและบทบาทหน้าที่ใหม่ มีการดำเนินงานครอบคลุมด้านห้องสมุด ด้านพิพิธภัณฑ์และจดหมายเหตุ และด้านส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการบริหารงานโดยจัดงานที่มีลักษณะหน้าที่เดียวกันอยู่ด้วยกันเป็นระบบเดียวกันในรูปแบบ One-stop process และ One-stop service ในด้านงบประมาณ อัตรากำลัง แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มภารกิจ ได้แก่ 1) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 3) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ 4) กลุ่มภารกิจส่งเสริมการเรียนรู้ 5) กลุ่มภารกิจพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ และ 6) กลุ่มภารกิจสนับสนุนทั่วไป มีจุดมุ่งหมายในการจัดสรรอัตรากำลังใหม่ให้เหมาะสม และให้บุคลากรมีการปฏิบัติงานที่หลากหลายครอบคลุมทุกส่วนงานและเกิดความชำนาญเฉพาะทาง โดยในแต่ละกลุ่มภารกิจจะมีขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน ยกเว้นกลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และกลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ที่มีขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบที่คล้ายคลึงกัน คือ มีขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานการจัดการสารสนเทศเฉพาะสาขาแบบเบ็ดเสร็จ อาทิเช่น การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดเฉพาะสาขาและที่เกี่ยวข้องในทุกรูปแบบ ดำเนินการจัดเก็บและบำรุงรักษาทรัพยากรสารสนเทศอย่างเป็นระบบ โดยวิเคราะห์หมวดหมู่และจัดทำเครื่องมือช่วยค้นในระบบออนไลน์ จัดทำและบำรุงรักษาข้อมูลในฐานข้อมูลบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศ รวมทั้งจัดการชั้นทรัพยากรสารสนเทศ และสำรวจทรัพยากรสารสนเทศ (Inventory) และการบริการเฉพาะสาขา รวมถึงการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นคว้า แหล่งสาร

สนเทศในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย ภายในมหาวิทยาลัยขอนแก่นและชุมชน ตลอดจนประสานงานระหว่างกลุ่มภารกิจสาขาในการพัฒนาและใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันในการให้บริการ ซึ่งบุคลากรกลุ่มภารกิจทั้ง 3 สาขา โดยเฉพาะกลุ่มบรรณารักษ์ได้รับมอบหมายหน้าที่ภาระงานในด้านการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ (Acquisition) ด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศ (Catalog) และด้านการให้บริการช่วยค้นคว้าแก่ผู้ใช้บริการ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ตามโครงสร้างใหม่ ในระยะเวลา 1 ปี พบว่า บรรณารักษ์ประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน เนื่องจากบรรณารักษ์แต่ละกลุ่มภารกิจมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบหลายด้านและเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากโครงสร้างการบริหารเดิมที่บุคลากรคนหนึ่งจะปฏิบัติงานด้านเดียว ตลอดจนบรรณารักษ์ของแต่ละกลุ่มภารกิจที่มีความชำนาญด้าน การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ มีจำนวนน้อยลง บุคลากรในกลุ่มภารกิจทั้ง 3 สาขาได้รับมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบที่ซ้ำซ้อนและคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะงานด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ (Catalog) และบรรณารักษ์บางคนยังขาดประสบการณ์และความชำนาญ นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรสารสนเทศภายในกลุ่มภารกิจที่ยังคงค้างไม่ได้ดำเนินการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศ (Backlog) เป็นจำนวนมาก และบรรณารักษ์ไม่สามารถดำเนินการได้ทันกับความต้องการของผู้ใช้บริการ แม้จะได้ดำเนินการในช่วงนอกเวลาปฏิบัติงานแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหา Backlog ได้

จากปัญหาดังกล่าว กลุ่มบรรณารักษ์ของกลุ่มภารกิจทั้ง 3 สาขา สำนักวิทยบริการ จึงได้ร่วมมือกันในลักษณะของการวิเคราะห์ปัญหาการปฏิบัติงานการจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยดำเนินการระดมสมองและความคิดเห็นจากบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (Catalog) ทุกคนทั้งที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาเป็นเวลานานและที่เริ่มปฏิบัติงานใหม่ โดยใช้เวลาประมาณ 1 ปี จำนวน 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 วันที่ 27 ตุลาคม 2549 ครั้งที่ 2 วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 และครั้งที่ 3 วันที่ 25 กันยายน 2550 เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงบรรณารักษ์สามารถปฏิบัติงานด้าน การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (Catalog) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ซึ่งผลการระดมสมองและความคิดเห็นมาจากบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด แล้วสรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

1. ระดมความคิดแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารจากผู้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัดความต้องการในทิศทางเดียวกัน

2. ได้แนวทางแก้ไข ข้อปฏิบัติและวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้ได้ข้อสรุปและสามารถทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินการระดมสมองความคิดเห็นจากบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

(Catalog) มีดังนี้

➢ **ครั้งที่ 1** เป็นการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดทั้งที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาเป็นเวลานานและกลุ่มที่เริ่มปฏิบัติงานใหม่ ซึ่งผลการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ประเด็นคือ

1) กระบวนงานที่ทำอยู่ โดยบรรณารักษ์ทั้ง 2 กลุ่ม นำเสนอขั้นตอนกระบวนงานที่ปฏิบัติ

2) ความยุ่งยาก (ปัญหา) โดยบรรณารักษ์ทั้ง 2 กลุ่ม นำเสนอความยุ่งยาก

- ด้านขั้นตอนหรือกระบวนงานได้แก่ หลักเกณฑ์การลงรายการ การกำหนดหัวเรื่องและเลขหมู่และกระบวนงานอื่นๆ เช่น การวางบัตรหลักฐานแจ้งหมู่
- ด้านบุคลากร
- ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์
- ด้านอื่นๆ เช่น หนังสือมีรายละเอียดมากเกินไปบางครั้งซับซ้อน จำนวนหนังสือใหม่มากเกินไป

จากประเด็นความยุ่งยาก (ปัญหา) พบว่าบรรณารักษ์ทั้งกลุ่มผู้มีประสบการณ์ และกลุ่มผู้ทำงานใหม่ประสบปัญหาในด้านบุคลากรและด้านเครื่องมือและอุปกรณ์เป็นส่วนใหญ่ โดยในเรื่องของของบุคลากรนั้นมีภาระหน้าที่ที่หลากหลายและเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (Catalog) ลดจำนวนลง ส่วนเครื่องมือและอุปกรณ์มีไม่เพียงพอเช่น คู่มือปฏิบัติงาน เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอและมีสมรรถนะต่ำ ระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ตช้า เครื่องพิมพ์ไม่เพียงพอ

รองลงมาคือ กลุ่มผู้มีประสบการณ์ประสบปัญหาความยุ่งยากด้านขั้นตอนหรือกระบวนงานในเรื่องของบางรายการมีการลงรายละเอียดมาก การกำหนดหัวเรื่องที่ไม่ถูกต้องซึ่งอาจใช้ความจำหรือคุ้นเคย การให้เลขเรียกหนังสือ (Call number) ซ้ำกัน และความผิดพลาดของการตรวจสอบรายการข้อมูลในฐานข้อมูล ส่วนกลุ่มผู้ทำงานใหม่จะพบความยุ่งยาก (ปัญหา) ในด้านบุคลากรเกี่ยวกับการขาดทักษะ ความชำนาญและประสบการณ์ในการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (Catalog) รวมถึงใช้เวลาในการวิเคราะห์ฯมากทำให้กระทบต่อการให้บริการเป็นอย่างมากโดยเฉพาะห้องสมุดคณะ

3) สิ่งที่อยากให้เป็น (ข้อเสนอแนะ) โดยบรรณารักษ์ทั้ง 2 กลุ่ม นำเสนอ

- ด้านขั้นตอนหรือกระบวนการได้แก่ หลักเกณฑ์การลงรายการ การกำหนดหัวเรื่องและเลขหมู่ และกระบวนงานอื่นๆ
- ด้านบุคลากร
- ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์
- ด้านอื่นๆ

จากประเด็นสิ่งที่อยากให้เป็น (ข้อเสนอแนะ) พบว่ากลุ่มผู้มีประสบการณ์และกลุ่มผู้ทำงานใหม่มีข้อเสนอแนะที่เหมือนกันและต่างกันดังนี้

- ข้อเสนอแนะที่เหมือนกันส่วนใหญ่คือเสนอให้มีการจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์การทำงานให้เพียงพอกับบุคลากรที่ปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเครื่องคอมพิวเตอร์รวมถึง User license ในการทำงานในระบบ INNOPAC คู่มือต่างๆ เครื่องพิมพ์ นอกจากนี้ควรมีการจัดหาฐานข้อมูล LC มาใช้งานเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและอำนวยความสะดวกในการทำงาน รวมถึงการจัดสรรภาระงานของบุคลากรให้ได้สัดส่วนที่เท่าๆ กัน และพิจารณาปรับโครงสร้างองค์กรในเรื่องของการจัดสรรบุคลากรในแต่ละกลุ่มให้สอดคล้องกับจำนวนทรัพยากรที่กลุ่มภารกิจฯรับผิดชอบ

- ข้อเสนอแนะที่แตกต่างกัน พบว่าด้านขั้นตอนและกระบวนงาน กลุ่มผู้มีประสบการณ์เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การลงรายการ เช่น ตัดรายการนิติบุคคลที่คิดว่าเกิดประโยชน์น้อยหรือตัดหน่วยงานย่อยบางส่วนออก เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. คณะแพทยศาสตร์.

ภาควิชาออร์โธปิดิกส์ ให้ลงว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ภาควิชาออร์โธปิดิกส์ ตัดรายการรายละเอียดชื่อบุคคล เช่น lukkuluag ใน tag ชื่อผู้แต่ง สิ่งพิมพ์บางประเภท ควรกำหนดหมวดหมู่กว้าง ๆโดยไม่ต้องกำหนดละเอียดเช่นสิ่งพิมพ์ของ สกว. และควรมีการตรวจสอบหัวเรื่องและ call number ให้ถูกต้อง

ส่วนกลุ่มผู้ทำงานใหม่เสนอให้ลดขั้นตอนการวางบัตรหลักฐานแจ้งหมู่เพราะสามารถตรวจสอบจากฐานข้อมูลได้ ลดขั้นตอนการ catalog โดยโหลดและ/หรือคัดลอกข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลอื่น ๆ มาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และกำหนดให้บรรณารักษ์ที่ยังไม่ชำนาญ catalog เฉพาะวิทยานิพนธ์และหนังสือภาษาอังกฤษที่มี CIP ก่อนเพื่อฝึกทักษะ

ด้านบุคลากร กลุ่มผู้ทำงานใหม่ เสนอให้มีทีมงานบรรณารักษ์ที่ชำนาญงาน catalog หมุนเวียนไปช่วยงานและสอนตามห้องสมุดคณะต่าง ๆ ควรฝึกทักษะการ catalog อย่างน้อย 1 ปี เพื่อให้เกิดความชำนาญ ก่อนไปปฏิบัติงานที่ห้องสมุดคณะ และบรรณารักษ์ catalog ควรมีความรู้และทักษะในการใช้ฐานข้อมูลและ IT ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้งานร่วมกับการ catalog

ด้านอื่น ๆ กลุ่มผู้มีประสบการณ์ เสนอให้มีจัดการประชุมระหว่างกลุ่มภารกิจหรือการแจ้งเวียนข้อตกลงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การลงรายการใหม่ และเปิดช่องทางการทำงาน catalog ที่สามารถทำงานจากที่บ้านได้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้มากขึ้น ส่วนกลุ่มผู้ทำงานใหม่ เสนอให้มีการประชุม/อบรมการ catalog อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการทบทวนและแจ้งหลักเกณฑ์การ catalog ใหม่ และควรมีความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือภายในกลุ่ม และความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในการ catalog เพื่อลดบางขั้นตอนในการ catalog รวมถึงควรมีการจัดตั้งหน่วยงาน catalog กลางหรืองานเทคนิคกลางทำหน้าที่ประจำ เพื่อการดำเนินงานที่คล่องตัว รวดเร็ว รวมถึงมีอำนาจในการต่อรองราคาในการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรเข้าห้องสมุด และให้บรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่ด้านบริการเป็นหลักได้ให้บริการเชิงรุกอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังเสนอให้ outsource งาน catalog ในกรณีที่มีงบประมาณเพียงพอและมีความเป็นไปได้

➢ **ครั้งที่ 2** เป็นการระดมความคิดเห็นจากบรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานการวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ ที่ร่วมระดมความคิดเห็นในครั้งที่ 1 ซึ่งผลการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งนี้เป็นการพิจารณาประเด็นปัญหาต่าง ๆ จากผลการระดมความคิดเห็นในครั้งที่ 1 และคัดเลือกประเด็นปัญหาที่สำคัญเพื่อนำมาหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นปัญหาสำคัญ ๆ ออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 ปัญหาด้านกระบวนการหรือเทคนิคหรือขั้นตอนในการทำรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยพิจารณาจาก

- ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนทำรายการบรรณานุกรม
- ด้านการลงรายการบรรณานุกรม

ประเด็นที่ 2 ปัญหาด้านความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์การทำงาน

ประเด็นที่ 3 ปัญหาด้านบรรณารักษ์มีภาระหน้าที่ที่หลากหลาย

ประเด็นที่ 4 ปัญหาหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ

ประเด็นที่ 5 ปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยพิจารณาจาก

- ด้าน IT และโครงสร้างพื้นฐาน
- ด้านอัตรากำลัง
- ด้านโครงสร้างการทำงานระหว่างคณะกับส่วนกลาง
- ด้านเทคนิค

จากนั้นได้จัดแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นโดยให้แต่ละกลุ่มมีสมาชิกกลุ่มเป็นบรรณารักษ์ผู้มีประสบการณ์และบรรณารักษ์ผู้ทำงานใหม่เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับเปลี่ยนกระบวนการการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจากประเด็น

ปัญหาด้านต่างๆ เป็น 5 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านกระบวนการหรือเทคนิคหรือขั้นตอนในการทำรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

กลุ่มที่ 2 ด้านความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์การทำงาน

กลุ่มที่ 3 ด้านบรรณารักษ์ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน

กลุ่มที่ 4 ด้านหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ

กลุ่มที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ

➢ **ครั้งที่ 3** ประชุมระดมสมองเพื่อสรุปประเด็นปัญหาที่พบและหาแนวทางแก้ไขประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นดังนี้

1. ประเด็นด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงาน และการทำรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

2. ประเด็นด้านความรู้ความ สามารถหรือประสบการณ์การทำงาน

3. ประเด็นด้านบรรณารักษ์ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน

4. ประเด็น ด้านหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ (Backlog)

5. ประเด็นด้านการบริหารจัดการ

1. ประเด็นด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานและการทำรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

กระบวนงาน/ขั้นตอนการทำงาน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

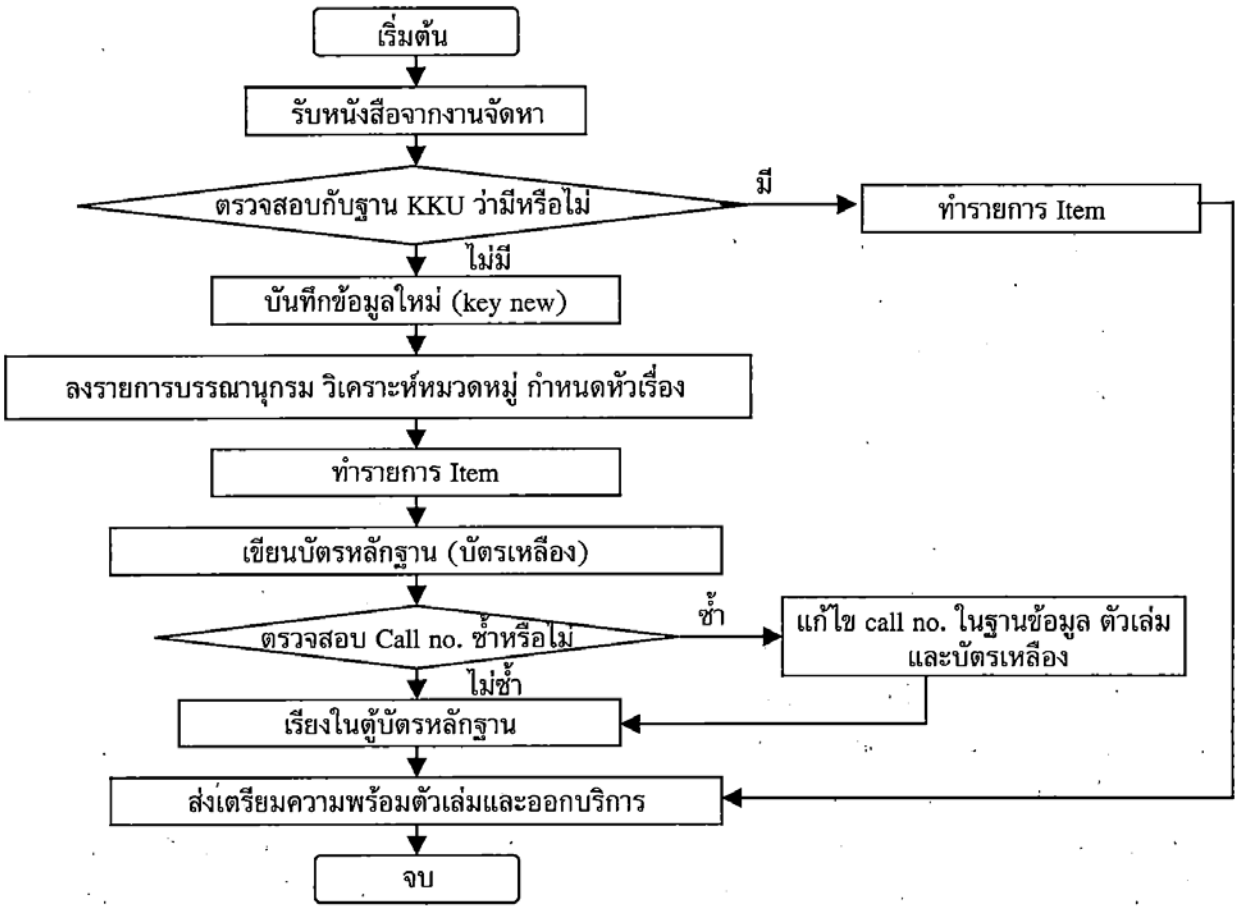

จากขั้นตอนกระบวนการทำงานข้างต้น จะพบประเด็นปัญหาดังนี้

1. การเขียนและวางบัตรหลักฐานแจ้งหมู่ (บัตรเหลือง) ถือเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลามาก

2. การลงรายการบรรณานุกรมของทรัพยากรบางประเภทเช่นรายงานการวิจัย รายงานการประชุม สิ่งพิมพ์ สกว. มีรายละเอียดของข้อมูลที่มากเกินไปหากนำมาลงรายการอย่างละเอียดทำให้ใช้เวลามาก การกำหนดหมวดหมู่ของสิ่งพิมพ์ สกว. ควรกำหนดหมวดกว้างๆ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์

3. การลงรายการบรรณานุกรมในระดับที่ละเอียดมากเกินไป มีความซับซ้อนยุ่งยากที่ต้องใช้เวลาและความละเอียดในการลงรายการต่างๆ ควรเลือกเฉพาะรายการที่สำคัญๆ ตัดรายการที่ไม่จำเป็นออก แต่ให้ยึดหลักเกณฑ์การลงรายการตาม AACR2

4. สิ่งพิมพ์/สื่ออิเล็กทรอนิกส์บางประเภท เช่น CD-ROM ประเภทมัลติมีเดีย ควรกำหนดสัญลักษณ์แทนการกำหนดหมวดหมู่ในระบบ LC หรือกำหนดเป็นหมวดกว้างๆ เช่นกำหนดเป็นรหัสแล้วตามด้วยเลขผู้แต่ง

5. การวิเคราะห์หมวดหมู่และการลงรายการบรรณานุกรม การลงรายการแบบมาร์กที่มีความยุ่งยากซ้ำซ้อนและผิดพลาด ทำให้เสียเวลาในการดำเนินการและแก้ไขทั้งในตัวเล่มและฐานข้อมูล

แนวทางแก้ไขปัญหา: ในด้านกระบวน/ขั้นตอนการทำงาน มีวิธีการแก้ไขปัญหาดังนี้

- ลดขั้นตอนกระบวนการทำงาน เช่น ยกเลิกการเขียนและวางบัตรหลักฐานแจ้งหมู่ เนื่องจากสามารถตรวจสอบได้จากฐานข้อมูล

- การลงรายการบรรณานุกรมของสิ่งพิมพ์ พิจารณาเลือกเฉพาะรายการที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ ลงรายการตามหลักเกณฑ์AACR2 โดยเลือกในระดับที่ไม่ละเอียดมากเกินไป ตรวจสอบหัวเรื่องและเลขหมู่จากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่นเพื่อป้องกันการซ้ำซ้อนและผิดพลาด รวมถึงปรึกษาผู้มีประสบการณ์กรณีพบหนังสือที่มีปัญหา

- จัดทำคู่มือและตัวอย่างรายการหนังสือที่มีปัญหา

- ทำ fast catalog ของทรัพยากรสารสนเทศที่มีจำนวนมาก

2. ประเด็นด้านความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์การทำงาน

ประเด็นปัญหามีรายละเอียดดังนี้

บรรณารักษ์กลุ่มที่ทำงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการใหม่ ยังขาดประสบการณ์ ด้าน

- การลงรายการด้วย AACR2, MARC21 สำหรับหนังสือ โสตทัศนวัสดุ และ CD-ROM

- การกำหนดเลขเรียกหนังสือ (LC, NLM) การกำหนดรหัส Project Report และเลขผู้แต่ง การกำหนดหัวเรื่อง

- การบันทึกรายการบรรณานุกรม (Bibliographic record) และการสร้างระเบียนประจำเล่ม (Item record)

แนวทางการแก้ไขปัญหา : จากการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้กับบรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการใหม่แต่ยังขาดประสบการณ์ โดยจัดลำดับดังนี้

1) บรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ จัดทำโครงการการอบรมให้กับบรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ใหม่ แต่ยังขาดประสบการณ์ โดยการอบรมมีระยะเวลาหัวข้อละ 1 วัน ต่อวิทยากร 1-2 คน ในหัวข้อเกี่ยวกับ (1) กฎเกณฑ์การลงรายการแบบ AACR2 (ภาษาไทย, ภาษาต่างประเทศ) (2) การกำหนดเลขหมู่ในระบบการจัดหมู่ของ LC และ NLM การกำหนดหัวเรื่อง การกำหนดเลขผู้แต่งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ (3) การกำหนดใช้ MARC21 Z4) การลงรายการโสตทัศนวัสดุ, CD-ROM การกำหนดรหัส Project Report รายงานนักศึกษา การลงรายการวิทยานิพนธ์ นวนิยาย (5) การทำรายการ

Item ทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภท โดยบรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ที่มีประสบการณ์น้อยสามารถปรึกษาบรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯซึ่งถือเป็นพี่เลี้ยงได้ด้วยตนเอง หรือทางโทรศัพท์ หรือทาง e-mail โดยกำหนดให้มีพี่เลี้ยง ซึ่งมาจากวิทยากรประจำหัวข้อที่อบรม สำหรับการตรวจงานกำหนดให้ส่งอาทิตย์ละ 1 ครั้ง ถือเป็นภาระหน้าที่หนึ่งของบรรณารักษ์พี่เลี้ยง

2) บรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ใหม่แต่ยังขาดประสบการณ์ เริ่มฝึกปฏิบัติกับหนังสือที่ค้างการวิเคราะห์ฯ (Backlog) โดย

2.1 คัดเลือกจากหนังสือที่มีฉบับซ้ำจัดทำ Item พิมพ์รายการมาให้กับบรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ ตรวจ

2.2 หนังสือที่ค้างวิเคราะห์ฯ ที่ไม่มีรายการในฐานข้อมูล และมีรายการบรรณานุกรมในตัวเล่ม (CIP) ให้ลงรายการในฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและพิมพ์รายการส่งให้บรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ ตรวจ

2.3 หนังสือที่ค้างวิเคราะห์ฯ ที่ไม่มีรายการในฐานข้อมูลและไม่มีรายการ CIP ในตัวเล่ม แต่สามารถค้นหารายการบรรณานุกรมในฐานข้อมูลอื่นๆ ได้ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ถ้าพบว่าซ้ำให้ load ข้อมูลลงรายการในฐานและทำการแก้ไขรายการสำหรับภาษาไทยให้พิจารณารายการเลขหมู่และหัวเรื่องก่อน เมื่อ load รายการเรียบร้อยแล้ว ให้จัดพิมพ์รายการส่งให้บรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ ตรวจ หากหนังสือมีรายการที่ค่อนข้างยากหรือเป็นรายการที่พิจารณายาก รวบรวมไว้เพื่อนำมาปรึกษาบรรณารักษ์ผู้ความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ

2.4 บรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ใหม่ ที่มีประสบการณ์น้อยหลังจากจัดทำหนังสือไปได้ระยะหนึ่งอาจฝึกปฏิบัติกับวัสดุอื่นๆ ซึ่งจะจัดทำเป็นโปรแกรมต่อไป หรือจะทำสลับกันไปก็ให้ตกลงกันเพื่อจะได้จัดโปรแกรมให้พี่เลี้ยงมาให้คำปรึกษา

3. ประเด็นด้านบรรณารักษ์ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน

จากการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการของสำนักหอสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้เป็น 6 กลุ่มภารกิจนั้น มี 3 กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาที่รับผิดชอบดำเนินงานเหมือนกันภายใต้สาขาเฉพาะ ได้แก่

1) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบด้วย คณะเกษตรศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเทคโนโลยี คณะสัตวแพทยศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และวิทยาเขตหนองคาย

2) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ประกอบด้วย คณะแพทยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะเทคนิคการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ และคณะทันตแพทยศาสตร์

3) กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ และคณะนิติศาสตร์

ขอบเขตความรับผิดชอบในการดำเนินงานของ 3 กลุ่มภารกิจ คือ ดำเนินการจัดหา จัดเก็บและบำรุงรักษา บริการช่วยค้นคว้าและบริการเฉพาะสาขา รวบรวม จัดทำเครื่องมือช่วยค้นคว้า ชี้แหล่งสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย ภายในมหาวิทยาลัยขอนแก่นและชุมชน ตลอดจนประสานงานระหว่างกลุ่มภารกิจสาขาในการพัฒนาและใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันในการให้บริการ

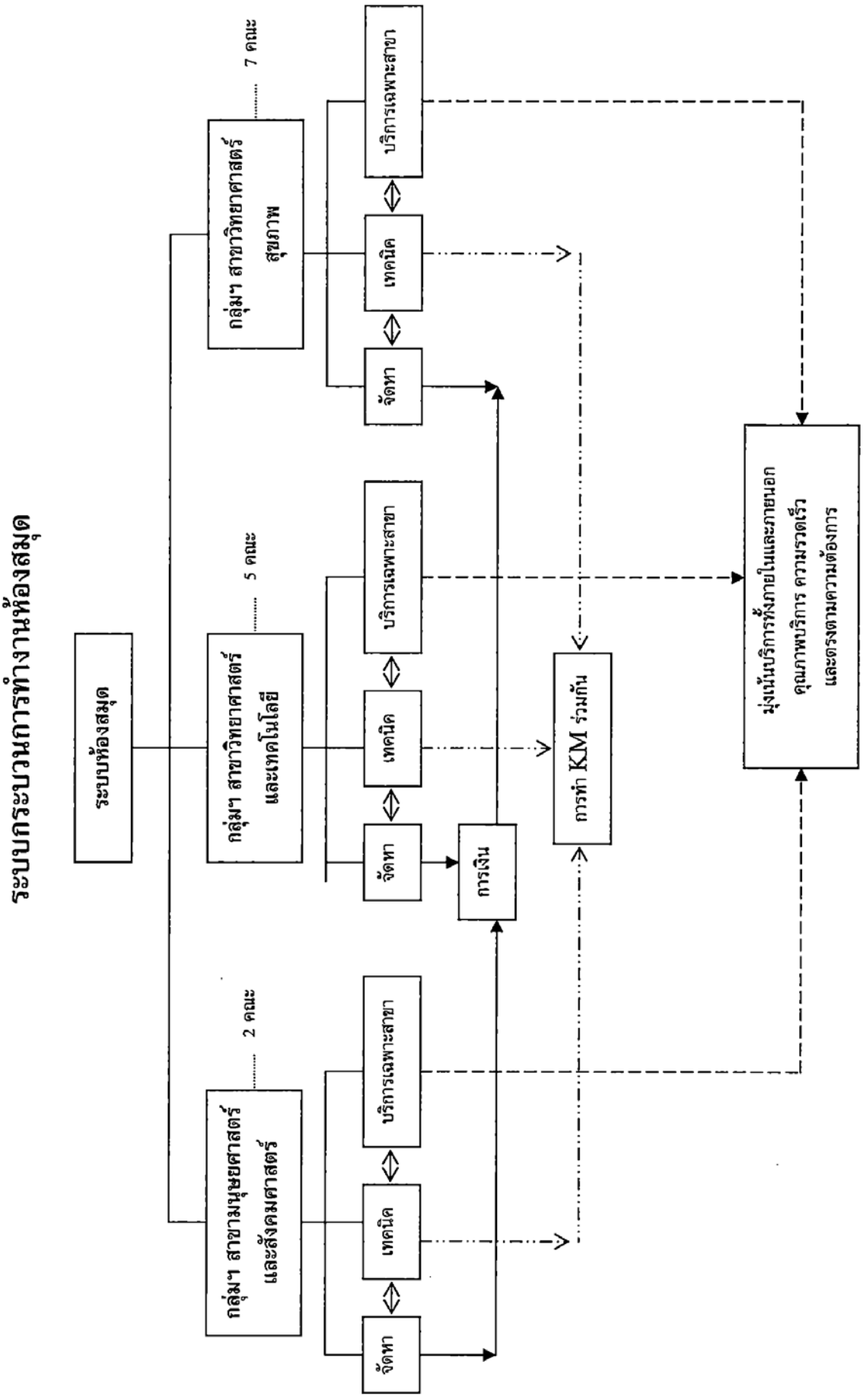
ระบบกระบวนการทำงานห้องสมุด
ระบบห้องสมุด
กลุ่มฯ สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
2 คณะ
กลุ่มฯ สาขาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
5 คณะ
กลุ่มฯ สาขาวิทยาศาสตร์ สุขภาพ
7 คณะ
จัดหา
เทคนิค
บริการเฉพาะสาขา
การเงิน
การทำ KM ร่วมกัน
มุ่งเน้นบริการทั้งภายในและภายนอก
คุณภาพบริการ ความรวดเร็ว
และตรงตามความต้องการ

การกำหนดภาระงานให้บรรณารักษ์ทั้ง 3 กลุ่มภารกิจจัดการสารสนเทศ ซึ่งบรรณารักษ์ในแต่ละกลุ่มภารกิจได้รับมอบหมายภาระงานในแนวทางเดียวกัน คือการดำเนินการจัดหา จัดเก็บ และบำรุงรักษา บริการช่วยค้นคว้าและบริการเฉพาะสาขา รวบรวม จัดทำเครื่องมือช่วยค้นคว้าชี้แหล่งสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย ภายในมหาวิทยาลัยขอนแก่นและชุมชน ตลอดจนประสานงานระหว่างกลุ่มภารกิจสาขาในการพัฒนาและใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันในการให้บริการ นั้นในการดำเนินงานด้านต่างๆ ระบุให้บรรณารักษ์ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญถ่ายทอดประสบการณ์แก่บรรณารักษ์เพื่อหมุนเวียนกันปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย จากการดำเนินงานทำให้พบประเด็นปัญหาสรุปได้ ดังนี้

บรรณารักษ์ทุกคนทั้งจากหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะทำงานหลายอย่างพร้อมกันทั้งการปฏิบัติภารกิจหลักและการปฏิบัติภารกิจอื่นมากเช่นการเป็นคณะทำงานต่างๆรวมถึงการมุ่งเน้นบริการเฉพาะสาขาทั้งภายในและภายนอก เพื่อคุณภาพบริการที่รวดเร็ว และตรงตามความต้องการทำให้การวิเคราะห์ฯ ทรัพยากรไม่ต่อเนื่องมีจำนวนลดลงและเกิดปัญหา back log อีกทั้งการปฏิบัติงานที่หลากหลายทำให้ไม่สามารถเรียนรู้งานหลายอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่เกิดความชำนาญ

แนวทางแก้ไขปัญหา :

- ทำ KM ให้กับบรรณารักษ์ที่ไม่ชำนาญอย่างต่อเนื่อง โดยมีบรรณารักษ์ที่ชำนาญดำเนินการ
- ระดมการ Catalog เช่น ช่วงปิดเทอมเพื่อลดปัญหา backlog
- ควรมีความร่วมมือระหว่างกลุ่ม โดยมีการช่วยเหลือด้านต่างๆ แทน เช่น ส่งบุคลากรไป Catalog แต่ต้องมีคนช่วยบริการ หรือมีศูนย์กลาง Catalog ของแต่ละกลุ่ม
- มีการส่ง e-mail สอบถามปัญหาการ Catalog ที่ยากๆ
- ทำ Fast Catalog สำหรับ backlog

4. ประเด็น ด้านหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ (Backlog)

ประเด็นปัญหาจากการดำเนินงานด้านนี้พบว่า

4.1 จำนวนหนังสือที่จัดหาเข้ามาในห้องสมุดมีปริมาณมากกว่าจำนวนหนังสือที่ผ่านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น ทำให้มีหนังสือที่ไม่สามารถดำเนินการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้นให้เสร็จภายในขั้นตอนการปฏิบัติงานปกติได้ รวมทั้งจะก่อให้เกิดการสะสมของจำนวนหนังสือค้าง (Backlog) ขึ้นทุก ๆ ปี โดยเฉพาะหนังสือบริจาค เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาหนังสือค้าง (Backlog) เพราะในแต่ละปีห้องสมุดจะได้รับหนังสือบริจาคเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดนโยบายหรือกำหนดประเภทของหนังสือโดยระบุให้ชัดเจนว่าหนังสือประเภทใดบ้างที่จะคัดออก เช่นหนังสือบริจาคที่เนื้อหาไม่มีประโยชน์ไม่เหมาะสม หรือมีประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการน้อย

4.2 บุคลากร ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาหนังสือค้าง (Backlog) เพราะจำนวนบุคลากรที่จะดำเนินการมีไม่เพียงพอกับปริมาณหนังสือที่จัดหาเข้ามาในแต่ละปี อีกทั้งต้องปฏิบัติงานหลายหน้าที่ ทำให้มีเวลาในการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้นได้น้อยลง ในการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการ บุคลากรบางคนขาดประสบการณ์และความชำนาญในการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น โดยเฉพาะในเรื่องของการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือและการกำหนดเลขหมู่หนังสือ

4.3 ขั้นตอนในการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น อาจมีขั้นตอนมากเกินความจำเป็นหรือใช้มาตรฐานการลงรายการหนังสือในระดับการลงรายการที่ละเอียดมากเกินไป ทำให้จำนวนหนังสือที่ผ่านการวิเคราะห์หมวดหมู่และ

ทำรายการสืบค้นได้น้อย การวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นแบบ Original Catalog มากกว่า Copy Catalog ทำให้จำนวนหนังสือที่ผ่านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้นได้น้อย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ห้องสมุดมีการทำ Original Catalog มากกว่า การถ่ายโอนข้อมูลทางบรรณานุกรมจากห้องสมุดแห่งอื่น (Copy Catalog) เนื่องจากจำนวนหนังสือที่จัดหาเข้าห้องสมุดไม่ว่าจะจัดหาโดยวิธีการจัดซื้อหรือบริจาค จะเป็นภาษาไทยมากกว่าภาษาต่างประเทศ ซึ่งหนังสือภาษาไทยส่วนใหญ่ไม่มี รายการบรรณานุกรมของสิ่งพิมพ์ (Catalogue In Print-CIP) รวมทั้งการถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลของห้องสมุดแห่งอื่น สำหรับคู่มือการกำหนดหัวเรื่องในประเทศไทยที่ห้องสมุดใช้เป็นมาตรฐานนั้นยังมีหัวเรื่องที่กำหนดใช้ไม่ครอบคลุมทำให้ห้องสมุดต่างๆ กำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้เอง เป็นผลให้การกำหนดหัวเรื่องหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดต่างๆ ในประเทศไทยมีความหลากหลาย ดังนั้นการใช้วิธีการถ่ายโอนข้อมูลรายการจากห้องสมุดแห่งอื่นๆ แล้วนำมาปรับใช้กับห้องสมุดตนเองนั้นต้องมีการตรวจสอบหรือกำหนดหัวเรื่องใหม่ทุกครั้ง

4.4 โครงการสร้างฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม (Union Catalog) ที่ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดซื้อโปรแกรมและให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ถ่ายข้อมูลรวมกันเป็นฐานเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน (Sharing Resources) โดยเฉพาะการวิเคราะห์หมวดหมู่และการทำรายการสืบค้นสามารถทำได้รวดเร็วขึ้นด้วยการถ่ายโอนข้อมูลทางบรรณานุกรม (Copy Catalog) นั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จ หรือยังไม่สามารถใช้งานได้

4.5 ห้องสมุดได้นำระบบห้องสมุดอัตโนมัติมาใช้ในการสร้างฐานข้อมูลห้องสมุดโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป INNOPAC ซึ่งทำให้การทำงานเกือบทุกอย่างขึ้นอยู่กับเครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรมที่ห้องสมุดใช้ รวมทั้ง Network ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดหนังสือค้าง (Backlog) คือ

4.6 จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์และ user license มีไม่เพียงพอ เครื่องคอมพิวเตอร์ล้าสมัยและช้า บางครั้งระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ช้ามาก จน Original Catalog ทำได้เร็วกว่า Copy Catalog บางช่วงไม่สามารถเข้าใช้โปรแกรม INNOPAC ได้

แนวทางแก้ไขปัญหา : สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับผู้บริหารและระดับผู้ปฏิบัติงานดังนี้

1) การแก้ปัญหาในระดับผู้บริหาร

1.1 ผู้บริหารควรมีการวางแผนการจัดหาครุภัณฑ์ โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ที่มีความเร็วให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงาน รวมทั้งการประสานงานกับศูนย์คอมพิวเตอร์ในเรื่อง ระบบเครือข่าย (Network) เพื่อแก้ไขกรณีที่ระบบ เครือข่ายล่าช้า

1.2 ผู้บริหารควรมีการจัดสรรบุคลากรทางด้านวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้นให้เหมาะสมกับปริมาณของหนังสือที่จัดหาเข้าห้องสมุดในแต่ละกลุ่มภารกิจ

1.3 ผู้บริหารควรมีการจัดห้องหรือหาที่เก็บหนังสือที่มีการดำเนินการทำ Fast Catalog เพื่อให้บริการแบบเปิดกับผู้ใช้บริการ

1.4 ผู้บริหารควรจัดซื้อเครื่องลบสัญญาณแม่เหล็กเพื่อให้ผู้ใช้บริการยืมหนังสือผ่านระบบการยืมหนังสือตามปกติ

2) การแก้ปัญหาในระดับปฏิบัติงาน จะมี 2 ส่วนด้วยกัน คือ

2.1 การปรับปรุงและแก้ไขในขั้นตอนของการจัดหา โดยดำเนินการดังนี้

2.1.1 หนังสือที่ได้รับจากการจัดซื้อ เนื่องจากมีระบบการจัดเก็บตามรหัสการคุมยอดในการขออนุมัติจัดซื้อเรียบร้อยแล้ว แต่การค้นหาหรือหยิบให้ผู้ใช้บริการยังไม่ได้รับความสะดวก เนื่องจากไม่มีการจัดเรียงหนังสือในแต่ละชุดใบส่งของที่ขออนุมัติ ดังนั้นควรปรับปรุงการเรียงหนังสือขึ้นชั้นใหม่ โดยให้เรียงตามลำดับของรหัส

การคุมยอดในการขออนุมัติจัดซื้อแต่ละครั้ง และภายใต้รหัสการคุมยอดให้เรียงตามลำดับที่ในใบส่งของ

2.1.2 หนังสือที่ได้รับจากการบริจาค หลังจากผ่านขั้นตอนการคัดเลือกแล้ว หนังสือภาษาอังกฤษ หรือหนังสือภาษาต่างประเทศ เนื่องจากมีจำนวนน้อยจึงไม่ต้องจัดแบ่งตามประเภท ส่วนหนังสือภาษาไทยให้แยกตามประเภทต่าง ๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นหา ได้แก่ 1) วิจัยโดยแยกเป็นวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และวิจัยทั่วไป 2) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ 3) รายงานประจำปีของหน่วยราชการต่าง ๆ สมาคม องค์กร บริษัท 4) หนังสือทางด้านศาสนา 5) หนังสือที่มีการจำหน่ายโดยมีราคาจำหน่ายระบุไว้ที่ตัวเล่ม 6) หนังสือประเภทรายงานต่าง ๆ ยกเว้นรายงานประจำปี หนังสือครบรอบ รายงานสถิติต่าง ๆ 7) หนังสืออ้างอิงต่าง ๆ ยกเว้นหนังสือรายงานประจำปี หนังสือรายงานต่าง ๆ 8) หนังสือทั่ว ๆ ไป

2.2 การแก้ปัญหาในขั้นตอนของการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น โดยดำเนินการดังนี้

2.2.1 หลังจากหนังสือผ่านการเตรียมความพร้อมของการจัดหาคือ ประทับตรา ติดเทปแม่เหล็ก และติดบาร์โค้ด แล้วให้นำมาสร้างระเบียนบรรณานุกรม โดยใช้ USMARC เป็นมาตรฐานการลงรายการระเบียนบรรณานุกรมต่าง ๆ ในฐานข้อมูลของห้องสมุดซึ่งยึดถือหลักเกณฑ์การลงรายการของ AACR 2 โดยลงรายการเฉพาะข้อมูลที่สำคัญดังนี้

tag 020 ISBN

tag 090 หมายเลขนำค้น ซึ่งกำหนดขึ้นเองโดยใช้รหัส 3 ส่วน ส่วน 1 Main หมายถึง หอสมุดกลาง ส่วน 2 hm หรือ sc หรือ hs หมายถึงรหัสของกลุ่มภารกิจ ส่วน 3 ลำดับที่ที่บันทึกข้อมูลของแต่ละกลุ่มภารกิจ เช่น Main hm 2159

tag 100 รายการหลักที่เป็นชื่อผู้แต่งที่เป็นบุคคล

tag 110 รายการหลักที่เป็นชื่อผู้แต่งที่เป็นนิติบุคคล

tag 245 ชื่อเรื่องหลัก : ชื่อเรื่องย่อย

tag 250 ฉบับพิมพ์

tag 260 ปีที่พิมพ์

tag 300 จำนวนหน้า / จำนวนเล่ม

tag 700 รายการเพิ่มผู้แต่งที่เป็นบุคคล

tag 860 รายการ Holding

tag 999 ชื่อผู้สร้างระเบียน

แต่ถ้าหนังสือเล่มใดสามารถถ่ายโอนข้อมูลจากห้องสมุดแห่งอื่น หรือถ่ายโอนข้อมูลจากห้องสมุดของตนเองกรณีเป็นหนังสือต่างฉบับพิมพ์ (Copy Catalog) ได้ ก็ให้ใช้วิธีสร้างระเบียนบรรณานุกรมโดยการ Load ข้อมูลจากฐานข้อมูลอื่นโดยผ่าน Z39.50 หรือ การ Copy record ของหนังสือต่างฉบับพิมพ์จากฐานข้อมูลห้องสมุดโดยแก้ไขข้อมูลบางส่วนดังนี้

- แก้ Location, Edition และ ปีพิมพ์ ให้เป็นของเล่มปัจจุบัน รวมทั้งแก้รายการบรรณานุกรมอื่น ๆ
- ย้ายเลขเรียกหนังสือมาอยู่ที่ Tag 999 และ ลบ tag เลขเรียกหนังสือ
- กำหนดหมายเลขนำค้น และบันทึกใน Tag 090
- เพิ่ม Tag 999 โดยพิมพ์ชื่อคนบันทึก / KKU กรณีสร้างระเบียนโดยการ copy record
- เพิ่ม Tag 999 โดยพิมพ์ชื่อคนบันทึก / load กรณีสร้างระเบียนโดยการ Load ข้อมูลมาจากฐานข้อมูลอื่น

2.2.2 หลังจากสร้างระเบียนบรรณานุกรมเรียบร้อยแล้วให้สร้างระเบียนประจำตัวเล่มหนังสือ (Item record)

2.2.3 พิมพ์ label หมายเลขนำค้น

2.2.4 นำ label ติดสันหนังสือ

2.2.5 นำหนังสือขึ้นชั้นบริการ

3) การปรับปรุงและแก้ไขการบริการ

3.1 การให้บริการจะเป็นบริการแบบปิด โดยมีห้องสำหรับเก็บหนังสือใหม่รอการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น

3.2 เจ้าหน้าที่หยิบหนังสือที่ผู้ใช้ต้องการยืมตามหมายเลขนำค้นแล้วให้ติดใบกำหนดส่งที่ท้ายเล่ม

3.3 ให้ยืมโดยผ่านระบบการยืมคืนของโปรแกรมสำเร็จรูป INNOPAC โมดูล Circulation

4. ประเด็นด้านการบริหารจัดการ

ประเด็นปัญหา : มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ด้าน IT และโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์มีสมรรถนะต่ำ เครื่องมือไม่เพียงพอ อุปกรณ์ไม่พร้อม อินเทอร์เน็ตช้า และการซ่อมบำรุงเครื่องมืออุปกรณ์ล่าช้า

4.2 ด้านอัตรากำลัง คือ ปริมาณงานกับจำนวนบุคลากรไม่สอดคล้องกัน

4.3 ด้านโครงสร้างการทำงานระหว่างคณะกับส่วนกลาง คือ ไม่สะดวกในการใช้คู่มือที่หอสมุดกลางและไม่สะดวกในการมาปฏิบัติงานที่หอสมุดกลาง

4.4 ด้านเทคนิค คือ user license ไม่เพียงพอ และมีทรัพยากรค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ฯ จำนวนมาก

แนวทางแก้ไขปัญหา : โดยดำเนินการแก้ไขปัญหาดังนี้

1. จัดซื้อคู่มือการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการแบบออนไลน์

2. จัดหา user license สำหรับการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น

3. จัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีสมรรถนะสูงและมีระบบการซ่อมบำรุงที่รวดเร็วทันท่วงที

4. จัดบรรณารักษ์วิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการแบบเต็มเวลา จำนวน 8 คน เพื่อวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการที่คงค้างให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งพิจารณาจากมาตรฐานการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการ ดังนี้ บรรณารักษ์ 1 คน ต่อ หนังสือ 1,500 เล่มต่อปี โดย 1 ปีมีวันทำการ 264 วัน (อุไรวรรณ วรกุลรังสรรค์, 2534)

5. จัดทีมบุคลากรเพื่อวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการเต็มเวลาส่วนกลาง โดยรับผิดชอบหนังสือที่เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 1,500 เล่มต่อคนต่อปี

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการที่บรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (Catalog) ทุกคนทั้งที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาเป็นเวลานานและที่เริ่มปฏิบัติงานใหม่ได้ ดำเนินการระดมสมองและความคิดเห็นเพื่อให้ทราบถึงประเด็นปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ แล้วนั้น ได้นำวิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญมาใช้ในการปฏิบัติงานดังนี้

1. ด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงาน

บรรณารักษ์ทุกกลุ่มภารกิจฯได้ยกเลิกการเขียนและเรียงบัตรหลักฐานแจ้งหมู่ในตู้บัตร ทำให้ลดเวลาการปฏิบัติงานลง สามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็วขึ้น

2. ด้านหนังสือค้างวิเคราะห์หมวดหมู่ (Backlog)

นำ การแก้ปัญหาในขั้นตอนของการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น โดยการทำ **Fast catalog** ทำให้หนังสือใหม่รอการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น จำนวนมาก ที่บรรณารักษ์สามารถดำเนินการและนำออกให้บริการได้รวดเร็วขึ้น

3. ด้านความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์การทำงาน

3.1 บรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯใหม่ คัดเลือกหนังสือที่มีรายการบรรณานุกรมในตัวเล่ม (CIP) หนังสือที่มีรายละเอียดไม่ยุ่งยาก หนังสือที่เป็นฉบับพิมพ์ครั้งใหม่ มาดำเนินการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการเพื่อสืบค้น เมื่อพบปัญหาก็ปรึกษาบรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญ และบรรณารักษ์ผู้มี

ความชำนาญ จะเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของรายการข้อมูลในฐานข้อมูล การดำเนินการนี้ทำให้บรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ใหม่ได้เพิ่มพูนประสบการณ์ ยิ่งขึ้น

3.2 บรรณารักษ์ผู้มีความชำนาญงานวิเคราะห์ฯ เตรียมจัดทำโครงการการอบรมให้กับบรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯ ใหม่

4. ด้านบรรณารักษ์ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน

แก้ปัญหาของการวิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น โดยการทำ **Fast catalog** สำหรับหนังสือ backlog เพื่อลดเวลาของการนำหนังสือออกให้บริการ นอกจากนี้บรรณารักษ์ที่ทำงานวิเคราะห์ฯใหม่ใช้วิธีโทรศัพท์เพื่อติดต่อสอบถามปัญหาการ วิเคราะห์หมวดหมู่และทำรายการสืบค้น ทำให้สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง

5. ด้านการบริหารจัดการ

ได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับคณะผู้บริหารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการพิจารณาดำเนินการต่อไป

บรรณานุกรม

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2545. **คู่มือการประกันคุณภาพการปฏิบัติงานของสำนักวิทยบริการ.** แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 1. ขอนแก่น : สำนัก.

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2548. **รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report) ปีการศึกษา 2547 (1 มิถุนายน 2547 - 31 พฤษภาคม 2548).** ขอนแก่น : สำนัก. (เอกสารอัดสำเนา).

อุไรวรรณ วรกุลรังสรรค์. 2534. **การศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยฉบับ พ.ศ. 2529 กับสภาพที่เป็นจริงของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปฏิบัติงาน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมกับการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดในยุคดิจิทัล

อรทัย วารีสะอาด*

บทคัดย่อ

โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมช่วยให้นิสิตนักศึกษา คณาจารย์และนักวิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลบรรณานุกรมได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ซึ่งปัจจุบันมีโปรแกรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น เอ็นด์โน้ต โพรไซต์ และเรฟเฟอเร็นส์แมเนเจอร์ เป็นต้น โปรแกรมเหล่านี้ส่วนใหญ่สนับสนุนมาตรฐาน Z39.50 ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ช่วยในการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดในยุคดิจิทัล สำหรับห้องสมุดในประเทศไทย ปรากฏว่าต้องสร้างแฟ้มการเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดขึ้นใหม่ ทั้งนี้พบว่า มีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพียง 17 แห่งเท่านั้น ที่สามารถเชื่อมต่อผ่านมาตรฐาน Z39.50 ดังนั้น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐควรร่วมมือกันเพื่อพัฒนามาตรฐานดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งควรส่งเสริมการใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม โดยจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและจัดฝึกอบรมให้แก่นิสิตนักศึกษา คณาจารย์และนักวิจัย

Abstract

Bibliographic management software allows the students, faculties, and researchers to correct their own references easily and quickly. Nowadays, there are several programs, for example: Reference Manager, EndNote, and ProCite. Most support Z39.50 standard, which facilitates to connect and download of references directly from library catalogs. For Thai academic library catalogs, Z39.50 connection files have to be created. There are only 17 libraries that can be connected via Z39.50 connection. Thus, Thai academic libraries should cooperate in developing the Z39.50 connection. Including, promoting the use of bibliographic management software by providing needed facilities, and organizing training courses for students, faculties, and researchers.

* อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

"โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม" มาจากคำภาษาต่างประเทศที่ใช้เรียกกันหลากหลาย เช่น Bibliographic Management Software, Personal Bibliographic Managers (PBM), Personal Bibliographic Software, Personal Bibliographic Database, Bibliographic Software และ Reference Manager เป็นต้น ปัจจุบันมีโปรแกรมจัดการบรรณานุกรมออกมาเผยแพร่ค่อนข้างมาก มีให้เลือกทั้งแบบคิดค่าใช้จ่ายและให้ใช้โดยเสรี โปรแกรมเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นเครื่องมือช่วยในการสร้างข้อมูลบรรณานุกรม รวมทั้งการจัดการข้อมูลบรรณานุกรมในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบของบทความวารสารวิชาการนานาชาติและรูปแบบที่ใช้กันสากลทั่วไป เช่น APA, MLA, Turabian และ Chicago เป็นต้น ความสามารถของโปรแกรมอีกอย่าง ก็คือ ถ้ายังไม่ว่างที่จะคัดเลือกข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ในขณะนั้น ก็สามารถบันทึกข้อมูลบรรณานุกรมทั้งหมดมาเก็บไว้ก่อนแล้วค่อยมาคัดเลือกในภายหลัง

นอกจากนี้ โปรแกรมส่วนใหญ่สามารถจัดเก็บข้อมูลบรรณานุกรมได้จำนวนมากกว่าหมื่นรายการ สามารถสืบค้นได้รวดเร็วจากช่องทางที่หลากหลาย เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ชื่อวารสาร คำสำคัญ เป็นต้น อีกทั้งสามารถถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดและฐานข้อมูลออนไลน์ได้ โดยอาศัยมาตรฐาน Z39.50 ซึ่งถือเป็นความพิเศษของโปรแกรม ที่ช่วยผู้ใช้หรือผู้วิจัยประหยัดเวลาและแรงงาน โดยไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์ข้อมูลบรรณานุกรมทีละรายการ ซึ่งช่วยให้การรวบรวมบรรณานุกรมง่ายดาย รวดเร็วและถูกต้องมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามยังคงพบปัญหาในเรื่องเครือข่ายและความผิดพลาดของข้อมูล เช่น การสะกดคำผิด ข้อมูลไม่ครบถ้วน ข้อมูลอยู่ผิดที่ เป็นต้น

ปัจจุบันมีโปรแกรมจัดการด้านบรรณานุกรมออกมาเผยแพร่หลากหลาย แต่สำหรับวงการศึกษาในต่างประเทศ พบว่าส่วนใหญ่นำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้พัฒนาโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อใช้ในการจัดการบรรณานุกรม ซึ่งมีการผลิตออกมาเผยแพร่ ทั้งที่เป็นโปรแกรมแชร์แวร์ (Shareware) ฟรีแวร์ (Freeware) และโอเพ่นซอร์ส (Open Source) โดยมีความสามารถในการจัดเก็บข้อมูลบรรณานุกรมได้จำนวนมาก สามารถสืบค้นข้อมูลได้รวดเร็ว สามารถถ่ายโอนข้อมูลรายการบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลต่างๆ ได้โดยไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์ข้อมูลบรรณานุกรมทีละรายการ นอกจากนี้ยังสามารถทำงานเชื่อมต่อกับโปรแกรมพิมพ์งานประเภทเวิร์ดโปรเซสซิ่ง (Word processing) โดยขณะที่พิมพ์งานอยู่ สามารถแทรกการอ้างอิงได้ทันที โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมที่ได้รับความนิยมมากในขณะนี้มี 3 โปรแกรม คือ เอ็นด์โน้ต (EndNote) โพรไซต์ (ProCite) และเรฟเฟอเร็นส์แมเนเจอร์ (Reference Manager) (*Bibliographic Software*. 2007: Online) ทั้งนี้ โปรแกรมส่วนใหญ่เปิดให้ทดลองดาวน์โหลดไปใช้ก่อนตัดสินใจซื้อ ดังรายชื่อและเว็บไซต์ต่อไปนี้

Biblio	http://www.scholarsoft.com/biblio2.htm
Bibliographix	http://home.mybibliographix.com/
Biblioscape	http://www.biblioscape.com/
Bookends	http://www.sonnysoftware.com/
Citation	http://www.citationonline.net/9-home.asp
EndNote	http://www.endnote.com/
NoodleBib	http://www.noodletools.com/login.php
ProCite	http://www.procite.com/
Reference Manager	http://www.refman.com/
RefWorks	http://refworks.com

สำหรับวงการศึกษาในประเทศไทย ส่วนใหญ่นิยมใช้โปรแกรมเอ็นด์โน้ต ซึ่งได้รับความนิยมสูงสุดติดอันดับหนึ่งในสาม สามารถใช้กับภาษาไทยได้และใช้ได้กับระบบปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น Windows, Macintosh และ DOS โปรแกรมเอ็นด์โน้ตผลิตและจัดจำหน่ายโดยบริษัท ไอเอสไอ รีเสิร์ชซอฟต์ (ISI ResearchSoft) ทั้งนี้ผู้เขียนได้รับคำแนะนำจาก อาจารย์ ดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร ตั้งแต่โปรแกรมยังไม่รองรับภาษาไทย ประมาณปี พ.ศ. 2544 หลังจากนั้น ได้ใช้เรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 ผู้เขียนได้ดำเนินการศึกษาวิจัยอย่างละเอียด จึงพบว่า โปรแกรมเอ็นด์โน้ตมีลักษณะพิเศษที่ช่วยในการจัดการบรรณานุกรม ดังนี้ (*Endnote 9: Users Guide for Windows.* 2006: Online; *Thomson Researchsoft: Products.* 2007: Online)

1. ช่วยในการสืบค้นข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดและฐานข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ

2. สามารถจัดเก็บบรรณานุกรมในรูปฐานข้อมูลได้ไม่ต่ำกว่า 30,000 รายการ ต่อ 1 ฐานข้อมูล

3. สามารถสร้างฐานข้อมูลได้มากกว่า 1 ฐานข้อมูล

4. สามารถใส่ข้อมูลบรรณานุกรมโดยไม่ต้องคำนึงถึงการใส่เครื่องหมายวรรคตอน ทั้งนี้โปรแกรมจะสร้างให้โดยอัตโนมัติ

5. สามารถสืบค้น แก้ไข และเปลี่ยนแปลงข้อมูลในรายการบรรณานุกรมได้

6. สามารถถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรม (Import) จากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดและฐานข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ได้ทันทีกับโปรแกรมเอ็นด์โน้ต

7. สามารถถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรม (Export) ออกจากฐานข้อมูลในโปรแกรมเอ็นด์โน้ตไปใช้ได้

8. สามารถเลือกรูปแบบบรรณานุกรมได้มากกว่า 1000 รูปแบบ (Styles) ทั้งที่เป็นรูปแบบสากลที่ใช้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น APA, MLA, Turabian และ Chicago เป็นต้น ตลอดจนสามารถเลือกรูปแบบเฉพาะที่ใช้ในการเขียนบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการนานาชาติต่าง ๆ ได้

9. สามารถเลือกประเภทสิ่งพิมพ์ที่จะลงรายการบรรณานุกรม (Reference types) ได้มากกว่า 30 ประเภท เช่น Book, Journal Article, Thesis, และ Electronic Source เป็นต้น

10. สามารถแทรกแผนผัง แผนภูมิ ตาราง และรูปภาพไว้ในรายการบรรณานุกรมได้

ที่น่าสนใจมากคือ ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลและเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย ถือเป็นห้องสมุดที่ได้รับการพัฒนารุกหน้ามากกว่าห้องสมุดประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริการและเทคโนโลยี มีความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแบ่งปันหรือใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ งานสร้างฐานข้อมูล งานวารสาร งานสื่อโสตทัศนวัสดุ งานบริการและงานเทคโนโลยีสารสนเทศ (Bhakdibutr; & Keesiri. 1999: Online) ที่เห็นเด่นชัดคือ ในปี พ.ศ. 2537 สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยริเริ่มใช้โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติที่มีชื่อว่า อินโนแพ็ก (INNOPAC)

หลังจากนั้น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐอื่น ๆ ก็เร่งพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติด้วยการนำโปรแกรมสำเร็จรูปมาใช้ที่หลากหลายกันไป ดังเช่น โปรแกรมฮอไรซอน (HORIZON) และโปรแกรมวีทีแอลเอส (VTLS) เป็นต้น และในปี พ.ศ. 2540 ทบวงมหาวิทยาลัยซึ่งปัจจุบัน เรียกชื่อว่า สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดตั้งโครงการยูนิเน็ต (UniNet: Inter-University Network) เพื่อมุ่งพัฒนาบริการเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศระดับชาติและสากลสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ทุกแห่งในประเทศไทย ซึ่งห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้อาศัยเครือข่ายนี้เชื่อมต่อถึงกัน รวมทั้งการใช้งานผ่านทางอินเทอร์เน็ต (Wareesa-ard. 2004: 502) ซึ่งส่งผลทำให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐส่วนใหญ่เริ่มพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติให้เป็นแบบรูปภาพ (Graphic mode) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานบริการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศ (OPAC, WEBPAC or IPAC) ได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและใช้งานง่าย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้ยังไม่สามารถใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมผ่านหน้าจอการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐโดยตรง ทั้งนี้ ผู้ใช้ยังคงต้องทำสำเนาหรือบันทึกและส่งไปให้ตนเองทางอีเมล โดยสามารถเลือกว่าต้องการได้ข้อมูลที่แสดงในรูปแบบของเอชทีเอ็มแอล (Html) หรือเฉพาะตัวอักษร (Plain text) ซึ่งผู้ใช้จะต้องนำข้อมูลไปเขียนในรูปแบบบรรณานุกรมที่ต้องการ บางห้องสมุดอาจมีรูปแบบบรรณานุกรมให้เลือก เช่น MLA หรือ Chicago แต่ปรากฏว่ายังไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างเต็มรูป บางแห่งสามารถเก็บบันทึกข้อมูลบรรณานุกรมได้ไม่ครบสมบูรณ์ ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้เขียนอ้างอิงได้ทันที นอกจากนี้ คณาจารย์หรือนักวิจัยที่ใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมในการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลผ่านมาตรฐาน Z39.50 ส่วนใหญ่จะใช้กับวัสดุภาษาอังกฤษเท่านั้น เพราะโปรแกรมส่วนใหญ่ยังไม่สนับสนุนภาษาไทย

มาตรฐาน Z39.50 กับการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรม

มาตรฐาน Z39.50 เป็นโพรโทคอลทางด้านการสืบค้นและการสื่อสารระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์ นับเป็นมาตรฐานสำคัญเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลในระดับชาติ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า NISO (National Information Standards Organization) ซึ่งใช้ในการค้นคืนข้อมูลบรรณานุกรมช่วยให้สืบค้นจากฐานข้อมูลได้พร้อม ๆ กันหลายแห่ง เป็นมาตรฐานที่ออกแบบมาเพื่อทำงานเฉพาะกับฐานข้อมูลที่เป็นตัวอักษร

ในยุคอินเทอร์เน็ต มาตรฐาน Z39.50 ได้ทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นหรือค้นคืนข้อมูลจากระบบคอมพิวเตอร์ได้หลากหลาย บริษัทผู้จำหน่ายฐานข้อมูล (Database providers) จึงมุ่งเน้นให้ความสนใจกับมาตรฐานนี้ โดยนำมาใช้ในการสืบค้นเพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลอย่างสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ส่วนกลุ่มนักวิจัยก็ตื่นเต้นมากกับความมหัศจรรย์ของมาตรฐาน Z39.50 ที่ช่วยให้สามารถสืบค้นฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดจำนวนหลาย ๆ แห่ง ด้วยการพิมพ์คำค้นและคลิกเพียงหนึ่งครั้งเท่านั้น รวมถึงความสามารถในการดึงบทคัดย่อของบทความวารสารหรือวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ด้วย (Z39.50 Questions & Answers . 2007: Online)

จากที่กล่าวมาข้างต้น มาตรฐาน Z39.50 นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลหลาย ๆ ประเภท ดังนั้นปัจจุบันระบบหรือโปรแกรมต่าง ๆ จึงพยายามออกแบบและพัฒนาให้สามารถรองรับมาตรฐานนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีบางระบบหรือบางโปรแกรมที่ไม่สามารถสนับสนุนมาตรฐานนี้ ในส่วนห้องสมุดนั้น ที่เห็นเด่นชัด คือ การนำมาตรฐาน Z39.50 มาใช้ในการสืบค้นแบบบรอดคาส์ท (Broadcast searching) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดพร้อม ๆ กันหลายแห่งในครั้งเดียว ดังตัวอย่างหน้าจอการสืบค้นของกลุ่มห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งผู้ใช้สามารถสืบค้นห้องสมุดหลาย ๆ แห่งในเวลาเดียวกันได้ ตามรายชื่อห้องสมุดด้านขวามือ ดังภาพ

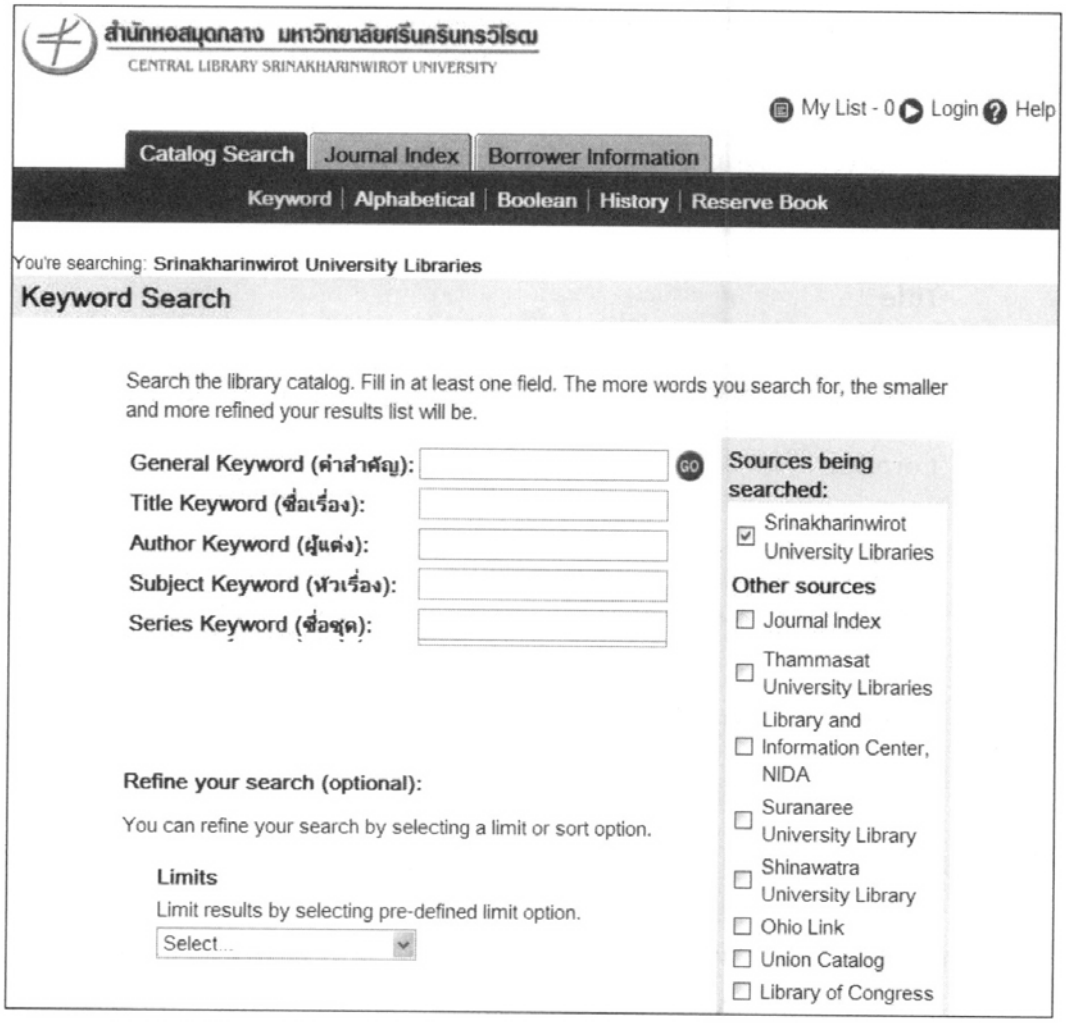

ภาพประกอบ 1 Broadcast Search

นอกจากนี้ มาตรฐาน Z39.50 ยังถูกนำไปใช้กับสหบัตรรายการ หรือ Union Catalog ดังตัวอย่าง Thailand Union Catalog (ThaiLIS Union Catalog) ในหน้าจอการสืบค้นผ่านกลุ่มห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของรัฐ แต่การดำเนินงานยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ดังภาพ

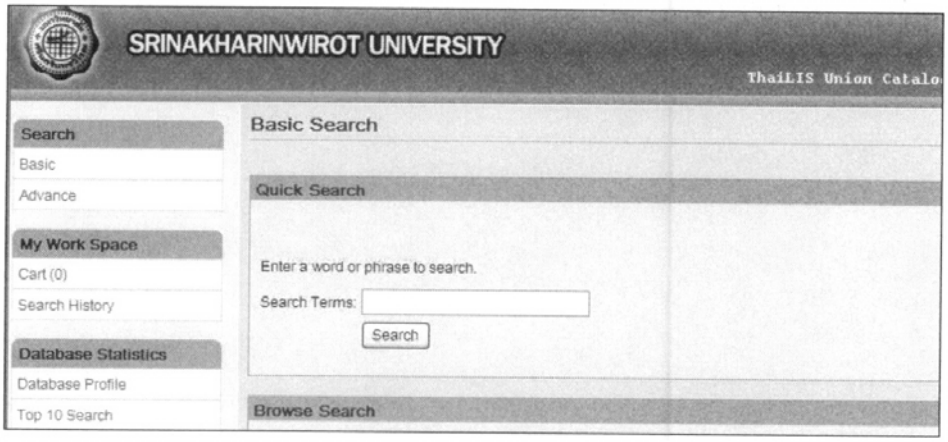

ภาพประกอบ 2 หน้าจอการสืบค้น Thailand Union Catalog

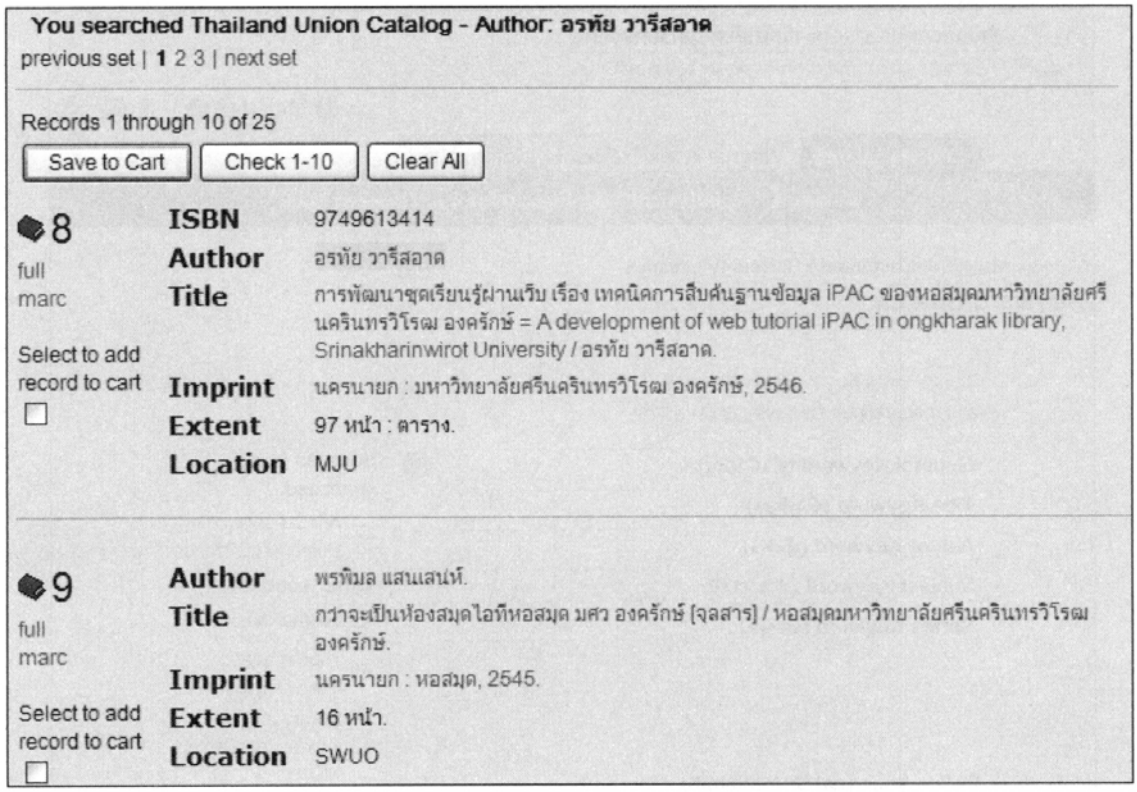
You searched Thailand Union Catalog - Author: อรทัย วารีสอาด

previous set | **1** 2 3 | next set

Records 1 through 10 of 25

Save to Cart | Check 1-10 | Clear All

8

full marc

Select to add record to cart

ISBN	9749613414
Author	อรทัย วารีสอาด
Title	การพัฒนาชุดเรียนรู้ผ่านเว็บ เรื่อง เทคนิคการสืบค้นฐานข้อมูล iPAC ของหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ = A development of web tutorial iPAC in ongkharak library, Srinakharinwirot University / อรทัย วารีสอาด.
Imprint	นครนายก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์, 2546.
Extent	97 หน้า : ตาราง.
Location	MJU

9

full marc

Select to add record to cart

Author	พรพิมล แสนแสน์ห์.
Title	กว่าจะเป็นห้องสมุดไอทีหอสมุด มศว องครักษ์ [จุลสาร] / หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์.
Imprint	นครนายก : หอสมุด, 2545.
Extent	16 หน้า.
Location	SWUO

ภาพประกอบ 3 ผลการสืบค้นที่แสดงใน Thailand Union Catalog

เนื่องจาก Z39.50 มีความสำคัญมากต่อการสืบค้นฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด ดังนั้น หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress) จึงได้รวบรวม Gateway Access ของห้องสมุดต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งใช้ Z39.50 Gateway เป็นมาตรฐานในการสืบค้น เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นฐานข้อมูลห้องสมุดผ่าน Gateway ดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วและเป็นมาตรฐานในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด แม้ว่าแต่ละห้องสมุดจะใช้โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติที่แตกต่างกัน โดยสามารถเข้าใช้ได้ที่ URL: http://www.loc.gov/z3950/ จะปรากฏรายชื่อห้องสมุดต่าง ๆ พร้อมชื่อโปรแกรมห้องสมุดที่ใช้ ทั้งนี้ สามารถเลือกว่าจะสืบค้นเฉพาะฐานข้อมูลของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันแห่งเดียว หรือต้องการสืบค้นเฉพาะฐานข้อมูลของห้องสมุดใดห้องสมุดหนึ่งทั่วโลก เพียงแต่คลิกเลือกตัวอักษรด้านล่าง ซึ่งเป็นอักษรตัวแรกของชื่อห้องสมุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (*Gateway to Library Catalogs.* 2008: Online)

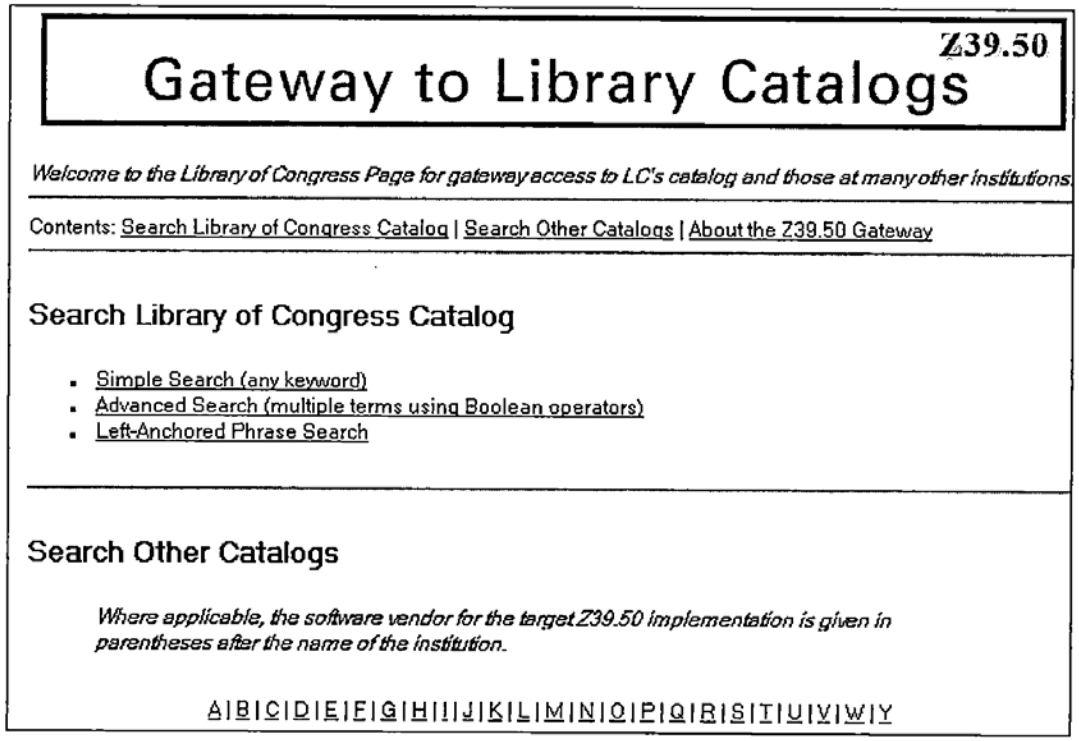

Z39.50

Gateway to Library Catalogs

Welcome to the Library of Congress Page for gateway access to LC's catalog and those at many other institutions.

Contents: Search Library of Congress Catalog | Search Other Catalogs | About the Z39.50 Gateway

Search Library of Congress Catalog

- Simple Search (any keyword)
- Advanced Search (multiple terms using Boolean operators)
- Left-Anchored Phrase Search

Search Other Catalogs

Where applicable, the software vendor for the target Z39.50 implementation is given in parentheses after the name of the institution.

A|B|C|D|E|F|G|H|I|J|K|L|M|N|O|P|Q|R|S|T|U|V|W|Y

A

Acadia University -- Nova Scotia, Canada (SIRSI)
Adelaide University -- Adelaide, Australia (Endeavor)
Angelina College -- Lufkin, TX (SIRSI)
Angelo State University -- San Angelo, TX (Endeavor)
Anne Arundel County (Md.) Public Library (DRA)
Arizona Health Services Library (SIRSI)
Arizona Historical Society -- Tucson, AZ (Endeavor)
Arizona State University (INNOPAC)
Arkansas Technical University (Endeavor)

ภาพประกอบ 4 Gateway to Library Catalogs

นอกจากปรากฏรายชื่อห้องสมุด ยังปรากฏชื่อสถานที่ รัฐ และประเทศ ส่วนท้ายภายในวงเล็บเป็นชื่อโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติที่ห้องสมุดใช้ เมื่อคลิกเลือกห้องสมุดที่ต้องการสืบค้น จะปรากฏหน้าจอสำหรับการสืบค้น ดังภาพ

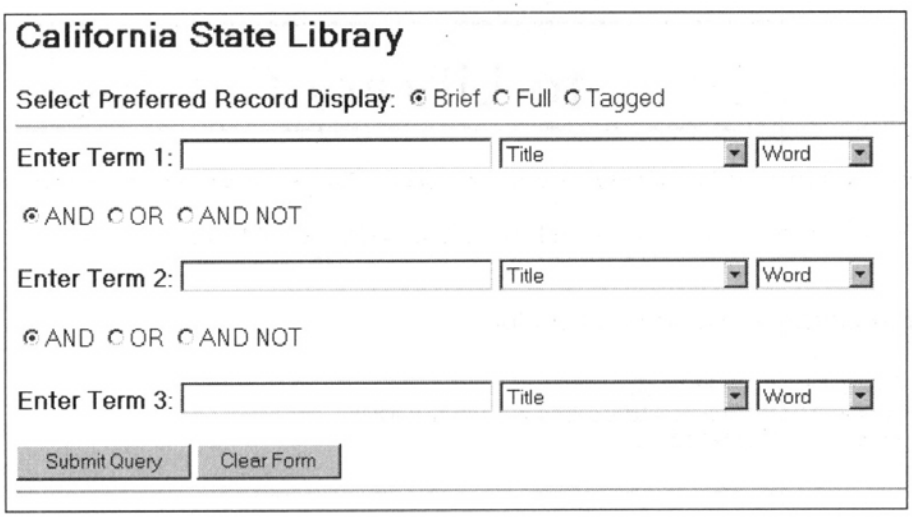

ภาพประกอบ 5 หน้าจอการสืบค้นผ่าน Gateway to Library Catalogs

เมื่อพิมพ์คำที่ต้องการสืบค้น ผลลัพธ์ที่ได้ จะปรากฏในรูปแบบที่เหมือนกันหรือคล้ายกันทุกห้องสมุด ดังภาพ

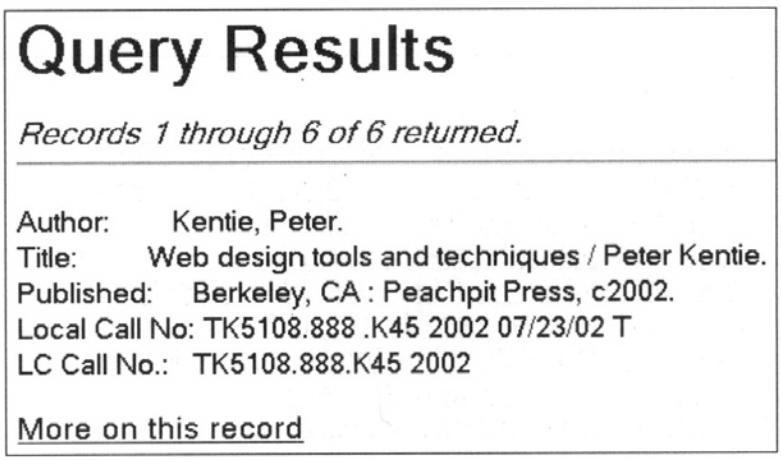

ภาพประกอบ 6 ผลการสืบค้นผ่าน Gateway to Library Catalogs

แฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดในประเทศไทย

จากความสำคัญของมาตรฐาน Z39.50 ที่กล่าวมานั้น มีความเกี่ยวข้องกับโปรแกรมจัดการบรรณานุกรมในแง่ของการใช้มาตรฐาน Z39.50 เพื่อการสืบค้นพร้อมถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดและฐานข้อมูลออนไลน์ต่างๆ ดังนั้น โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมส่วนใหญ่ จะประกอบไปด้วยมาตรฐาน Z39.50 รวมทั้งแฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดในต่างประเทศและฐานข้อมูลออนไลน์ (Connection files) แต่สำหรับห้องสมุดในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีการสร้างหรือพัฒนาการเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ห้องสมุดในประเทศไทยขึ้นใช้

จากงานวิจัยของผู้เขียน (อรทัย วารีสอาด. 2551: 88)พบว่าห้องสมุดสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐทั่วประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 80 แห่ง ปรากฏว่า

1. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจำนวนมากที่สุดถึง 25 แห่ง (31.25%) ที่ยังไม่

พร้อมเปิดให้บริการการสืบค้นโดยใช้มาตรฐาน Z39.50

2. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจำนวนมากถึง 20 แห่ง (25%) ที่ไม่สามารถเชื่อมต่อเครือข่ายฯ โดยใช้มาตรฐาน Z39.50 ในโปรแกรมเอ็นด์โน้ตได้

3. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจำนวนมากถึง 17 แห่ง (21.25%) ที่ให้ข้อมูลการเชื่อมต่อไม่ครบถ้วน

4. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพียง 13 แห่ง (16.25%) ที่สามารถสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมได้ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ โดยใช้มาตรฐาน Z39.50 ในโปรแกรมเอ็นด์โน้ตได้ ทั้งนี้ปรากฏว่า ส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐมีจำนวนถึง 10 แห่ง

5. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพียง 5 แห่ง (6.25%) ที่สืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมได้เฉพาะภาษาอังกฤษ และส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ มีจำนวนถึง 4 แห่ง

ดังนั้น เมื่อนำข้อมูลจากผลการสำรวจ มาใช้สร้างแฟ้มข้อมูลการเชื่อมต่อเครือข่ายของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ทั้งหมด 17 แห่ง มีรายละเอียดข้อมูลที่ใช้สร้างแฟ้มข้อมูลการเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลสำหรับสร้างแฟ้มข้อมูลการเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ชื่อห้องสมุด (Library Name)	ชื่อโปรแกรมห้องสมุด (System Name)	ชื่อเครื่องแม่ข่าย (Server)	ที่อยู่ของเครื่องแม่ข่ายหรือไอพีแอดเดรส (Server Address)	ฐานข้อมูล (Database)	ชื่อฐานข้อมูล (Database Name)	ช่องทาง (Port ID)
BRU	VTLS	Sunfire 210	opac.bru.ac.th	vtls01	default	1111
BSRU	VTLS	book.bsru.ac.th	book.bsru:ac.th	vtls	default	1111
KKU	Innopac	kkulib.kku.ac.th	kkulib.kku.ac.th	innopac	innopac	210
KMITL	Innopac	161.246.37.11	161.246.37.11	innopac	innopac	210
KMUTT	Innopac	kmittlib.lib.kmutt.ac.th	kmittlib.lib.kmutt.ac.th	innopac	innopac	210
KU	Innopac	158.108.80.5	158.108.80.5	innopac	innopac	210
MCU	VTLS	Sun Fire V240	vtls.mcu.ac.th	vtls01	default	1111
MFU	VTLS	lib.mfu.ac.th	lib.mfu.ac.th	vtls	default	1111
NIDA	Horizon (Book)	202.28.16.20	202.28.16.20	horizon	nida	210
	Horizon (Thai Journal Index)	library1.nida.ac.th	library1.nida.ac.th	horizon	nida	210
RU	Innopac	library.lib.ru.ac.th	library.lib.ru.ac.th	innopac	innopac	210
SNRU	VTLS	202.29.24.61	202.29.24.61	clas01	default	1111
STOU	VTLS	202.28.103.52	202.28.103.52	vtls	default	1111
SUT	Horizon	203.158.6.4	203.158.6.4	horizon	hzndb	210
SWUP	Horizon (Book)	lib.swu.ac.th	library.swu.ac.th	horizon	hzndb	210
	Horizon (Thai Journal Index)	library2.swu.ac.th	library2.swu.ac.th	idxserver	hznidx	210

ตารางที่ 1 ข้อมูลสำหรับสร้างแฟ้มข้อมูลการเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (ต่อ)

ชื่อห้องสมุด (Library Name)	ชื่อโปรแกรมห้องสมุด (System Name)	ชื่อเครื่องแม่ข่าย (Server)	ที่อยู่ของเครื่องแม่ข่ายหรือไอพีแอดเดรส (Server Address)	ฐานข้อมูล (Database)	ชื่อฐานข้อมูล (Database Name)	ช่องทาง (Port ID)
TRU	Horizon	library.tru.ac.th	library.tru.ac.th	horizon	hzndb	210
TSU	Horizon	lib.tsu.ac.th	lib.tsu.ac.th	horizon	hzndb	210
TU	Horizon (Book)	search.library.tu.ac.th	search.library.tu.ac.th	horizon	hzndb	210
	Horizon (Thai Journal Index)	index.library.tu.ac.th	index.library.tu.ac.th	horizon	hzndb	210

จากตาราง 1 ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐทั้ง 17 แห่ง มีชื่อเต็ม ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ชื่อเต็มของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ชื่อย่อ	ชื่อเต็ม
BRU	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
BSRU	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
KKU	สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
KMITL	สำนักหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
KMUTT	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
KU	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
MC	หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MFU	ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
NIDA	สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
RU	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
SNRU	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
STOU	สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
SUT	ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
SWUP	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ปัจจุบัน รวมฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์และหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก)
TRU	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
TSU	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ
TU	สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัญหาในการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด

จากประสบการณ์และการศึกษาวิจัยของผู้เขียน พบว่าในการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด โดยใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมผ่านมาตรฐาน Z39.50 ประสบปัญหาหรืออุปสรรคที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ในปัจจุบัน ห้องสมุดส่วนใหญ่จะใส่ข้อมูลการพิมพ์ครั้งที่ 1 ในฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ดังนั้นเวลาถ่ายโอนมาจะได้ข้อมูลในส่วนนี้ด้วย ซึ่งตามรูปแบบการเขียนบรรณานุกรมโดยทั่วไป กำหนดให้ใส่เฉพาะการพิมพ์ครั้งที่ 2 ขึ้นไป ทำให้เสียเวลาลบข้อมูล

2. ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่สามารถเชื่อมต่อได้จำนวน 17 แห่งนั้น ปรากฏว่าทุกแห่งใช้มาตรฐานมาร์ค (MARC) ในการสร้างข้อมูลบรรณานุกรม แต่พบว่าการถ่ายโอนข้อมูลยังไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลบรรณานุกรมของวัสดุภาษาไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อมูล Tag 008 ในส่วนที่เป็นปีพิมพ์ ห้องสมุดส่วนใหญ่ใส่ปี พ.ศ. ทั้งนี้ โปรแกรมไม่สามารถรองรับปี พ.ศ. ทำให้ไม่สามารถถ่ายโอนข้อมูลในส่วนนี้ได้ แต่สามารถปรับใช้ข้อมูลใน Tag 260 ให้ถ่ายโอนไปไว้ที่รายการโน้ต แล้วปรับเปลี่ยนแก้ไขให้ถูกต้องหลังจากถ่ายโอนแล้ว อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่า มีห้องสมุดเพียง 2 แห่งเท่านั้น ที่ใส่ข้อมูลเป็น ปี ค.ศ. คือ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ซึ่งโปรแกรมสามารถถ่ายโอนข้อมูลที่เป็น ปี ค.ศ. ได้ ไม่ว่าจะเป็นวัสดุภาษาต่างประเทศหรือภาษาไทย

2.2 โครงสร้างแฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด ในโปรแกรมจัดการบรรณานุกรมมีโครงสร้างข้อมูลมาร์คไม่ครบถ้วน ขาดข้อมูลบางรายการที่มีประโยชน์ต่อการวิจัย เช่น Tag 040 ชื่อห้องสมุด, Tag 246 ชื่อเรื่องอื่น ๆ, Tag 505 สารบัญ, Tag 856 การเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ดังนั้นก่อนนำไปใช้ ผู้ใช้โปรแกรมควรจะปรับปรุงโครงสร้างข้อมูลมาร์คในแฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้สามารถถ่ายโอนข้อมูลได้ครบถ้วนมากที่สุด ทั้งนี้ห้องสมุดเจ้าของแฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ควรรับหน้าที่ในการสร้างและปรับปรุงโครงสร้างเพื่อบริการแก่ผู้ใช้ของตน แล้วแบ่งปันแลกเปลี่ยนแฟ้มเชื่อมต่อเครือข่ายฯ ระหว่างกัน

3. ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐใส่ข้อมูลไม่ครบถ้วน ทำให้ผู้ถ่ายโอนข้อมูล ได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือขาดข้อมูลสำคัญบางส่วนไป เช่น

3.1 จังหวัดหรือชื่อเมืองที่พิมพ์และชื่อสถาบันที่รับผิดชอบในการพิมพ์ พบว่า บางห้องสมุดไม่ใส่ข้อมูลเหล่านี้ในรายการบรรณานุกรมของปริญญานิพนธ์ วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์

3.2 ชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่องภาษา อังกฤษของปริญญานิพนธ์ วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ที่เรียบเรียงเป็นภาษาไทย พบว่า ห้องสมุดบางแห่งใส่แต่ชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่องที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น บางแห่งใส่ชื่อเรื่องที่เป็นภาษาอังกฤษด้วย แต่ไม่ใส่ชื่อผู้แต่งที่เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดปัญหาสำหรับผู้ที่เขียนบทความหรือทำวิจัยเป็นภาษาอังกฤษจะต้องเสียเวลาค้นหาชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษจากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ เพิ่มเติม

4. ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐใส่ข้อมูลไม่ถูกต้อง เช่น สะกดคำไม่ถูกต้องหรือพิมพ์ผิด พิมพ์ตกหล่น เป็นต้น ทำให้ได้รับข้อมูลผิดพลาด ผู้ใช้ต้องเสียเวลาตรวจสอบข้อมูล ตัวสะกดและแก้ไขข้อมูล

5. การถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมของบทความวารสารภาษาไทยไม่ถูกต้องตามรูปแบบการเขียนบรรณานุกรม ดังเช่น ในส่วนที่เป็นชื่อ

วารสาร ปีที่ ฉบับที่ และหน้า จะปรากฏอยู่ในรายการโน้ต และรูปแบบที่ใช้ลงรายการก็แตกต่างกัน ห้องสมุดบางแห่งใช้แบบอักษรย่อ แต่บางแห่งใช้แบบเต็มรูป ดังภาพ

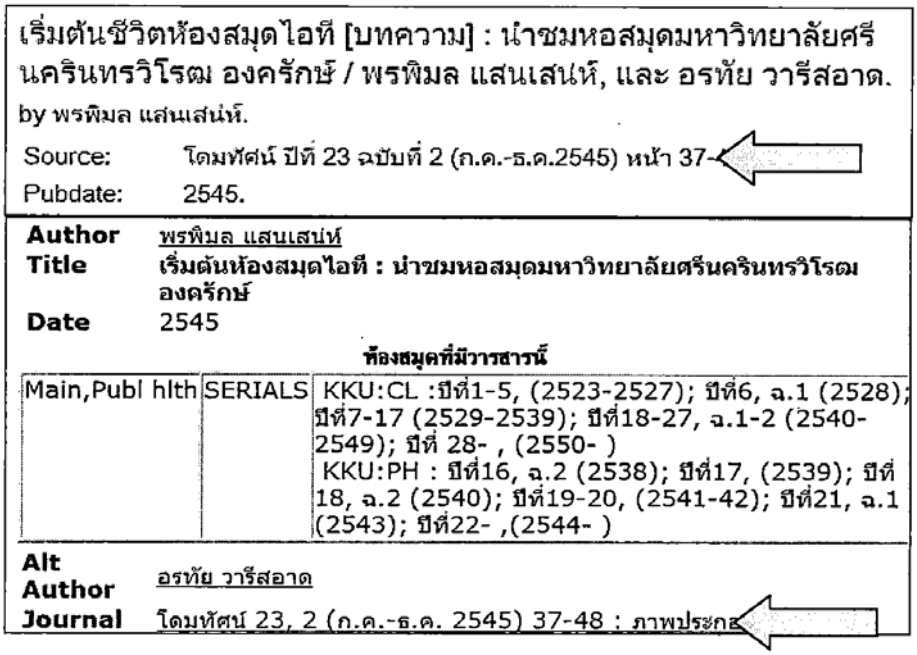

เริ่มต้นชีวิตห้องสมุดไอที [บทความ] : นำชมหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ / พรพิมล แสนเสน่ห์, และ อรทัย วารีสอาด.
by พรพิมล แสนเสน่ห์.
Source: โดมทัศน์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค.2545) หน้า 37-
Pubdate: 2545.

Author พรพิมล แสนเสน่ห์
Title เริ่มต้นห้องสมุดไอที : นำชมหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์
Date 2545

ห้องสมุดที่มีวารสารนี้

Main,Publ hlth	SERIALS	KKU:CL :ปีที่1-5, (2523-2527); ปีที่6, ฉ.1 (2528); ปีที่7-17 (2529-2539); ปีที่18-27, ฉ.1-2 (2540-2549); ปีที่ 28- , (2550-) KKU:PH : ปีที่16, ฉ.2 (2538); ปีที่17, (2539); ปีที่18, ฉ.2 (2540); ปีที่19-20, (2541-42); ปีที่21, ฉ.1 (2543); ปีที่22- ,(2544-)

Alt Author อรทัย วารีสอาด
Journal โดมทัศน์ 23, 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2545) 37-48 : ภาพประกอ

ภาพประกอบ 7 ข้อมูลบรรณานุกรมของบทความวารสารภาษาไทย

ดังนั้น เมื่อสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลมา ผู้ใช้จะต้องแก้ไขแต่ละรายการหลังจากโอนมาแล้ว แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมของบทความวารสารภาษาต่างประเทศจากฐานข้อมูลออนไลน์ ปรากฏว่า การถ่ายโอนจากฐานข้อมูลออนไลน์สามารถดึงข้อมูลบรรณานุกรมของบทความมาได้ครบถ้วนและถูกต้อง สามารถนำไปใช้ได้ทันที

6. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐส่วนใหญ่ อยู่ในระหว่างการเริ่มพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติและยังไม่พร้อมที่จะเปิดบริการสืบค้นผ่านมาตรฐาน Z39.50

7. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบางแห่งยังไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของการเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยใช้มาตรฐาน Z39.50 แต่เข้าใจว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญ ควรเก็บเป็นความลับหรือไม่ควรเผยแพร่ออกไป เช่น เลขไอพีแอสเดร็ส (IP Address) ชื่อฐานข้อมูล เป็นต้น ห้องสมุดหรือมหาวิทยาลัยบางแห่งปิดช่องทางการเข้าออกของการเชื่อมต่อ (Port) หรือติดตั้งไฟล์วอลล์ (Firewall) ป้องกันอย่างเข้มแข็งมาก ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดไม่สามารถเชื่อมต่อ สืบค้น หรือถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมตามที่ต้องการได้

8. มหาวิทยาลัยบางแห่งไม่เปิดช่องทางการเข้าออกของการเชื่อมต่อสำหรับการใช้เครือข่ายไร้สาย (Wireless Network) ทำให้ผู้ใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมไม่สามารถสืบค้นฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดได้

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นมุมมองหนึ่งของผู้ใช้ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยมีโปรแกรมจัดการบรรณานุกรมผ่านมาตรฐาน Z39.50 เป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลโดยตรง ข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ในการเขียนบรรณานุกรมอาจไม่สอดคล้องกับที่บรรจุอยู่ในฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

แม้แต่เครื่องหมายวรรคตอน ผู้ใช้ก็ไม่สนใจว่าทางห้องสมุดจะใช้อะไร จะมีหรือไม่มี ไม่ได้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม โปรแกรมจะสร้างให้อัตโนมัติ สิ่งเหล่านี้จึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึง แต่สำหรับข้อมูลบางอย่างมีความสำคัญมากและจำเป็นต้องใช้ในการเขียนบรรณานุกรม ทั้งนี้ห้องสมุดมองข้ามจุดนี้ไป และถกเถียงกันเองว่าจะใส่ข้อมูลอะไรลงไปในฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ใส่ข้อมูลไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ หรือไม่ครบถ้วน ถ้าเป็นไปได้ ห้องสมุดน่าจะหันกลับไปมองในมุมมองของผู้ใช้บ้าง อาจจะใช้วิธีสำรวจหรือวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนว่า ผู้ใช้จำเป็นต้องใช้ข้อมูลอะไร ส่วนใด หรือไม่ใช้ข้อมูลอะไร จะได้ใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

บทสรุป

การใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันการศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดและภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ฯ ควรส่งเสริมการอบรมหรือสอนการใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่มีส่วนช่วยส่งเสริมนิสิตนักศึกษา คณาจารย์และนักวิจัย ให้สามารถเขียนบรรณานุกรมได้ถูกต้องมากขึ้น รวมถึงสามารถสืบค้นและรวบรวมข้อมูลบรรณานุกรมได้สะดวกรวดเร็วและครบถ้วน เมื่อผู้ใช้เกิดความคุ้นเคยกับโปรแกรม ก็จะมีกำลังใจในการใช้โปรแกรมต่อไป แต่ถ้าหากผู้ใช้ได้รับการอบรมแล้ว แต่ไม่นำไปใช้ ก็จะรู้สึกว่าใช้ยากและไม่เคยชินกับโปรแกรม เมื่อนานเข้า ก็จะลืมเลือนแล้วก็เลิกใช้ไปโดยปริยาย

นอกจากนี้ ทางห้องสมุดซึ่งเป็นเจ้าของฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศนั้น ควรรับบทบาทสำคัญในการประสานงานกับสำนักคอมพิวเตอร์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัย เพื่อกำหนดนโยบายและเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับมาตรฐาน Z39.50 แก่บุคลากรในหน่วยงาน ตลอดจนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงและสืบค้นพร้อมถ่ายโอนข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งติดตามดูแลการสืบค้นฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดอื่นๆ ในเครือข่ายฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด ตลอดจนปรับปรุงมาตรฐาน Z39.50 ที่ใช้อยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และประเด็นสุดท้าย กลุ่มห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐควรเร่งพัฒนาความร่วมมือในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรฐานมาร์คและมาตรฐาน Z39.50 เพื่อใช้ในการสร้างฐานข้อมูลบรรณานุกรมที่ถูกต้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตลอดจนเพื่อการแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะเป็นผลดีอย่างยิ่งต่อนิสิตนักศึกษา อาจารย์และนักวิจัยในการส่งเสริมการสืบค้นและถ่ายโอนข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดในประเทศไทยได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

บรรณานุกรม

อรทัย วารีสอาด. 2551. **รายงานการวิจัยเรื่องการใช้โปรแกรมเอ็นด์โน้ต (Endnote) เพื่อการจัดการบรรณานุกรมในแบบของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Bhakdibutr, Chirawan; & Keesiri, Sutannee. 1999. **University Libraries in Thailand.** Retrieved September 9, 2007, from http://tla. tiac.or.th/ifla/Ifla99_6.htm

Bibliography Software. 2007. Retrieved April 21, 2007, from http://www.educational-software-directory.net/reference/bibliography.html

Endnote 9: Users Guide for Windows. 2006. Retrieved April 8, 2007, from http://endnote. com/support/helpdocs/EndNote9Manual.pdf

Gateway to Library Catalogs. 2007. Retrieved October 23, 2007, from http://www.loc.gov/z3950

Srinakharinwirot University Libraries: IPAC Search. 2008. Retrieved August 4, 2008, from http://library.swu.ac.th/#focus

Srinakharinwirot University: ThaiLIS Union Catalog Search. 2008. Retrieved August 4, 2008, from http://uc.thailis.or.th/ cgi-bin/gwchameleon?lng=en&skin=swu

Thomson Researchsoft: Products. 2007. Retrieved October 9, 2007, from http://thomsonresearch soft.com/products/

Wareesa-ard, Aurathai. 2004, November. The Role of Academic Libraries in Developing Library Automation Network in Thailand. **The Journal of Academic Librarianship.** 30(6): 502-506.

Z39.50 Questions & Answers. 2007. Retrieved April 20, 2008, from http://www.libraryhq.com/z3950qa.html.

แหล่งข้อมูล ช่องทางการรับความรู้ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการทำฟาร์มแบบมีข้อตกลง ของเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในจังหวัดราชบุรี

ไพโรจน์ เอี่ยมชัยมงค*
นันทิยา อักษรกิตติ์**

บทคัดย่อ

การศึกษาแหล่งข้อมูล ช่องทางการรับความรู้ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลง ของเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งจำนวน 3 กลุ่ม ที่ทำสัญญากับบริษัทเอกชน 3 แห่ง โดยการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในอำเภอโพธาราม และดำเนินสะดวก ของจังหวัดราชบุรีจำนวน 173 ราย โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 จะสอบถามแหล่งข้อมูลที่เกษตรกรได้รับ โดยแหล่งข้อมูลที่ให้เกษตรกรเลือกตอบนั้นมี 12 แหล่งข้อมูล และข้อมูลที่เกษตรกรได้รับแบ่งเป็นสองประเภทคือ 1.ข้อมูลด้านการเพาะปลูก ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลเมล็ดพันธุ์พืช ข้อมูลการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช ข้อมูลการใช้ปุ๋ย ข้อมูลเทคนิคการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว และ 2.ข้อมูลด้านราคาขาย ส่วนที่ 2 นั้นจะสอบถามปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการทำฟาร์มแบบมีข้อตกลง ซึ่งมี 20 ปัจจัยให้เลือก แล้วนำมาทดสอบสมมติฐานที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และส่วนที่ 3 จะเป็นแบบสัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มและผู้บริหารกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม เกี่ยวกับช่องทางการรับความรู้ด้านการเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร แล้วนำมาสรุปเป็นแผนผังของช่องทางการรับความรู้

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในส่วนที่ 1 คือ แหล่งข้อมูลด้านการเพาะปลูกโดยรวมของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัท พบว่าแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุด 3 อันดับแรกที่เกษตรกรจะได้รับความรู้ด้านการเพาะปลูกและราคาขายนั้นล้วนเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเกษตรกร และเกษตรกรจะได้รับความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ น้อยมาก ชี้ให้เห็นว่าการเผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ ต้องเผยแพร่ผ่านบุคคลที่อยู่รอบข้าง และต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของเกษตรกร ผลการวิจัยในส่วนที่ 2 นั้น พบว่ามี 11 ปัจจัยจาก 20 ปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลงของเกษตรกร ที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งของทั้ง 3 บริษัท ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด 3 ปัจจัยแรกจะเกี่ยวข้องกับการที่บริษัทคู่สัญญามีเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูกและการป้องกันโรค บริษัทให้ความช่วยเหลือด้านพันธุ์พืชและอุปกรณ์การเกษตร และสามารถขายผลผลิตในราคาที่แน่นอน และผลการวิจัยในส่วนที่ 3 นั้น พบว่าช่องทางการรับความรู้ของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัทแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับลักษณะการรวมกลุ่มของเกษตรกร และลักษณะชุมชนโดยรอบที่เกษตรกรอาศัยอยู่ แต่โดยรวมแล้วจะพบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐ และเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกรคนอื่น ๆ นั้น เป็นช่องทางที่มีบทบาทต่อเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเกษตรกรตัวอย่างนั้นจะเป็นช่องทางการนำข้อมูลสู่เกษตรกรโดยตรง

* ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
** ภาควิชาบริหารธุรกิจเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Information Source, Knowledge Receiving Channels and Factors that Relates to Decision Making for Contract Farming of Asparagus Farmers in Ratchaburi Province.

Pairoj Eamchaimongkol*

Nantiya Aksornkitti**

Abstract

This study focused on information source of production, knowledge receiving channels, and decision-making factors on Asparagus Contract Farming. Questionnaires for 3 groups of contracted farmers with 3 private companies in Photharam and Dumnoensaduak, Ratchaburi Province, accounting 173 farmers, were undertaken. Questionnaires are composed of 3 parts, the first part is about information source and there are 12 information sources. Information sources are divided into 2 types, Production information and Price Information. The second part is decision-making factors which there are 20 factors. The third part is questionnaires for interviewing with the head of farmers groups about the knowledge receiving channels.

The result of the first part founded that the first 3 important information sources are about the people that involved with daily life of farmers. The farmers rarely receive the knowledge from another information sources. The result of the second part founded that there are 11 decision-making factors that relate decision-making in contract farming. The most 3 important decision-making factors on contract farming production were 1) support from company for production and disease control 2) support from company for seed and agricultural machines, and 3) support from company for stable prices, respectively.

The result of the third part founded that the knowledge receiving channels on production among 3 groups were little different, depend on the characteristics of farmers communities. And we can conclude that the government officers and farmer leaders are the channels which bring the information to farmers directly. So the government and private organizations must have the role as the information sources and distributed the knowledge to the farmers.

* Department of Library Science, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

** Department of Agri-business Administration, Faculty of Agriculture Technology, King Mongkut's Institute of Technology Lardkrabang

ความเป็นมาของปัญหา

ปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูล ซึ่งมีแหล่งข้อมูลจำนวนมากให้เลือกรวมถึงข้อมูลด้านการเกษตร โดยหน่อไม้ฝรั่ง (Asparagus) เป็นพืชที่มีการเพาะปลูกและส่งออกมาก การปลูกหน่อไม้ฝรั่งในเขตจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลง (Contract Farming) กับบริษัทเอกชน โดยบริษัทเอกชนอาจให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในหลายๆ ด้าน รวมถึงการประกันราคาขาย ดังนั้นเกษตรกรต้องหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต ซึ่งนำมาสู่การเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาถึงแหล่งข้อมูล ช่องทางการรับความรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลงของเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในจังหวัดราชบุรี เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องนำผลการศึกษาไปใช้วางแผนการหาช่องทาง และเผยแพร่ความรู้ให้แก่เกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแหล่งที่มาของข้อมูลและช่องทางในการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่เกษตรกรผู้ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง ที่ปลูกแบบมีข้อตกลง

2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ ในการเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร

ปริทัศน์วรรณกรรมที่สำคัญ

พิมพ์พิศ ทีฆะเนตร์ (2539:1) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกรอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

1. ปัจจัยด้านอายุ รายได้ จำนวนแรงงานในครอบครัว การเปิดรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากบริษัทเอกชน และครู/อาจารย์ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05

2. การเปิดรับข่าวสารจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่ง ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

สุวรรณา ประณีตวตกุล (2540:52) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการทำสัญญาฟาร์มแบบมีข้อตกลงของสินค้าเกษตร : กรณีศึกษาสับปะรด พบว่าการทำฟาร์มแบบมีข้อตกลงจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านผลกำไรและวินัยของเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาโดยการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งในอำเภอโพธาราม และ ดำเนินสะดวก ของจังหวัดราชบุรี โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัทเอกชน 3 บริษัท คือ บริษัท A บริษัท B และ บริษัท C รวมจำนวน 173 ราย ที่ความเชื่อมั่น 95% โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

แบบสอบถามส่วนที่ 1 จะสอบถามแหล่งข้อมูลที่เกษตรกรได้รับ โดยแหล่งข้อมูลที่ให้เกษตรกรเลือกตอบนั้นมี 12 แหล่งข้อมูล และข้อมูลที่เกษตรกรได้รับแบ่งเป็นสองประเภทคือ 1. ข้อมูลด้านการเพาะปลูก ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลเมล็ดพันธุ์พืช ข้อมูลการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช ข้อมูลการใช้ปุ๋ย ข้อมูลเทคนิคการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว และ 2. ข้อมูลด้านราคาขาย

แบบสอบถามส่วนที่ 2 จะสอบถามปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการทำฟาร์มแบบมีข้อตกลง ซึ่งมี 20 ปัจจัยให้เลือก แล้วนำมาทดสอบสมมติฐานที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

แบบสอบถามส่วนที่ 3 จะเป็นแบบสัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มและผู้บริหารภายในกลุ่ม

เกี่ยวกับช่องทางการรับความรู้ด้านการเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร แล้วนำมาสรุปเป็นแผนผังของช่องทางการรับความรู้ด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรจำนวน 3 กลุ่ม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งในส่วนแรกจะเป็นผลการศึกษาถึงแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญมากที่สุด 3 อันดับแรกโดยรวมของเกษตรกรที่ทำสัญญากับทั้ง 3 บริษัท ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แหล่งข้อมูลด้านเมล็ดพันธุ์

ข้อมูลด้านเมล็ดพันธุ์	
อันดับ	**แหล่งข้อมูล**
1	ญาติและเพื่อนบ้าน
2	เจ้าหน้าที่จากบริษัทเอกชน
3	ประธานกลุ่ม

ตารางที่ 2 แหล่งข้อมูลด้านการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช

ข้อมูลด้านการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช	
อันดับ	**แหล่งข้อมูล**
1	ญาติและเพื่อนบ้าน
2	เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ
3	เจ้าหน้าที่จากบริษัทเอกชน

ตารางที่ 3 แหล่งข้อมูลด้านปุ๋ย

ข้อมูลด้านการใช้ปุ๋ย	
อันดับ	**แหล่งข้อมูล**
1	ญาติและเพื่อนบ้าน
2	เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ
3	ประธานกลุ่ม

ตารางที่ 4 แหล่งข้อมูลด้านเทคนิคการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

ข้อมูลด้านเทคนิคการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว	
อันดับ	**แหล่งข้อมูล**
1	ญาติและเพื่อนบ้าน
2	เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ
3	เจ้าหน้าที่จากบริษัทเอกชน

ตารางที่ 5 แหล่งข้อมูลด้านราคาขาย

ข้อมูลด้านการราคาขาย	
อันดับ	**แหล่งข้อมูล**
1	เจ้าหน้าที่จากบริษัทเอกชน
2	ประธานกลุ่ม
3	ญาติและเพื่อนบ้าน

ผลการศึกษาส่วนที่สองจะเป็นผลการศึกษาถึงช่องทางการรับความรู้ด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรแต่ละบริษัท ซึ่งสามารถแสดงเป็นผังดังรูปที่ 1, 2 และ 3 ตามลำดับ ดังนี้

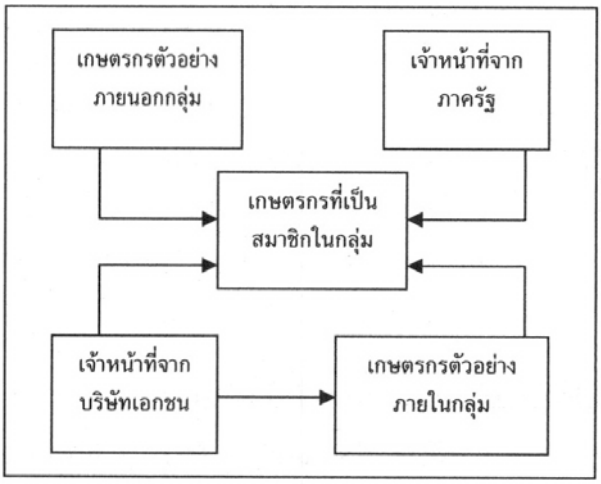

รูปที่ 1 ช่องทางการรับข้อมูลด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัท A

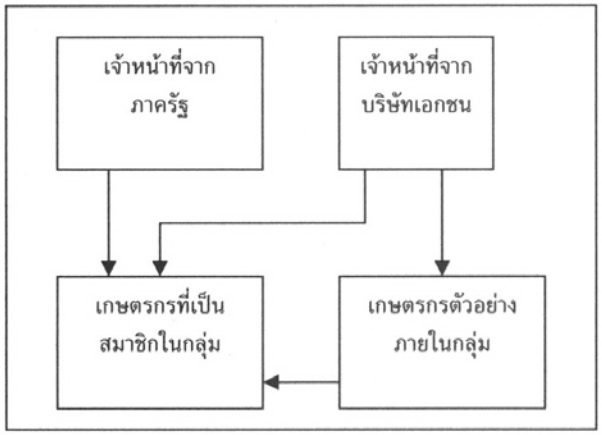

รูปที่ 2 ช่องทางการรับข้อมูลด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัท B

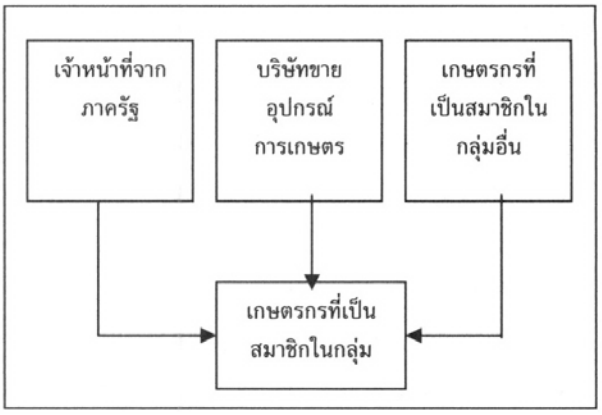

รูปที่ 3 ช่องทางการรับข้อมูลด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัท C

ผลการศึกษาส่วนที่สาม จะเป็นผลการศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่งแบบมีข้อตกลงกับบริษัท ดังแสดงไว้ในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกหน่อไม้ฝรั่งแบบมีข้อตกลง

ปัจจัยต่าง ๆ	Chi-square (Asymp.Sig.)	Cramer's V
บริษัทมีเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านความรู้การปลูกหน่อไม้ฝรั่งและการป้องกันโรค	68.105 (0.000)	0.635
บริษัทให้ความช่วยเหลือด้านพันธุ์พืชและอุปกรณ์การเกษตร	57.245 (0.000)	0.580
สามารถขายผลผลิตในราคาที่แน่นอน	36.048 (0.000)	0.462
บริษัทมีการอบรมและนำความรู้ใหม่ ๆ มาถ่ายทอดสม่ำเสมอ	32.319 (0.000)	0.436
บริษัทมีกฎเกณฑ์ในการเพาะปลูกที่เข้มงวด เช่น ห้ามใช้สารเคมี	23.846 (0.000)	0.375
ให้ราคาดีกว่าบริษัทอื่น	19.658 (0.000)	0.340
บริษัทมีความมั่นคง	19.354 (0.000)	0.336
ราคาตามสัญญาสามารถเปลี่ยนแปลงตามราคาตลาด	16.916 (0.000)	0.315
บริษัทคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม	16.834 (0.000)	0.314
มีการประชุมประสานงานกันระหว่างกลุ่มกับทางบริษัทอยู่เสมอ	12.270 (0.002)	0.268
บริษัทมีบทลงโทษที่รุนแรงเมื่อทำผิดสัญญา เช่น ตัดออกจากกลุ่ม	6.866 (0.032)	0.200

สรุปผลการวิจัย

แหล่งข้อมูลด้านการเพาะปลูกที่สำคัญที่สุดอันดับแรกของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัทคือ ญาติและเพื่อนบ้าน ส่วนแหล่งข้อมูลด้านราคาขายที่สำคัญที่สุดอันดับแรกของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัทคือ เจ้าหน้าที่จากบริษัทเอกชนคู่สัญญา ช่องทางการรับความรู้ด้านการเพาะปลูกของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัทมีความแตกต่างกันบ้าง และสำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลงมากที่สุด 3 ปัจจัยแรก คือ 1) บริษัทมีเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหน่อไม้ฝรั่ง และการป้องกันโรค 2) บริษัทให้ความช่วยเหลือด้านพันธุ์พืชและอุปกรณ์การเกษตร และ 3) สามารถขายผลผลิตในราคาที่แน่นอน

อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในส่วนที่ 1 คือ แหล่งข้อมูลด้านการเพาะปลูกโดยรวมของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัท พบว่าแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุด 3 อันดับแรกที่เกษตรกรจะได้รับความรู้ด้านการเพาะปลูกและราคาขายนั้นล้วนเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเกษตรกรทั้งสิ้น ส่วนแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เหลือ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือเอกสารเผยแพร่ ฯลฯ นั้น เกษตรกรจะได้รับความรู้จากแหล่งข้อมูลเหล่านี้น้อยมากหรือแทบไม่ได้เลย ชี้ให้เห็นว่าการเผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตรที่มีผลและมีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ ต้องเผยแพร่ผ่านบุคคลที่อยู่รอบข้าง และเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของเกษตรกร

สำหรับผลการวิจัยในส่วนที่ 2 นั้น ช่องทางการรับความรู้ของเกษตรกรทั้ง 3 บริษัทแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับลักษณะการรวมกลุ่มของเกษตรกร และลักษณะชุมชนโดยรอบที่เกษตรกรอาศัยอยู่ แต่โดยรวมแล้วจะพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกรคนอื่น ๆ นั้น เป็นช่องทางที่มีบทบาทต่อเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเกษตรกรตัวอย่างนั้นจะเป็นช่องทางการนำข้อมูลสู่เกษตรกรโดยตรง

และผลการวิจัยในส่วนที่ 3 นั้น พบว่ามี 11 ปัจจัย จาก 20 ปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพาะปลูกแบบมีข้อตกลงของเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งของทั้ง 3 บริษัท ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด 3 ปัจจัยแรกจะเกี่ยวข้องกับการที่บริษัทคู่สัญญามีการช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ และการขายผลผลิตให้แก่บริษัทได้ในราคาที่แน่นอน

บรรณานุกรม

กองส่งเสริมพืชสวน. 2540. **หน่อไม้ฝรั่ง.** กรมส่งเสริม การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.

ชัชรี นาทุม. 2543. **การถ่ายทอดเทคโนโลยี: กรณีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งเพื่อการส่งออกของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม.** ว.เกษตรศาสตร์ (สังคม) ปีที่ 21: 1-10

พิมพ์พิศ ทีฆะเนตร์. 2539. **ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

สุวรรณา ประณีตวตกุล. 2540. **รูปแบบการทำฟาร์มแบบมีข้อตกลงของสินค้าเกษตร: กรณีศึกษาสับปะรด.** ว.เศรษฐศาสตร์เกษตร 16(2).

Mingsarn et.al. 2532. **Agricultural Information and Technological Change in Northern Thailand.** Bangkok.

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษากลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ปัทมา สมพงษ์*

บทคัดย่อ

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษากลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหมในชุมชนปักธงชัย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. องค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้า 2. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม 3. องค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม การถ่ายทอดความรู้การทำผ้าไหมมีความสำคัญในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน มี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมภายในชุมชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดการทำผ้าไหมระหว่างเครือญาติหรือครอบครัว 2) การรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมจากภายนอกชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมอบรมจากส่วนราชการ เช่น การอบรมให้ความรู้ทางด้านการผลิตผ้าไหมจากอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหม

* มหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-base Society and Economy) ซึ่งความรู้ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งที่นำมาใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เพื่อเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศบนเศรษฐกิจฐานความรู้และพัฒนาประเทศเข้าสู่สังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ที่จะสามารถใช้ความรู้และดึงเอาความรู้และภูมิปัญญาของชาติมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศชาติได้ โดยเป็นการใช้ให้เกิดความคุ้มค่าบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการผสมผสานภูมิปัญญาความรู้ดั้งเดิมของสังคมกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อการพัฒนาให้เกิดคุณค่า มูลค่าและรายได้ต่อชุมชน จากกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้งด้วยตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของสังคมได้กลายมาเป็นตัวแปรที่สำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยมีหลากหลายและถูกจัดเก็บอยู่ในหลายรูปแบบ อาทิ ความรู้ทางด้านหมอพื้นบ้าน สมุนไพร อาหาร และอื่นๆ รวมทั้งการจัดทำเครื่องนุ่งห่ม เช่น การทำผ้าไหม

การทำผ้าไหมถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านที่แทรกเข้าไปอยู่ในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี นับเป็นความชาญฉลาดของภูมิปัญญาไทยที่สามารถทักทอผ้าจากเส้นใยที่เกิดจากการสร้างของสัตว์ประเภทหนึ่งให้มีความสวยงามและมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ภูมิปัญญาด้านผ้าไหมจึงถูกนำมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์เพื่อการค้าและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมจึงนับเป็นมรดกสืบทอดของชุมชนหากไม่มีการสืบทอดให้เป็นภูมิปัญญาของชุมชนแล้วภูมิปัญญาดังกล่าวก็จะสูญสลายไป

ภูมิปัญญาในการทำผ้าไหมนั้นมีอยู่กระจายทุกภาคส่วนของประเทศไทย แต่ที่เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงมากมีอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นแหล่งผ้าไหมทอด้วยมือที่เป็นที่รู้จักกันดีมาช้านาน เนื่องจากความมีชื่อเสียงของผ้าไหมอีสานทำให้ทุกวันนี้การทอผ้าไหมในภาคอีสานแพร่กระจายไปในท้องถิ่นต่างๆ มากมายหลายท้องถิ่นแต่ละถิ่นจะมีรูปแบบและวิธีการที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองแตกต่างกันไปอย่างน่าสนใจ ประกอบกับในปัจจุบันการทอผ้าไหมได้กลายเป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่มีลูกค้าต้องการเป็นจำนวนมาก จึงต้องใช้เครื่องจักรทำแทนคน สิ่งที่ตามมาคือทำให้องค์ความรู้ของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมกลายไปเป็นลิขสิทธิ์ของคนอื่นหรือมีผู้นำไปปรับแต่งเป็นงานอื่นๆ อันขาดลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักฐานบอกเล่าชีวิตความเป็นมาของผู้คนและชุมชน ดังนั้นจึงมีคำถามว่าท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ที่นำเอาภูมิปัญญาอันเป็นองค์ความรู้ของชุมชนมาพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจรายได้ของคนในชุมชน ทำอย่างไรจึงจะรักษาภูมิปัญญาอันเป็นมรดกของสังคมเอาไว้ได้ไม่ให้แปรเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนาของทุนนิยมมากเกินไป ให้ชุมชนได้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญขององค์ความรู้ของชุมชนและรู้จักที่จะรักษาเอาไว้ให้ได้

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงในด้านการทำผ้าไหม อันเป็นที่รู้จักกันในนามผ้าไหมโคราช ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอันแท้จริงของประชาชนดั่งเดิมของชาวโคราช โดยเฉพาะที่อำเภอปักธงชัยซึ่งเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงในด้านการทำผ้าไหมคุณภาพดี ผ้าไหมที่ส่งออกต่างประเทศส่วนมากทอที่อำเภอปักธงชัย จุดเด่นของผ้าไหมปักธงชัยคือ เป็นผ้าไหม

พื้นบ้านที่ทอด้วยมือ เป็นผ้าไหมสีสันสวยงามที่เกิดจากการย้อมสีธรรมชาติ ผิวผ้าไม่เรียบ แต่มีปมที่เกิดจากการต่อกันของเส้นไหมและขนาดของเส้นไหมที่ไม่เท่ากัน ทำให้ผ้าไม่เรียบเสมอกันเหมือนผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักรเช่นเดียวกับผ้ามัดหมี่ของอำเภอปักธงชัย ที่มีรูปแบบเป็นของตนเองคือ มีสีสันและลวดลายที่เรียบง่ายแต่งดงาม (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527)

สภาพการทำผ้าไหมของอำเภอปักธงชัยในปัจจุบัน มีโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าไหมมาตั้งในเขตพื้นที่อำเภอจำนวนมาก มีการจ้างแรงงานในหมู่บ้านทอผ้าไหม ชาวบ้านเริ่มรับจ้างทอผ้ากันมากขึ้นเกิดรายได้จากการรับจ้างทอผ้าไหมทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากอดีตที่เคยทำนาเป็นอาชีพหลักทำผ้าไหมเป็นอาชีพเสริมเปลี่ยนมาเป็นทำผ้าไหมเป็นอาชีพหลักและทำนาเป็นอาชีพเสริม เพราะรายได้จากการรับจ้างทอผ้าไหมสามารถนำมาใช้ในครอบครัวและส่งบุตรหลานให้ได้เล่าเรียนสูงๆ ส่วนการทำนาเป็นการทำไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน (บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530)

รูปแบบของผ้าทอในปัจจุบันมีการประยุกต์หรือคิดค้นลวดลายขึ้นใหม่มากมาย ได้แก่ ผ้าไหมพิมพ์ลายหรือผ้าบาติก ซึ่งเป็นการผสมผสานฝีมือที่ทอผ้าพื้นผสมกับการออกแบบที่ทันสมัยทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ โดยได้รับการถ่ายทอดจากผู้ทอผ้าในพื้นที่ของจังหวัดใกล้เคียงและพบว่าตลาดก็มีความสนใจเป็นอย่างมาก แต่การพิมพ์ลายและการทำบาติกนั้นไม่ได้อาศัยองค์ความรู้เดิมของชาวบ้าน แต่เป็นความรู้ใหม่จากสังคมภายนอกที่ต้องเสียเงินไปจ้าง (ผ้าทอพื้นเมืองในภาคอีสาน, 2543) ทำให้ขาดการสืบทอดเอกลักษณ์หรือศิลปะของการทอผ้าแบบดั้งเดิมและเนื่องจากเหลือผู้ทอผ้าที่พอจะถ่ายทอดได้อยู่เพียงไม่กี่คนในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ อีกทั้งความตื่นตัวในการทอผ้าลวดลายแบบโบราณหรือลายดั้งเดิมของประชาชนในวัยหนุ่มสาวก็มีน้อยลงมาก จึงทำให้น่าเป็นห่วงว่าเอกลักษณ์หรือศิลปะดั้งเดิมจะสูญหายไปในอนาคต (ผ้าทอพื้นเมือง : การสำรวจผู้ผลิตทั่วประเทศ, 2543)

จากสภาพแวดล้อมด้านต่างๆ หรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังกล่าว หากไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการทำผ้าไหมของชาวบ้านปักธงชัยอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสืบทอดและสั่งสมกันมาแต่โบราณแล้ว ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนก็จะสูญสลายไป ซึ่งกระบวนการหนึ่งที่สามารถนำไปใช้จัดการได้คือ กระบวนการจัดการความรู้ การจัดการความรู้คือ กระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนได้แก่ 1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) 5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) 7) การเรียนรู้ (Learning) (บุญดี บุญญากิจ และคณะ, 2548) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าไหมจากกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมและการทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมามีอะไรบ้างและต้นแบบแนวความรู้หรือครูภูมิปัญญาคือใคร รวมถึงวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาตามกระบวนการจัดการความรู้เฉพาะกระบวนการการค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนเท่านั้น ซึ่งผลการวิจัยจะทำให้ทราบองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมและวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมการใช้องค์ความรู้โดยไม่ทำลายองค์ความรู้ของชุมชน

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิจัยกรณีศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์หาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมของกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งในหลายชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผลิตผ้าไหมที่มีชื่อเสียง

โดยกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยสมาชิกของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าผ้าไหม จำนวน 40 คน ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่ กลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ทอมือชุมชนธงชัย กลุ่มไหมทอมือปักธงชัย กลุ่มอาชีพสหกรณ์ศิลปะผ้าไหมปักธงชัย กลุ่มผู้ประกอบการทอผ้าไหมและเขียนบาติก ซึ่งกลุ่มเป้าหมายสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ครูภูมิปัญญา ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการทำผ้าไหมจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบสานภูมิปัญญาการทำผ้าไหมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ กลุ่มละ 3 คน รวม 15 คน

2) ช่างทอผ้าไหม ได้แก่ ผู้มีความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการทำผ้าไหมและมีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมไม่น้อยกว่า 5 ปี กลุ่มละ 5 คนรวม 25 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึก

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ได้แก่ รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล รายละเอียดเกี่ยวกับผ้าไหมในชุมชน รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหม โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำมาเขียนสรุปและถอดความ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และนำเสนอในรูปของการพรรณนาและตาราง

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลของการศึกษาโดยสรุปพบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลและสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการทำผ้าไหมในชุมชนปักธงชัย

กลุ่มผู้ผลิตสินค้าผ้าไหม มีอยู่ทั้งหมด จำนวน 17 กลุ่ม ที่ลงทะเบียนไว้กับสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปักธงชัย โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาจำนวน 8 กลุ่ม โดยการพิจารณาจากรายชื่อว่าเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มีการรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าผ้าไหม แต่เมื่อลงไปเก็บข้อมูลพื้นที่ในขณะนั้นพบว่ากลุ่มผู้ผลิตสินค้าผ้าไหมส่วนใหญ่ได้ยกเลิกไป

เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ยังคงเหลือดำเนินการอยู่เพียง 5 กลุ่ม ผู้วิจัยจึงเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ทั้งหมด ได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่ กลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ทอมือชุมชนธงชัย กลุ่มไหมทอมือปักธงชัย กลุ่มอาชีพสหกรณ์ศิลปะผ้าไหมปักธงชัย กลุ่มผู้ประกอบการทอผ้าไหมและเขียนบาติก ผลวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์พบว่า การให้ความสนใจในการทำผ้าไหมของกลุ่มคนในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มผู้สูงอายุ จะให้ความสนใจการทำผ้าไหมซึ่งถือว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และการทอผ้าไหมถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของคนในชุมชน

2) กลุ่มหนุ่มสาว ซึ่งไม่ค่อยให้ความสนใจในการทำผ้าไหม อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเท่าใดนัก เนื่องจากการศึกษาเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เยาวชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาในระบบมากขึ้น เมื่อได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นก็จะมีช่องทางในการประกอบมากขึ้น จึงส่งผลให้เยาวชนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นตามที่ตนได้ศึกษาเล่าเรียนมา และอาชีพเหล่านั้นก็เป็นอาชีพที่จะต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น การเลือกเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากเห็นว่าการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมสบายและได้ผลตอบแทนรวดเร็วกว่าการทำผ้าไหม จึงทำให้ชุมชนขาดบุคลากรรุ่นใหม่ในการสืบทอดภูมิปัญญาการทำผ้าไหม

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดยังเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ลายผ้าดั้งเดิมของปักธงชัย ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ต้องการอนุรักษ์ลวดลายผ้าดั้งเดิมของชุมชนไว้จากการสัมภาษณ์ พบว่า หากไม่มีการอนุรักษ์ลวดลายผ้าดั้งเดิมของชุมชน อันสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนไว้แล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นก็จะสูญหายไปไม่เหลือให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็น โดยการสืบทอดความรู้การทำผ้าไหมโดยญาติผู้ใหญ่หรือสูงอายุในครอบครัวกำลังค่อยๆ เลือนหายไปเนื่องจากเหลือผู้ทอผ้าที่พอจะถ่ายทอดได้อยู่เพียงไม่กี่คนในพื้นที่ อีกทั้งความตื่นตัวในการทอผ้าลวดลายโบราณหรือลายดั้งเดิมของคนกลุ่มหนุ่มสาวก็มีน้อยลงมาก และส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการทอผ้าไหมที่มิได้อาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ทำให้ชุมชนขาดการสืบทอดเอกลักษณ์หรือศิลปะของการทอผ้าแบบดั้งเดิม ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมของบรรพบุรุษหากมิได้สืบทอดต่อๆ กันไปก็จะสูญหายไปจากชุมชน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของผ้าทอไปเป็นผ้าไหมพิมพ์ลายหรือผ้าบาติกและพบว่าตลาดก็มีความสนใจเป็นอย่างมาก

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหมในชุมชนปักธงชัย

1) องค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้า การผลิตผ้าไหมที่ใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนยังคงมีสืบทอดเอกลักษณ์การทำอยู่ในปัจจุบัน แต่มีการผลิตผ้าไหมที่ไม่ได้ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน แต่เป็นความรู้ใหม่จากสังคมภายนอก เป็นการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าไหม ซึ่งลวดลายผ้าไหมแบบโบราณได้เริ่มสูญหายไปจากชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของโครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2543) พบว่า ลวดลายในการทอในปัจจุบัน มีการประยุกต์หรือคิดค้นลวดลายขึ้นใหม่มากมาย จากการถ่ายทอดจากผู้ทอผ้าในพื้นที่ของจังหวัดใกล้เคียง และสอดคล้องกับการศึกษาสมบูรณ์ คงกับพันธ์ และคณะ (2548) พบว่า การทอผ้าเกาะยอได้แบ่งลายผ้าออกเป็น 2 กลุ่ม คือลายโบราณมีประมาณ 80 ลาย ลายที่มีชื่อเสียงได้แก่ ลายราชวัตร ลายดอกพิกุล และลายลูกแก้วส่วนลายที่คิดขึ้นใหม่เช่น ลายดอกมุก ลายดอกจิก ลายรสสุคนธ์ ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบของลวดลายผ้าไหมได้เปลี่ยนแปลงไป มีการทอลวดลายประยุกต์มากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ทั้งนี้เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การศึกษา ชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าไหมมาก

ขึ้นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าไหมก็ไม่จำเป็นจะต้องเรียนรู้จากบรรพบุรุษหรือคนภายในครอบครัวของตนเองเท่านั้น หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมีการสนับสนุนและอบรมให้ความรู้การทำผ้าไหมด้วย

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม กระบวนการผลิตผ้าไหม กระบวนการผลิตผ้าไหมในอดีตมีการนำเอาวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในกระบวนการผลิตผ้าไหมเช่น การฟอกหรือการย้อมเส้นไหม แต่ในปัจจุบันนิยมใช้สีสังเคราะห์มากกว่า เนื่องมาจากความรวดเร็วและความสะดวกในการใช้งาน ทั้งนี้เป็นผลจากความเจริญทางด้านการผลิตผ้าไหม อันเนื่องจากการที่มีการก่อตั้งโรงงานผลิตผ้าไหมจำนวนมาก แตกต่างกับการศึกษาของธนพร เวทย์ศิริยานันท์ (2548) ที่กล่าวถึงการฟอกไหมว่า มีการนำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ผักขม ใบกล้วย ก้านกล้วย งวงตาล ไม้ขี้เหล็ก ใบเพกา เปลือกนุ่น เป็นต้นเป็นวัสดุในการฟอกไหม และกล่าวถึงการย้อมสีไหมว่าเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ สีของผ้าไหมจะเป็นที่ดึงดูดใจผู้บริโภคได้เป็นอย่างดีนอกเหนือไปจากคุณภาพของเนื้อผ้าไหม สีที่ได้รับความนิยม คือ สีที่ได้จากธรรมชาติ

3) องค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม เครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม พบว่า เครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหมที่พบในชุมชนปักธงชัย มีมากมายหลายชนิด ซึ่งได้มีการพัฒนาให้มีความทันสมัยมากขึ้น โดยการปรับปรุงเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อสามารถใช้งานได้ด้วยความรวดเร็ว เป็นการเพิ่มผลผลิตและทุ่นแรงเพื่อทอผ้าให้เร็วขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาสมบูรณ์ คงกับพันธ์ และคณะ (2548) พบว่า กระบวนการทอผ้าเกาะยอในด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้านั้น ได้มีการพัฒนาอุปกรณ์ในการกรอด้ายให้มีความรวดเร็วขึ้น โดยนำมอเตอร์ไฟฟ้ามาใช้แทนไนและปรับเปลี่ยนส่วนประกอบของกี่ โดยใช้คันยกหรือคันกระดกแทนลูกกลิ้ง และสอดคล้องกับการศึกษาของทิพวัลย์ คำคง (2537) ที่กล่าวถึง เครื่องมือในการทอผ้าหลายๆ อย่างว่าได้มีการพัฒนาให้สะดวกสบายและรวดเร็วยิ่งขึ้นมีการนำมอเตอร์มาใช้แทนแรงมนุษย์ เช่น เครื่องค้นหูก เครื่องค้นหมี่ หลาปั่นหลอด

ทั้งนี้องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหมทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ตามตารางแนบดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้าและกระบวนการผลิต

ลายผ้า	รายละเอียดของลายผ้า	กระบวนการผลิต	เครื่องมือและอุปกรณ์	ประเภทขององค์ความรู้การทอผ้าไหมที่ใช้
ผ้าไหมพื้นเรียบ	ผ้าไหมที่ไม่มีลวดลายบนผืนผ้า โดยทอเป็นสีเดียวกันตลอดทั้งผืนผ้า เช่น สีน้ำตาลทอง ดำ ขาว น้ำเงิน ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้ใช้วิธีการทอและสอดใส่ลวดลายโดยใช้เทคนิคพิเศษมาใช้ในการทอผ้าลายที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ ลายยกขลิบโบว์ ลายยกขลิบด้นตลอด ลายจกเจดีย์ ลายขยุ้มตีนหมา	นำเอาเส้นไหมยืนและเส้นไหมพุ่งมาทอขัดกันเพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยใช้เส้นไหมพุ่งและเส้นไหมยืน เป็นด้ายสีเดียวกันตลอดทั้งผืนหรืออาจใช้เส้นไหมพุ่งและเส้นไหมยืนต่างสีกันก็จะได้สีที่งดงามแปลกตา **รายละเอียดของการทำลายผ้าไหม** **1. ผ้าไหมลายยกขลิบโบว์ และผ้าไหมลายยกขลิบด้นตลอด** ก่อนที่จะทอต้องยกลายไว้ก่อน โดยการยกเส้นไหมยืนขึ้น ระยะห่างระหว่างลายตามแต่ความต้องการ แล้วสอดเส้นไหมด้ายพุ่งไปตามแนวที่ถูกจับยกขึ้น **2. ผ้าไหมลายจกเจดีย์** ใช้เส้นไหมพุ่งมัดเส้นไหมยืน ให้มีระยะห่างระหว่างลายให้เท่ากัน แล้วสอดเส้นไหมพุ่งเข้าไป จะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วง ๆ เหมือนเจดีย์ **3. ผ้าไหมลายขยุ้มตีนหมา** ใช้เข็มเย็บกระสอบหรือเข็มโครเชท์ร้อยพันเส้นไหมยืนให้มีระยะห่างตามต้องการ ส่วนเส้นไหมพุ่งใช้เส้นไหมตีเกลียวควบกันประมาณ 4-5 เส้น ให้เส้นไหมมีขนาดใหญ่เพื่อที่จะโชว์ลายได้ชัดเจน	1. กง 2. อัก 3. ไน 4. หลอดกรอไหม 5. ฮัง 6. กระสวย 7. กี่กระตุก 8. ฟืม 9. ตะกอ	องค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้าและกระบวนการผลิต (ต่อ)

ลายผ้า	รายละเอียดของลายผ้า	กระบวนการผลิต	เครื่องมือและอุปกรณ์	ประเภทขององค์ความรู้การทอผ้าไหมที่ใช้
ผ้าไหมมัดหมี่	ผ้าที่มีลักษณะของลายผ้าที่เกิดจากการนำเส้นไหมไปมัดด้วยเชือกฟางแล้วนำไปย้อมสีเพื่อให้ได้ลวดลายตามที่ต้องการ ลายหมี่โบราณของชุมชนปักธงชัย อำเภอปักธงชัย ได้แก่ ลายหมี่ข้อ ลายหมี่กระจับหว่าน ลายหมี่กุญแจ ลายหมี่ดอกหญ้า ลายหมี่นาค และลายหมี่ประยุกต์ ซึ่งเป็นลายหมี่ที่คิดขึ้นใหม่ขึ้นอยู่กับจิตนาการและการสร้างสรรค์ของช่างทอ	การนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ เมื่อนำไปย้อมสีอื่นจะได้ไม่ติดสี เพียงซึมเข้าบางส่วน โดยย้อมเรียงลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบตามลวดลายที่กำหนด หลังจากนั้นจึงนำด้ายกรอเข้าหลอดตามลำดับ แล้วนำไปทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้าที่มีลักษณะคลาดเคลื่อนเหลื่อมล้ำอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่	1. กง 2. อัก 3. ไน 4. หลอดกรอไหม 5. ฮัง 6. กระสวย 7. กี่กระตุก 8. ฟืม 9. ตะกอ 10. หลักหมี่	องค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน
ผ้าไหมหางกระรอก	ผ้าพื้นที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งเรียกชื่อตามผิวสัมผัส เพราะลายที่ปรากฏบนเนื้อผ้าเป็นเส้นฝอยฟู มองดูเหมือนขนอ่อน ๆ เหลือบระยับ คล้ายกับขนของหางกระรอก แลดูสวยงาม แปลกตา ภาษาท้องถิ่นเรียกว่าผ้าลูกลาย เป็นผ้าที่ทำยาก ต้องอาศัยฝีมือ ความประณีตและความชำนาญในการทำ ผ้าไหมหางกระรอกเชิงทอง เป็นผ้าไหมหางกระรอก เป็นผ้าภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 สมัยโบราณเป็นผ้าที่ใช้ในงานแต่งงาน	การนำเส้นไหมมาทำการฟอกและย้อมสีตามต้องการ จากนั้นนำเส้นไหมต่างสีกัน 2 เส้นมาเข็นควบกันให้เข้าเป็นเกลียวเพื่อให้เป็นสีเดียวกัน เช่น สีเขียวควบสีเหลือง สีแดงควบสีเหลือง เป็นต้น และเพื่อให้เส้นไหมมีความสม่ำเสมอกันและนำมาทอ จะได้ผ้าไหมหางกระรอกที่สวยงามอันเกิดจากความเลื่อมของสีผ้าเมื่อทอแล้ว **รายละเอียดของการทำผ้าไหมหางกระรอกเชิงทอง** การทอผ้าไหมหางกระรอกโดยทอประมาณ 4 หลา ในหลาที่ 1 และ 4 จะใส่เชิงทองเข้าไป	1. กง 2. อัก 3. ไน 4. หลา 5. หลอดกรอไหม 6. ฮัง 7. กระสวย 8. กี่กระตุก 9. ฟืม 10. ตะกอ	องค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้าและกระบวนการผลิต (ต่อ)

ลายผ้า	รายละเอียดของลายผ้า	กระบวนการผลิต	เครื่องมือและอุปกรณ์	ประเภทขององค์ความรู้การทอผ้าไหมที่ใช้
ผ้าไหมบาติก	ผ้าไหมพื้นเรียบที่มีเขียนลวดลายแบบบาติก ที่สวยงามตามต้องการบนพื้นผ้า โดยใช้เส้นเทียนเป็นตัวกันสีเพื่อให้สีติดบนผ้าในส่วนที่ต้องการ	นำผ้าไหมพื้นเรียบมาเขียนลวดลายบนเนื้อผ้าด้วยขี้ผึ้งแล้วนำไปย้อมสีตามต้องการจากนั้นจะต้มผ้าเพื่อละลายขี้ผึ้งออกก็จะได้ลวดลายและสีสันตามต้องการ	1. กง 2. อัก 3. ไน 4. หลอดกรอไหม 5. ฮัง 6. กระสวย 7. กี่กระตุก 8. ฟืม 9. ตะกอ	องค์ความรู้ใหม่ของชุมชนที่รับการถ่ายทอดจากภายนอกชุมชน เป็นการผสมผสานฝีมือที่ทอผ้าพื้นผสมกับการออกแบบที่ทันสมัยทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีความสวยงาม ซึ่งพบว่าตลาดมีความสนใจเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 2 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม

รายชื่อ	ประเภท	ลักษณะสำคัญ/การใช้ประโยชน์	อุปกรณ์ดั้งเดิม/คิดขึ้นใหม่
1. กง	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	เป็นเครื่องมือสำหรับใส่ไหมที่เป็นปอย (ไน) แล้วนำไปกรอใส่ไนอีก เป็นไม้เล็กๆ ยาวประมาณ 60 - 70 เซนติเมตร จำนวนข้างละ 3 ไม้วางไขว้เป็นรูปกากบาททั้ง 2 ข้าง ตรงกลางจะมีแกนใช้เชือกป่านผูกไขว้ระหว่างตรงปลายไม้ทั้งสองข้าง	อุปกรณ์ดั้งเดิม
2. อัก	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	ใช้คู่กับกงจะรับเส้นไหมจากกงมาใส่ไว้ในอีก โดยการพันเข้าไปในอีก อักมีลักษณะเป็นโครงไม้รูปหกเหลี่ยม บางทีก็เป็นโครงรูปสี่เหลี่ยมทำจากไม้ที่มีลักษณะเรียบมัน	อุปกรณ์ดั้งเดิม
3. ไน หรือเครื่องกรอหลอด	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	มีทั้งแบบใช้ไฟฟ้าและใช้มือหมุนใช้คู่กับหลอดกรอเอาเส้นไหมจากอักหรือกงมาพันใส่ไว้ในหลอด ซึ่งจะมีแกนสำหรับใส่หลอด	อุปกรณ์ดั้งเดิม มีการประยุกต์นำมอเตอร์ไฟฟ้ามาติดตั้งกับเครื่องกรอหลอด ทำให้เส้นไหมที่กรอติดกันแน่นกับหลอด ไม่หลวมและพังง่ายเหมือนกับการกรอด้วยมือ
4. หลา	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	ใช้สำหรับเข็นควบไหม 2 เส้น ให้เข้าเป็นเกลียวเส้นเดียวกัน	อุปกรณ์ดั้งเดิม
5. หลอดกรอไหม	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	ใช้สำหรับใส่เส้นไหม	อุปกรณ์ดั้งเดิม
6. ฮัง (ที่เสียบหลอด)	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเตรียมด้ายก่อนทอ	เป็นที่เก็บหลอดกรอไหม	อุปกรณ์ดั้งเดิม

ตารางที่ 2 สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม (ต่อ)

รายชื่อ	ประเภท	ลักษณะสำคัญ/การใช้ประโยชน์	อุปกรณ์ดั้งเดิม/คิดขึ้นใหม่
7. กระสวย	เครื่องมือทอผ้าไหม	ใช้คู่กับหลอด ใช้สำหรับใส่หลอดกรอไหม ทำด้วยไม้ยาวประมาณ 10 - 12 นิ้ว ปลายก้านสวยจะมีลักษณะโค้งและเรียว มีรูเจาะตรงกลาง ก้านสวยเล็ก ๆ สำหรับให้เส้นไหมโผล่ออกมาเพื่อใช้ทอได้	อุปกรณ์ดั้งเดิม
8. กี่ทอผ้าหรือกี่กระตุก	เครื่องมือทอผ้าไหม	เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับทอผ้าให้เป็นผืนสำเร็จออกมา เป็นเครื่องมือสำหรับทอและมีลักษณะเป็นโครงไม้หรือโครงเหล็ก รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างและยาวประมาณ 1 $^{1}/_{2}$ เมตร - 2 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร	อุปกรณ์คิดขึ้นใหม่ เป็นกี่แบบใหม่ที่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพในการทอ เพื่อการทอผ้าให้เร็วขึ้น ทำให้ได้ปริมาณผ้าไหมจำนวนมาก
9. ฟืม (ฟันหวี)	เครื่องมือทอผ้าไหม	เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับแยกเส้นไหมยืนให้ออกจากกันและทำด้วยเหล็กมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าประมาณ 1 $^{1}/_{2}$ เมตร กว้างประมาณ 2 - 4 นิ้ว ทำด้วยเหล็กมีฟันละเอียดมาก เป็นช่องเล็ก ๆ สำหรับใส่เส้นไหมช่องหนึ่งจะใช้สำหรับใส่ไหม 2 เส้น ฟืมหรือฟันหวีจะมีประมาณ 1,600 - 2,400 ซี่	อุปกรณ์ดั้งเดิม
10. ตะกอ	เครื่องมือทอผ้าไหม	ทำจากเส้นด้ายป่านที่มีความแข็งแรง เหนียวแน่น ทำหน้าที่ยกเส้นไหมให้ขึ้งลงสลับกัน มี 2 ตะกอ	อุปกรณ์ดั้งเดิม
11. หลักหมี่	เครื่องมือที่ใช้ในการมัดหมี่	เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการมัดหมี่ มีลักษณะเป็นโครงไม้ตั้งตรงข้ามห่างกันเท่ากับหน้าผ้าของผ้าไหมที่จะทอ	อุปกรณ์ดั้งเดิม

โครงสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหม

ในการทำผ้าไหมมีองค์ประกอบที่ผสมผสานกัน คือ ลายผ้า กระบวนการผลิตผ้าไหม เครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม เพราะฉะนั้นองค์ความรู้เหล่านี้จะมีความสอดคล้องกัน เกี่ยวโยงกัน ดังโครงสร้างที่แสดง ดังนี้

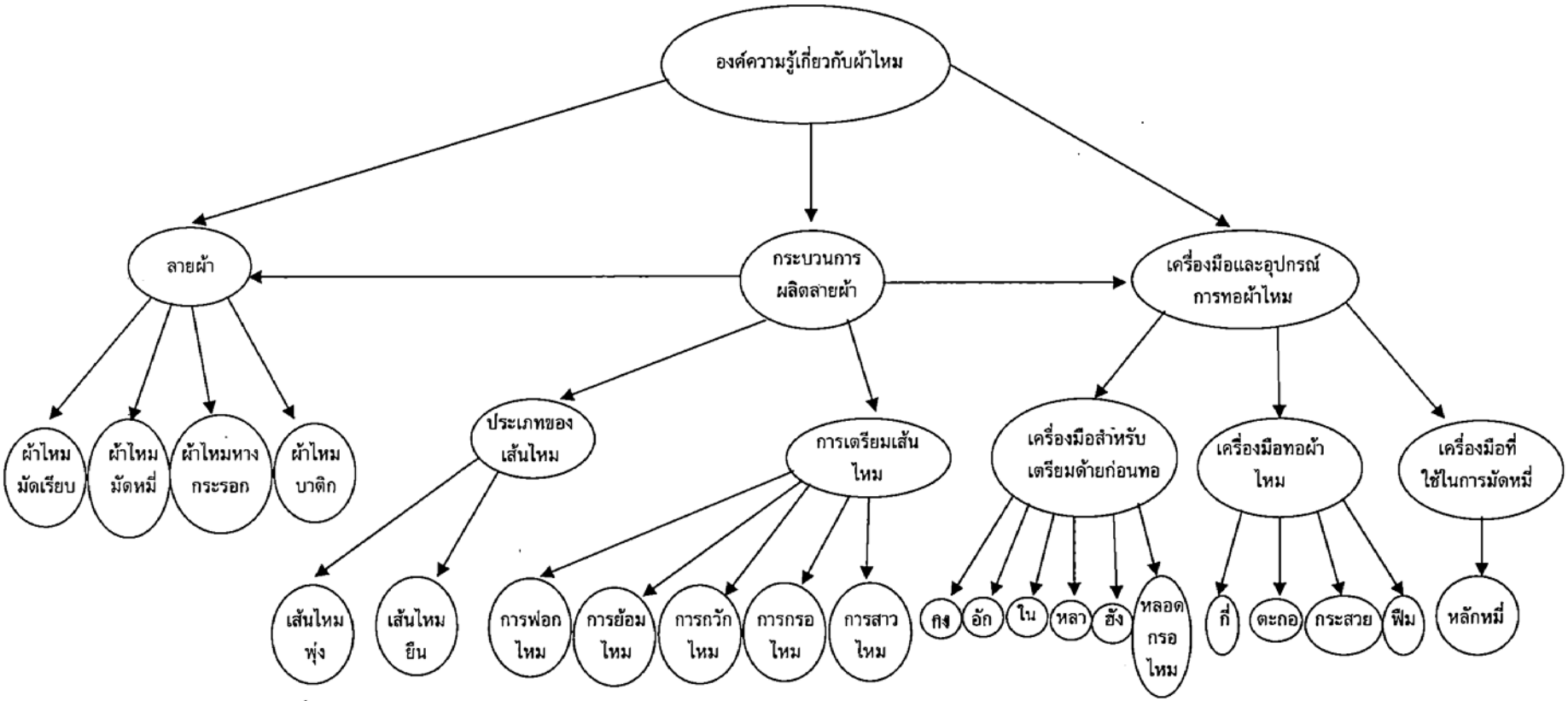

ภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงขององค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหม

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมในชุมชนปักธงชัย

ในด้านการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการทำผ้าไหมในชุมชนปักธงชัย มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1) การรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมจากภายนอกชุมชน

เป็นการรับความรู้จากภายนอกชุมชน เพื่อปรับปรุงการผลิตผ้าไหมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทางด้านผลกำไร เสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน เช่น การทำผ้าไหมบาติก เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่รับมาจากภายนอกชุมชนไม่ได้อาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมของชาวบ้าน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐเช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปักธงชัย และอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา ให้การสนับสนุนอบรมให้ความรู้ แนะนำเทคนิคการทำผ้าไหมให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ทั้งนี้ยังมีการส่งเสริมการผลิตผ้าไหมปักธงชัย เพื่อให้เป็นสินค้า OTOP ของชุมชน จึงเกิดการแข่งขันกัน เพื่อผลิตผ้าไหมให้มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากการผลิตผ้าไหมในรูปแบบเดิม

2) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมภายในชุมชน

เป็นการถ่ายทอดความรู้การทำผ้าไหมภายในครอบครัวจากแม่สู่ลูก หรือการถ่ายทอดจากญาติผู้ใหญ่ ซึ่งการถ่ายทอดลักษณะนี้มิใช่การถ่ายทอดเพื่อการอยู่รอดเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการถ่ายทอดเพื่อการรักษาภูมิปัญญาไว้ด้วย การถ่ายทอดความรู้การทำผ้าไหมในลักษณะนี้เป็นการถ่ายทอดความรู้การทำผ้าไหมในด้านการทำลายผ้าไหมและกระบวนการผลิตผ้าไหมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมมีความสำคัญต่อคนในชุมชนในแง่ของการต่อยอดภูมิปัญญา เพื่อการนำไปหาเลี้ยงตนเอง ดังนั้นการผลิตผ้าไหมเพื่อให้ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และภูมิปัญญาการทำผ้าไหมปักธงชัย รัฐบาลโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่เข้มแข็ง โดยให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุน ให้การสนับสนุนการจัดอบรมให้ความรู้ในการทำผ้าไหมที่ดี และมีการสร้างองค์กร เช่น ชุมชนคนค้าผ้าไหม เพื่อรองรับการผลิตผ้าไหมของชุมชน

2) เนื่องจากองค์ความรู้การทำผ้าไหมเป็นองค์ความรู้ของชุมชน เพื่อไม่ให้องค์ความรู้นี้สูญหายไปจากชุมชนปักธงชัย รัฐบาลโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับผ้าไหมหรือศูนย์วิจัยทางด้านผ้าไหม (Excellent Center) เพื่อจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมปักธงชัย โดยการเก็บตัวอย่างลายผ้า หรือเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าไหม ขณะเดียวกันก็เป็นศูนย์ที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าไหมแก่ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษา

3) เพื่อให้การสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในชุมชนและให้เกิดการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ของชุมชนสืบไป โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญ ควรสนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าถึงภูมิปัญญาการทำผ้าไหมอันแสดงถึงความเป็นชุมชนของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกระบวนการการค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนเท่านั้น ยังมีขั้นตอนที่สำคัญที่เหลือได้แก่ การจัดเก็บองค์ความรู้ การวิเคราะห์และจัดระบบองค์ความรู้ จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมให้ครบทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้

2) ควรศึกษาให้ละเอียดลงไปในกระบวนการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันของคนในชุมชน โดยการศึกษาจากลายผ้าไหม

เอกสารอ้างอิง

โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2543. **ผ้าทอพื้นเมือง : การสำรวจผู้ผลิตทั่วประเทศ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย.

ทิพวัลย์ คำคง. 2537. **ผ้ามัดหมี่ : อารยธรรมของชาวไทยพวนบ้านหมี่.** [ม.ป.ท.]: [ม.ป.พ.].

ธนพร เวทย์ศิริยานันท์. 2548. **ภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. 2530. **ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม.** กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ฟ จำกัด.

บุญดี บุญญากิจ, นงลักษณ์ ประสพสุขโชคชัย, ดิสพงศ์ พรชนกนาถ, & ปรียวรรณ กรรณล้วน. 2548. **การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

ผ้าทอพื้นเมืองในภาคอีสาน. 2543. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ผ้าทอพื้นเมือง : การสำรวจผู้ผลิตทั่วประเทศ. 2543. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัดของประเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2527. **ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน.** กรุงเทพฯ: ป่านยา.

สมบูรณ์ คงกับพันธ์, อมรรัตน์ แมกไม้รักษา, สุกานดา จันทวี, สุพิชัย คงกับพันธ์, & วนิดา หนูพันธ์. [ม.ป.ป.]. **โครงการวิจัยห้องสมุดมีชีวิตการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมการทอผ้าเกาะยอ.** ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2550, จาก http://arc. skru.ac.th/kohyor/report.html

Kucza, Timo. 2001. **Knowledge Management Process Model.** Retrieved November 13, 2006, from http://virtual.vtt.fi/inf/pdf/publications/2001/P455.pdf.

ห้องสมุดที่ดี : ทำให้หนังสือมีชีวิตชีวาขึ้น

ทอม รูดเซียนดรา*
เพ็ญศรี ทองใหญ่**

ห้องสมุดที่ดีต้องทำหน้าที่เสมือนเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนในการให้วิชาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ ห้องสมุดคือบ้านที่อยู่อาศัยสำหรับมวลมนุษยชาติ ห้องสมุดต้องเป็นสิ่งซึ่งมากกว่าโกดังเก็บของที่สงบ สำหรับเก็บหนังสือที่อยู่อย่างเงียบๆ ห้องสมุดที่ดีจะต้องเปิดประตูออกสู่โลก และเปิดใจของผู้ที่มาใช้ห้องสมุดด้วย คุณจะสังเกตเห็นห้องสมุดที่ดีได้ โดยห้องสมุดนั้นจะเต็มไปด้วยผู้คนที่มาใช้ห้องสมุดนั้นเป็นประจำอยู่เสมอ เพราะมีสิ่งต่างๆ มากมายหลายหลากจะมอบให้ บรรณารักษ์จะสร้างจุดศูนย์กลางของชุมชนขึ้นมาจากโกดังเก็บหนังสือได้อย่างไร

1. จัดให้มีการฉายภาพยนตร์ ซึ่งโดยทั่วๆ ไปแล้วยังไม่เคยมีภาพยนตร์เหล่านั้นฉายตามโรงภาพยนตร์มาก่อน การจัดทำเรื่องนี้ อาจทำได้เดือนละ 2 ครั้ง อาจจัดฉายภาพยนตร์เรื่องเกี่ยวกับประเทศต่างๆ เช่น อิหร่าน ฟินแลนด์ หรือ บราซิล สิ่งเหล่านี้จะทำให้คนเห็นโลกกว้างขึ้น นอกเหนือไปจากการดูแต่เพียงภาพยนตร์ของฮอลลีวูด บรรณารักษ์ควรแนะนำให้มีการอภิปรายกันเกี่ยวกับเรื่องในภาพยนตร์นั้นหลังจากดูภาพยนตร์จบแล้ว

2. ห้องสมุดที่มีกิจกรรมเข้มแข็งจะหาทางให้มีการบรรยาย หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นครั้งคราว สิ่งนี้จะทำได้โดยการเชิญผู้บรรยายมาพูดในเรื่องที่สำคัญๆ เกี่ยวกับศิลปะ การละคร วรรณคดี สุขภาพอนามัย จิตวิญญาณ การเมือง และอื่นๆ ห้องสมุดที่ชาญฉลาดจะทำให้เรื่องต่างๆ เหล่านั้นเกี่ยวโยงไปโดยตรงกับชีวิตประจำวันของเราด้วย

3. ห้องสมุดที่จูงใจคนจะช่วยผลักดันผู้ที่มาใช้ห้องสมุดให้เป็นผู้อ่านที่เฉลียวฉลาด โดยจะมีการแนะนำชื่อหนังสือต่างๆ และให้มีการ "คุยกันเรื่องหนังสือ" โดยจัดเป็นกลุ่มระหว่างบรรณารักษ์และผู้มาใช้ห้องสมุด วิธีนี้ อาจจัดให้มีขึ้นอาทิตย์ละหนึ่งชั่วโมง และเสริมด้วยการจัดนิทรรศการ มีการแสดงให้เห็นภาพของเจ้าหน้าที่ของแต่ละห้องสมุดยืนถือหนังสือที่ตนแนะนำผู้อ่านให้อ่านอีกด้วย

4. ห้องสมุดที่มีชีวิตชีวาจะต้องมีนักเขียนตัวจริง กวีตัวจริง และนักพูด มาอ่านบทกวี และอ่านข้อความที่มีคุณค่าทางภาษาและวรรณกรรม สิ่งนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะแปรเปลี่ยนหนังสือที่ไร้ชีวาให้เป็นงานทางวรรณกรรมที่มีชีวิตขึ้นมาได้ พยายามแสวงหานักพูดที่มีคุณภาพ โดยให้เป็นผู้ที่สามารถอ่านวรรณกรรมด้วยการออกเสียงดังๆ และอภิปรายเรื่องราวนั้นๆ กับผู้ฟังได้ด้วย

5. ห้องสมุดที่ดีต้องการสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นกลางมั่นคง มีบรรยากาศซึ่งต้อนรับขับสู้ ควรจะเป็นสิ่งแวดล้อมที่ผู้คนจะเลือกมาเยี่ยมเยียน

---

* ทอม รูดเซียนดรา เคยเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาบทกวีและวัฒนธรรม ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ครูและบรรณารักษ์สามารถติดต่อเพื่อจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งแสดงถึงการอ่านบทกวี การเขียนบทกวีที่ tomradzienda@gmail.com และเข้าชมผลงานของเขาได้ที่ http://facstaff.swu.ac.th/tom/

** เพ็ญศรี ทองใหญ่ เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการบริหารชมรมบรรณารักษ์และนักเอกสารสารสนเทศนานาชาติ เป็นนักแปลของสำนักพิมพ์ผีเสื้อ และเคยเป็นบรรณารักษ์ที่ห้องสมุดยูเนสโก กรุงเทพฯ

เพราะเขาต้องการมีประสบการณ์ดี ๆ ห้องสมุดที่ดีควรน่าสนใจมากกว่าศูนย์การค้า แต่ก็ไม่พึงทำเป็นศูนย์การค้าเสียทีเดียว อาจจะมีน้ำผลไม้สด ๆ กาแฟถ้วยร้อน ๆ หรือขนมอบแบบต่าง ๆ ไว้ขายตามความสะดวก ณ บริเวณที่เป็นจุดศูนย์กลางของห้องสมุด สิ่งเหล่านี้จะดึงดูดคนให้มาใช้ห้องสมุด และทำให้คนที่อยู่ในห้องสมุดอยู่แล้วอยากอยู่ในห้องสมุดต่อไปหลังจากหยุดพักทานของว่างนั้น บริเวณที่มีของว่างขาย ควรมีดนตรีที่ฟังแล้วสดชื่น เช่น ดนตรีแจ๊ซในวันจันทร์ ดนตรีคลาสสิคในวันอังคาร ฯลฯ เพื่อช่วยให้บรรยากาศรื่นรมย์มากขึ้น คุณกลัวที่จะทำสิ่งเหล่านี้ไหม มันเป็นโอกาสที่ดี แต่บรรณารักษ์หลายคนไม่ยอมรับความคิดเช่นนี้อย่างสิ้นเชิง มีอะไรที่จะต้องมาเกรงกลัวกันอีกเล่า

6. ห้องสมุดที่มีสีสันสดสวย มีสิ่งที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะชักจูงให้ศิลปินและนักดนตรีในท้องถิ่นนั้นมาร่วมแสดงผลงานให้กับสาธารณชนในที่นั้นด้วย งานศิลปะควรจะจัดแสดงในบริเวณที่เงียบสงบ เพื่อศิลปินจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้มาชมงานด้วยกัน

7. จากกิจกรรมทั้งหลายที่แนะนำมาข้างต้นนี้ ขอให้แน่ใจด้วยว่าจะมีการจัด "แสดงในตู้โชว์" โดยนำหนังสือที่ดีเด่นออกมาแสดง และแสดงแหล่งห้องสมุดอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องราวที่แสดง หรือแสดงรายละเอียดเรื่องราวที่กล่าวไว้ในกิจกรรมนั้น ๆ

8. จงจำไว้ว่า คุณจะต้องแจ้งถึงกิจกรรมให้สาธารณชนรับรู้อย่างแพร่หลาย โดยแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 2 สัปดาห์ ก่อนจะจัดกิจกรรม โดยเผยแพร่ทางแผ่นภาพ กระดาษพับ ประกาศรายการทางวิทยุ ประกาศในหนังสือพิมพ์ข่าวสาร และบอกกัน "ปากต่อปาก" ก็จะเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นเตือนให้คนในละแวกนั้นมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ห้องสมุดจัดขึ้น

ห้องสมุดที่ดี คือศูนย์กลางสำหรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในขณะเดียวกัน ก็เป็นที่พึ่งพิงสำหรับการแสวงหาข้อมูลในทางวิชาการ ทางวรรณกรรม และทางวิทยาศาสตร์ คำถามง่าย ๆ มีอยู่ว่า *คุณต้องการให้ห้องสมุดของคุณเป็นศูนย์กลางสำหรับเผยแพร่ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ สำหรับชุมชนของคุณหรือไม่ หรือ คุณอยากให้เยาวชนรุ่นหลังในทุกวันนี้มีชีวิตหมกมุ่นอยู่แต่หน้าจอโทรทัศน์เท่านั้น??*

การสมัครเป็นสมาชิกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

เรียน คณาจารย์ บรรณารักษ์ นักวิชาการ นักวิชาชีพสารสนเทศ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นสมาคมวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สมาคมเดียวในประเทศไทย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2497 ด้วยความร่วมมือร่วมใจ พลังความสามัคคี และความเสียสละของบรรณารักษ์อาวุโส โดยมีที่มาจาก "ชมรมห้องสมุด" ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่เข้ารับการศึกษาวิชาจัดห้องสมุดที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วง พ.ศ. 2493-2495

สมคมฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. 2519 มีชมรมในสังกัดรวม 9 ชมรม จำแนกตามความสนใจของสมาชิก

สมาคมฯ ได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อสมาชิก วิชาชีพและสังคมสืบเนื่องมาโดยตลอดโดยมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 25 ท่าน ซึ่งสมาชิกเป็นผู้เลือกให้รับผิดชอบการบริหารงานมีวาระ 2 ปี และสมาคมฯ ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพมาตลอดระยะเวลานานกว่า 50 ปี ความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากการรวมพลังของพวกเราและท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่งต่อวิชาชีพ ในโอกาสนี้จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านและสถาบันของท่านสมัครเป็นสมาชิกเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพของท่านและเพื่อร่วมกันพัฒนาและสร้างสรรค์สมาคม วิชาชีพและสังคมสืบไป

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ) ชุติมา สัจจานันท์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์)
นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

วัตถุประสงค์ของสมาคม

1. ส่งเสริมความสามัคคี และสงเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก
2. ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการ วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์
3. ส่งเสริมการประกอบวิชาชีพและสถานภาพของผู้ประกอบวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์
4. ส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพแก่สมาชิก บุคลากรห้องสมุดและผู้ประกอบวิชาชีพงานบริการสารสนเทศ
5. ส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งจรรยาบรรณบรรณารักษ์ นักสารสนเทศ และผู้ประกอบวิชาชีพงานบริการสารสนเทศ
6. ส่งเสริมการใช้วิชาชีพเพื่อบริการสังคม การพัฒนาสังคมการอ่านและการเรียนรู้
7. ส่งเสริมความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างสมาชิก บุคลากรวิชีพ และสถาบัน
8. ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

ท่านจะได้รับประโยชน์อะไรจากการเป็นสมาชิก

1. เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาทางวิชาการ วิชาชีพ และศักยภาพของท่าน

2. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการวิชาชีพที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ จากสิ่งพิมพ์ของสมาคม ได้แก่ ข่าวสมาคมฯ วารสารห้องสมุด

3. การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่จัดโดยสมาคม และชมรมในสังกัด โดยได้รับส่วนลด

4. การได้รับบริการต่าง ๆ จากสมาคม เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำ การจัดตั้งและการพัฒนาห้องสมุด

5. การมีส่วนร่วมในการบริหารสมาคม การพัฒนาวิชาการวิชาชีพ และบริการทางวิชาการแก่สังคม อันแสดงถึงความรู้ ความสามารถของท่าน

6. การจัดซื้อเอกสารสิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ของสมาคมในราคาลดพิเศษ

วิธีการสมัครเป็นสมาชิก

1. พิจารณาว่าท่านมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกประเภทใด

สมาชิกสามัญ : สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง หรือสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาอื่น และสอนหรือเคยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี หรือเป็นสมาชิกวิสามัญและมีผลงานดีเด่นทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์ เป็นที่ประจักษ์มาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี

สมาชิกนิติบุคคล : ได้แก่คณะบุคคล สถาบัน หน่วยงานหรือองค์การที่มีความสนใจในกิจการในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์

2. กรอกรายละเอียดในใบสมัครสมาชิก และส่งใบสมัคร พร้อมธนาณัติ สั่งจ่าย ปณ. คลองจั่น ในนาม **ผศ.สุวดี วิเชษฐ์พันธุ์** หรือโอนเงินผ่านธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาเทเวศร์ ชื่อบัญชี **สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ-วิชาการ** เลขที่บัญชี 020-2-44571-3 ประเภทบัญชีออมทรัพย์ (กรุณาส่งหลักฐานการโอนเงินที่โทรสาร 0-2734-9021)

ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ เว็บไซต์สมาคมฯ **www.tla.or.th**

สำหรับนายทะเบียน

ได้รับอนุมัติตามมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ในการประชุม

ครั้งที่...../255..... วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงชื่อ.....นายทะเบียน

ใบสมัครสมาชิก

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) ..... นามสกุล .....
2. เกิดวันที่ ..... เดือน .....พ.ศ. .....
3. วุฒิการศึกษา

ชื่อวุฒิ	วิชาเอก	สถาบัน	พ.ศ. ที่จบ
อนุปริญญา			
ปริญญาตรี			
ปริญญาโท			
ปริญญาเอก			
อื่น ๆ (โปรดระบุ)			

4. ตำแหน่งปัจจุบัน .....
5. ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) .....
6. ตำแหน่งบริหาร (ถ้ามี) .....
7. สถานที่ทำงาน ชื่อหน่วยงาน .....
   ถนน ..... ตำบล/แขวง ..... อำเภอ/เขต .....
   จังหวัด ..... รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....
   โทรสาร ..... E-mail ..... เว็บไซต์ .....
8. ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่ ..... ซอย .....
   ถนน ..... ตำบล/แขวง ..... อำเภอ/เขต .....
   จังหวัด ..... รหัสไปรษณีย์ .....
   โทรศัพท์ ..... โทรสาร ..... E-mail .....
   ที่อยู่ที่ต้องการให้สมาคมห้องสมุดฯ ส่งจดหมายติดต่อ ☐ ที่ทำงาน ☐ ที่อยู่ปัจจุบัน
9. ความเชี่ยวชาญ/ชำนาญการ .....
10. ประเภทของสมาชิก
    ☐ สามัญ (โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ หน้ารายการที่สมัคร)
    ☐ บุคคลตลอดชีพ 3,000 บาท ☐ วิสามัญ บุคคลรายปี ปีละ 300 บาท
    ☐ บุคคลรายปี ปีละ 500 บาท ☐ นิติบุคคล ปีละ 1,500 บาท

หมายเหตุ ราคานี้ รวมอัตราค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นสมาชิกแล้ว

11. สมาชิกชมรม ขอสมัครเป็นสมาชิกชมรมต่อไปนี้

โปรดระบุเพียงชมรมเดียว โดยกาเครื่องหมาย ✓ หน้าชมรมที่ท่านต้องการ กรณีสนใจสมัครเป็นสมาชิกชมรมมากกว่า 1 ชมรมโปรดติดต่อสำนักงานสามาคมห้องสมุดฯ หรือติดต่อชมรม ที่ท่านสนใจโดยตรง

☐ ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา
☐ ชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน
☐ ชมรมห้องสมุดประชาชน
☐ ชมรมห้องสมุดเฉพาะ
☐ ชมรมบรรณารักษ์และนักเอกสารสนเทศนานาชาติ
☐ ชมรมห้องสมุดโรงเรียนเอกชน
☐ ชมรมห้องสมุดเพื่อการอาชีวศึกษาและเทคโนโลยี
☐ ชมรมเพื่อหอสมุดแห่งชาติ
☐ ชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ข้าพเจ้ายินดีปฏิบัติตามข้อบังคับของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ พ.ศ. 2551

ลงนาม ..... ผู้สมัคร
(.....)
วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .....

วิสัยทัศน์

สู่มาตรฐาน ประสานความร่วมมือ พัฒนาวิชาการ วิชาชีพ

ใบสมัครสมาชิก

วารสารห้องสมุด

เป็นเวลา 1 ปี (2 ฉบับ) ในราคา 250 บาท (รวมค่าจัดส่งทางไปรษณีย์)
เล่มปลีกฉบับละ 125 บาท

เริ่มตั้งแต่วันที่ ..... เดือน ..... ปี .....

ชื่อ ○ นางสาว ○ นาง ○ นาย

.....

อาชีพ .....

ที่งาน .....

..... โทร. .....

ที่บ้าน .....

.....

สถานที่จัดส่ง ○ บ้าน ○ ที่ทำงาน

ลายเซ็น .....

○ เงินสด ○ ธนาณัติ ○ เช็คไปรษณีย์ สั่งจ่าย ปณ. คลองจั่น

ในนาม **สุวดี วิเชษฐ์พันธุ์**
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. (02) 734-9022-3, 089-8939397 โทรสาร (02) 734-9021

หมายเหตุ สมาชิกผู้ใดไม่ได้รับวารสารห้องสมุด
โปรดแจ้ง **คุณสุวดี วิเชษฐ์พันธุ์** บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร
E-mail : suwadee_tla@yahoo.com

อัตราค่าโฆษณา

วารสารห้องสมุด

วารสารห้องสมุดเป็นวารสารวิชาการรายหกเดือน ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ ความคิดในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและเป็นสื่อกลางนาการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกและผู้สนใจ (จัดพิมพ์ส่งให้สมาชิกทั่วประเทศ)

ประเภทที่ 1 ปกหลังเต็มหน้าด้านนอก (4 สี)		
1. 2 ฉบับ (1 ปี)	=	30,000 บาท
2. 1 ฉบับ (ครึ่งปี)	=	15,000 บาท
ประเภทที่ 2 ปกหลังเต็มหน้าด้านใน (4 สี)		
1. 2 ฉบับ (1 ปี)	=	20,000 บาท
2. 1 ฉบับ (ครึ่งปี)	=	10,000 บาท
ประเภทที่ 3 หน้าในเล่ม (เนื้อใน) ขาวดำ		
1. 2 ฉบับ (1 ปี)	=	10,000 บาท
2. 1 ฉบับ (ครึ่งปี)	=	5,000 บาท

การชำระเงิน

โอนเงินเข้าบัญชีชื่อ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ - วิชาการ เลขที่บัญชี 020-2-44571-3 ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาเทเวศร์ บัญชีออมทรัพย์

ธนาณัติหรือตั๋วแลกเงินสั่งจ่าย ป.ณ. คลองจั่น ในนาม **นางสุวดี วิเชษฐ์พันธุ์** ส่งมาที่สำนักงานสมาคมฯ เลขที่ 1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคอลงจั่น เขตบางกะปิ กทม.10240

โปรดส่งโทรสารหลักฐานการชำระเงินที่หมายเลข 02-734-9021

ข้าพเจ้าขอโฆษณาประเภท (กี่ฉบับ) .....อัตรา ..... บาท พร้อมนี้ได้โอนเงิน/ตั๋วแลกเงิน จำนวน ..... บาท (ตัวอักษร .....)

สถานที่ติดต่อ .....

..... โทรศัพท์ .....

มือถือ ..... โทรสาร ..... E-mail : .....

ลงชื่อ .....

(.....)

วันที่ .....

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. (02) 734-9022-3, 089-893-9397 โทรสาร (02) 734-9021

http://www.tla.or.th

ให้บริการ

- ✓ รับจัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม
- ✓ จัดกิจกรรมทางวิชาการ
- ✓ เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งและพัฒนาห้องสมุด การเรียนการสอน การวิจัย การเขียน ผลงานทางวิชาการ โดยคณะวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ
- ✓ ออกแบบจัดตั้งห้องสมุด
- ✓ รับปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินงานห้องสมุด

จำหน่าย

- ✓ ครุภัณฑ์ห้องสมุด
- ✓ วัสดุอุปกรณ์ห้องสมุดตลอดจนอุปกรณ์ซ่อมหนังสือ
- ✓ หนังสือวิชาชีพและสิ่งพิมพ์ของสมาคมฯ

โดยยึดมั่นในคุณภาพ มาตรฐาน และบริการ

สนใจใช้บริการ โปรดติดต่อโดยตรง
ตามที่อยู่และโทรศัพท์ข้างต้น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รับสมัครนักศึกษาใหม่

ระดับปริญญาเอก
ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง
ระดับปริญญาโท
ประกาศนียบัตรบัณฑิต

จำหน่ายใบสมัครและรับสมัคร *ปีการศึกษา 2552*
ภาคต้น วันที่ 8 ธันวาคม 2551 – 20 กุมภาพันธ์ 2552
ภาคปลาย วันที่ 1 กรกฎาคม – 19 สิงหาคม 2552

การสมัคร สามารถสมัครได้ 3 ช่องทาง ดังนี้
1. ยื่นใบสมัครด้วยตนเองที่บัณฑิตวิทยาลัย
2. สมัครทางไปรษณีย์
3. สมัครทางเว็บไซต์ http://gs.kku.ac.th

ผู้สนใจสมัครนอกช่วงเวลาสมัคร
สมัครได้ที่ระบบรับสมัครตลอดปี http://gs.kku.ac.th

สาขาวิชาที่เปิดสอน

คณะวิทยาศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาชีววิทยา สาขาวิชาชีวเคมี สาขาวิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาเคมี สาขาวิชาเคมีอินทรีย์ สาขาวิชาคณิตศาสตร์

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ)
สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีววิทยา สาขาวิชาชีวเคมี สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สาขาวิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาสถิติประยุกต์ สาขาวิชาเคมี สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ สาขาวิชาการรับรู้จากระยะไกลและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สาขาวิชาเคมีฟิสิกัล สาขาวิชาเคมีวิเคราะห์ สาขาวิชาเคมีอินทรีย์ สาขาวิชาเคมีอินทรีย์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์พอลิเมอร์ สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สาขาวิชาเคมีสำหรับครู สาขาวิชาจุลชีววิทยา สาขาวิชาคณิตศาสตร์ประยุกต์ สาขาวิชาชีววิทยาสำหรับครู สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาวัสดุศาสตร์และนาโนเทคโนโลยี*

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

คณะเกษตรศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาโรคพืชวิทยา สาขาวิชาพืชไร่ สาขาวิชาสัตวศาสตร์ สาขาวิชาเกษตรเชิงระบบ สาขาวิชากีฏวิทยา สาขาวิชาทรัพยากรที่ดินและสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาพืชสวน

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาสัตวศาสตร์ สาขาวิชาเกษตรเชิงระบบ สาขาวิชาทรัพยากรที่ดินและสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาพืชสวน สาขาวิชาพืชไร่

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปฐพีศาสตร์ สาขาวิชาพืชสวน สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาการประมง สาขาวิชากีฏวิทยา สาขาวิชาเกษตรเชิงระบบ สาขาวิชาพืชไร่ สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร สาขาวิชาทรัพยากรที่ดินและสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาโรคพืชวิทยา สาขาวิชาจุลชีววิทยาทางการเกษตร

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาปฐพีศาสตร์ สาขาวิชาพืชสวน สาขาวิชาเกษตรเชิงระบบ สาขาวิชาพืชไร่ สาขาวิชาทรัพยากรที่ดินและสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาสัตวศาสตร์

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชาระบบเกษตรเชิงชีวภาพ

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาระบบเกษตรเชิงชีวภาพ

คณะวิศวกรรมศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องจักรกลเกษตร สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ*

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา (ศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ)

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ สาขาวิชาวิศวกรรมพลังงาน สาขาวิชาวิศวกรรมเคมี สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหการ สาขาวิชาวิศวกรรมเกษตรและอาหาร สาขาวิชาวิศวกรรมฮาร์ดดิสก์ไดร์ฟ

หลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา

คณะศึกษาศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา สาขาวิชาคณิตศาสตรศึกษา สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการให้คำปรึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา สาขาวิชาพลศึกษา สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาคณิตศาสตรศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนการศึกษาพิเศษ สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชาชีพครู

คณะพยาบาลศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาล

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาการพยาบาล

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว สาขาวิชาการพยาบาลชุมชน สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพเด็ก สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง

หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)
หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

คณะแพทยศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาชีวเคมีทางการแพทย์ สาขาวิชาเภสัชวิทยา สาขาวิชากายวิภาคศาสตร์ สาขาวิชาปรสิตวิทยา สาขาวิชาสรีรวิทยาทางการแพทย์ สาขาวิชาจุลชีววิทยาทางการแพทย์ สาขาวิชาพยาธิชีววิทยา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์คลินิก สาขาวิชาประสาทวิทยาศาสตร์

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)
สาขาวิชาชีวเคมีทางการแพทย์

http://gs.kku.ac.th

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูงทางวิทยาศาสตร์การแพทย์คลินิก

สาขาวิชากุมารเวชศาสตร์ สาขาวิชาจักษุวิทยา สาขาวิชาจิตเวชศาสตร์ สาขาวิชาวิสัญญีวิทยา สาขาวิชาศัลยศาสตร์ สาขาวิชาสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา สาขาวิชาเซลล์วิทยาการแพทย์ สาขาวิชาโสตศอ นาสิกวิทยา สาขาวิชาออร์โธปิดิกส์ สาขาวิชาอายุรศาสตร์ สาขาวิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู สาขาวิชารังสีวิทยา สาขาวิชาพยาธิวิทยากายวิภาค สาขาวิชาเวชศาสตร์ครอบครัว

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากายวิภาคศาสตร์ สาขาวิชาจุลชีววิทยาทางการแพทย์ สาขาวิชาชีวเคมีทางการแพทย์ สาขาวิชาปรสิตวิทยา สาขาวิชาเภสัชวิทยา สาขาวิชาสรีรวิทยาทางการแพทย์ สาขาวิชาประสาทวิทยาศาสตร์

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาชีวเคมีทางการแพทย์ สาขาวิชาเวชศาสตร์ชุมชน สาขาวิชาฟิสิกส์การแพทย์

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางวิทยาศาสตร์การแพทย์คลินิก

สาขาวิชากุมารเวชศาสตร์ สาขาวิชาจักษุวิทยา สาขาวิชาจิตเวชศาสตร์ สาขาวิชาวิสัญญีวิทยา สาขาวิชาศัลยศาสตร์ สาขาวิชาสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา สาขาวิชาเซลล์วิทยาการแพทย์ สาขาวิชาโสตศอ นาสิกวิทยา สาขาวิชาออร์โธปิดิกส์ สาขาวิชาอายุรศาสตร์ สาขาวิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู สาขาวิชารังสีวิทยา สาขาวิชาพยาธิวิทยากายวิภาค

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา

หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศาสตร์

สาขาวิชาสังคมวิทยา

หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาพัฒนศาสตร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ สาขาวิชาปรัชญา สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา สาขาวิชาพัฒนาสังคม สาขาวิชาการบริหารอุตสาหกรรมและวิสาหกิจ

คณะเทคนิคการแพทย์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวของมนุษย์

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวของมนุษย์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากายภาพบำบัด สาขาวิชาการบริหารพยาธิวิทยาคลินิก สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์

คณะสาธารณสุขศาสตร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข สาขาวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม สาขาวิชาโภชนศาสตร์เพื่อสุขภาพ สาขาวิชาชีวสถิติ

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ)

สาขาวิชาชีวสถิติ

คณะทันตแพทยศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ช่องปาก

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง

สาขาวิชาปริทันตวิทยา สาขาวิชาศัลยศาสตร์ช่องปากและแม็กซิลโลเฟเชียล

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาทันตกรรมจัดฟัน สาขาวิชาทันตกรรมสำหรับเด็ก สาขาวิชาทันตสาธารณสุข สาขาวิชาทันตกรรมประดิษฐ์ สาขาวิชาปริทันตวิทยา สาขาวิชาทันตกรรมทั่วไป สาขาวิชาการวิจัยทางทันตแพทยศาสตร์

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาทันตกรรมประดิษฐ์

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต

สาขาวิชาทันตกรรมสำหรับเด็ก สาขาวิชาวิทยาเอนโดดอนต์ สาขาวิชาปริทันตวิทยา สาขาวิชาทันตกรรมทั่วไป สาขาวิชาศัลยศาสตร์ช่องปากและแม็กซิลโลเฟเชียล

คณะเภสัชศาสตร์

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาเภสัชภัณฑ์ สาขาวิชาการบริบาลทางเภสัชกรรม สาขาวิชาเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาการบริบาลทางเภสัชกรรม สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาเภสัชภัณฑ์ สาขาวิชาเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรเภสัชศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเภสัชกรรมคลินิก สาขาวิชาเภสัชภัณฑ์

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการคุ้มครองผู้บริโภคและการจัดการด้านสุขภาพ สาขาวิชาการจัดการทางเภสัชกรรม สาขาวิชาเภสัชเคมีและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ความงามและสุขภาพ สาขาวิชาพิษวิทยา

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต

สาขาวิชาเภสัชบำบัด สาขาวิชาการจัดการทางเภสัชกรรม สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ความงามและสุขภาพ

คณะเทคโนโลยี

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ สาขาวิชาเทคโนโลยีอาหาร สาขาวิชาเทคโนโลยีธรณี

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ สาขาวิชาเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาเทคโนโลยีธรณี สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิต

คณะสัตวแพทยศาสตร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิทยาการสืบพันธุ์สัตว์ สาขาวิชาสัตวแพทย์สาธารณสุข สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การสัตวแพทย์

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางสัตวแพทย์คลินิก

สาขาวิชาสัตว์เลี้ยง

คณะวิทยาการจัดการ

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการตลาด สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว

หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ

หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีอาคาร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตรอุตสาหกรรมและการจัดการโลจิสติกส์

บัณฑิตวิทยาลัย

ระดับปริญญาเอก

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาชีวเวชศาสตร์ สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์

ระดับปริญญาโท

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาชีวเวชศาสตร์

หลักสูตรการจัดการการพัฒนาชนบทมหาบัณฑิต (นานาชาติ)

สาขาวิชาการจัดการพัฒนาชนบทมหาบัณฑิต

**หลักสูตรอยู่ในระหว่างดำเนินการเสนอขออนุมัติหลักสูตร*

มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีทุนสนับสนุนการศึกษาและการทำวิจัยบัณฑิตศึกษา ปีละกว่า 25 ล้านบาท

นักศึกษาที่ทำวิทยานิพนธ์ มีสิทธิ์สมัครรับทุนสนับสนุนทุกคน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาคารศูนย์วิชาการ ชั้น 3 อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002
โทรศัพท์ 043-202420 โทรสาร 043-202421 email: graduate@kku.ac.th http://gs.kku.ac.th

ระบบห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์รายแรกของไทยที่พัฒนาตามมาตรฐานสากลเป็นเวลากว่า 10 ปี

LSpider

บริษัทมุ่งมั่นให้บริการระบบห้องสมุดให้แก่ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชนทั่วประเทศ เพียบพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่บริการที่ยินดีให้ข้อมูลและการบริการสนับสนุนด้านเทคนิค

- ระบบห้องสมุด Library Magic และ LSpider ประกอบด้วยโมดูลต่างๆ ที่รองรับการใช้งานสำหรับห้องสมุดทุกขนาด ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดขนาดเล็กหรือใหญ่ และรองรับระบบปฏิบัติการของเซิร์ฟเวอร์ได้หลากหลาย
- อ้างอิงการออกแบบและการพัฒนาตามมาตรฐาน MARC21, ISO2709, AACR II, Z39.50 (ISO23950)
- พัฒนาระบบสืบค้นที่ใช้งานกับภาษาไทยได้อย่างสมบูรณ์ สามารถสืบค้นผ่านเครือข่ายอินทราเน็ต และภายนอกห้องสมุดผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (OPAC & Web OPAC)

สำหรับรายละเอียดเพิ่มเติม โปรดติดต่อโทร. 0 2791 8888 หรือ www.magiclibrary.com และ www.lspider.com

SOMAPA IT

บริษัท โสมาภา อินฟอร์เมชัน เทคโนโลยี จำกัด
12 ถนนพระยาสุเรนทร์ 35 แขวงบางชัน เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ 10510
โทรศัพท์: 0 2791 8888 โทรสาร: 0 2791 8899
อีเมล: elibrary@somapagroup.com เว็บไซต์: www.SomapaIT.com